

The Project Gutenberg eBook of Götz von Berlichingen, by Johann Wolfgang von Goethe

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Götz von Berlichingen

Author: Johann Wolfgang von Goethe

Translator: Antti Räihä

Release date: March 15, 2014 [EBook #45145]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GÖTZ VON BERLICHINGEN ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

GÖTZ VON BERLICHINGEN

Rautakoura. Näytelmä.

Kirj.

J. W. GÖTHE.

Suomentanut Antti Räihä

Werner Söderström, Porvoo, 1899.

ESIPUHE.

Niinkuin Göthen "Götz von Berlichingen" kuvaa erään aikakauden elämää, joka myllersi olot kansan alhaisimmista kerroksista ylhäisimpiin asti, samoin on se näytelmänä tehnyt käänteen, miltei vallankumouksen maansa runoudessa ja erittäinkin näytelmätaiteessa. Orjuuttihan vielä Göthen nuoruudessa Saksan mieltä ja kieltä vieras sivistys. Olihan jo kauan runoudessa vallinnut Ranskan kuosi, tuo luonnoton sievistely, joka Ranskan hovista lähteneenä oli levinnyt laajalle joka maan sivistyneihin, säädellen muka oikean taidetajun ja kauneuden sääntöjä. Mutta tuota "valeklassillisuutta" vastaan oli jo nousemassa vastavirtaus, ja Göthekin oli nuoruuden innossaan liittänyt tuohon "myrsky- ja hyrskysuuntaan", joka tahtoi antaa luonnolle ja sydämen tunteille täyden vallan vastoin Ranskalaisten teeskentelyä, vale-intoa ja kylmiä korupuheita.

Götzin tapainen henkilö, semmoisena kuin hän Göthen näytelmässä ilmestyy, näytti olevankin omansa

viemään uutta taidesuuntaa voitolle. Oli kyllä vanhastaan tästä ritarista olemassa toinenkin käsitys, jonka mukaan hän ei juuri ollut muuta kuin joku viimeisiä jätteitä tuosta rosavoritarisuudesta, jonka korkein oikeuden periaate oli "oman käden apu". Mutta Göthen Götz on tuon vanhan, oikean, kultaisen ritarisuuden oiva edustaja, jalosydäminen ritari, heikkojen ja sorrettujen turva. Tämän ritarin tuo viheliäinen aikakausi, jossa hän joutuu elämään ja taistelemaan, tuntee väärin, tuomitsee valtakunnan-kiroukseen — kuolemaan. Mutta Göthe on runoelmassaan puhdistanut jalon vainajan kilven kaikesta tahrasta, jopa tehnyt tämän niin oikein ja todenmukaisesti, että tunnollinen tieteellinenkin tutkimus on pääasiassa voinut yhtyä hänen käsitykseensä. Näin on Göthen "Götz" käännekohtana historialliseenkin käsitykseen nähden. Nuori runoilija oleskeli vv. 1770-1771 Strassburg'issa tutkimassa Saksan valtio- ja oikeushistoriaa, kun hän sattui saamaan käsiinsä muutamia kirjoja, joista uutta valoa levisi hänelle isänmaansa oloihin niinä etäisinä, metelisinä aikoina, jolloin uusi-aika teki tuloaan monine uudistuksineen ihmisten mielissä, kirkon, valtion ja yhteiskunnan oloissa. Tärkein näistä kirjoista oli Nürnbergissä 1731 julkaistu "Lebens-Beschreibung Herrn Götzens von Berlichingen, Zugenannt mit Eisern Hand, Eines zu Zeiten Kaysers Maximiliani I und Caroli V kühnen und tapfern Reichs-Cavaliers. Mit verschiedenen Anmerckungen erläutert, zum Druck befördert, von Verono Franck von Steigerwald." Tämä teos on Göthen puheenalaisen näytelmän pohjus. Luullaan ritari Götzin itse kirjoittaneen tuon elämäkertansa ollessaan vankina omassa linnassaan Honnberg'issä (Homburg'issä?), jonka alueelta hän ei saanut mennä mihinkään eikä mennytäkään muuta, kuin mitä hän kerran keisari Kaarle V:nen palvelijana kävi sotaretkellä Unkarissa Turkkilaisia vastaan ja Champagne'ssa Ranskalaisia vastaan v. 1544. — Ikänsä ikävällä iltapuhteella hän kirjoitti elämäkertansa. Hän kuoli 23 p. heinäkuuta v. 1562.

Saksan valtio- ja oikeus-historiaa lukiessaan oli Göthe tietysti yleensä yhtä mieltä kuin ne kirjailijat, joista hän tietojaan ammenteli (*Datt de pace publica, Pistorius Diffidationes* y.m.), että rauha, *maanrauha* on hyvä ja oikea asia, *kahakat* sitävastaan ja kapinat paha ja väärä, onnettomuus. Mutta iki hyväksi ihastui hän, kun tuota "elämäkertaa" lukiessaan sai tutustua jaloon, vakavaan, vilpittömään mieheen, joka virheineenkin oli "jaloimpia saksalaisia henkilöitä". Kertomuksen yksinkertaisuus ja vakavuus sai hänet luottamaan kertojan sanoihin; hän vähitellen aavisti: tämä on totta! Se ritari on varmaan syyttömästi kärsinyt pimeyden, pahuuden sortoa! Näin runoilijan mieli muuttui, hän alkoi aivan toisin silmin katsella puheenalaisen ajan olosuhteita.

Samana vuonna 1770, kuin Göthe tutki Saksan oikeushistoriaa, julkaisi vapaamielinen, etevä historiantutkija Justus Moser kirjoituksen "oman käden oikeudesta" (Von dem Faustrecht). Göthe siitä ei vielä silloin tiennyt. Mutta nämä miehet, toinen runoilija, toinen tiedemies, olivat, merkillistä kyllä, toisistaan tietämättä yhtyneet miltei samaan mieleen, mitä tulee keskiajan maanrauhoihin ja kahakoihin Saksassa. Niinpä Moser sanoi, että, keskiaikaisiin oloihin nähden, tuo järjestetty oman käden oikeus oli "taitoteos korkeinta laatua". Muuten, sanottakoon mitä tahansa jälkeinpäin tuosta oikeuden kannasta, aikanaan se varmaan on ollut jalosti *saksalainen*.

Rehellisen, jalon saksalaisen ritarin elämäntarina tuleentui pian runoilijan sielussa runollisesti käsiteltäväksi, mutta ei vanhaan sovinnaiseen "klassilliseen" tyyliin. Shakespearen syntymäpäivänä puhetta pitäessään oli hän lausunut luopuneensa säännöllisestä teatterista, jossa vallitsi kangistava ajan, paikan ja toiminnan yhteys. Sen jäykkiin kaavoihin oli hänen mahdoton pingottaa Götzin draaman vilkkaita, tyrskyisiä tapauksia ja taisteloita, ne olivat koko hengeltään sille vento vieraita. Pikemmin miellytti runoilijaa mallina Shakespeare, johon hän oli hiljan tutustunut ja jota hän myrsky- ja tyrskyläisenä elävästi ihaili. Mutta eipä hän alussa edes aikonut tehdä Götzin elämäkerrasta teatterissa näyteltävää kappaletta; niin oli hänen mielikuvattimensa avartunut suuren englantilaisen teoksista. Shakespearen luonnollisuus ja luontehikas käsittely lienee kyllä ollut nuorelle runoilijalle suureksi avuksi sankarinsa kuvan sommittelussa, mutta etupäässä oli tämä kuitenkin hänen oman neronsa luoma. Häntä viehätti omituisella hengenheimolaisuuden vetovoimalla puoleensa tuo vanha saksalainen ritari. Asuihan Göthen omassa sielussa samallinen syvä pyrkimys oikeutta ja totuutta kohti, huolimatta lain varjosta. Näin runoelman luonti sujui kuin omasta povesta.

V. 1771 kirjoitti Göthe Götz'in n.s. "suunnitelman" (Entwurf), joka kyllä oli ihastuttavan suuremmoinen niiden mielestä, jotka saivat sen lukea — vaan tuli heiltä muistutuksiakin. Vähän hämää on, mitä Herder — muuten ankara arvostelija — oikeastaan lienee sanonut tuosta suunnitelmasta. Göthe itse on kertonut Herderin muka lausuneen siitä epäystävällisesti ja kovasti, pianpa pilkaten. Mutta toista puhuu Herder itse, kun hän esim. kirjoitti morsiamelleen mainitusta suunnitelmasta: "todellisen kaunis runotuote".

Kun Göthe v. 1772 oleskeli Wetzlarissa harjoittelijana valtakunnan kamarioikeudessa, kuului hän pieneen ystävään piiriin, joka leikillä nimittihe pöytäkunnaksi ja antoi kullekin jäsenelleen jonkun ritarinimen. Göthen nimenä oli Götz von Berlichingen, *rehellinen*. Tästä näkyy, että Göthen suunnitelma oli jo siinä piirissä tuttu.

V. 1773 runoilija korjasi, jopa kirjoitti uudestaan koko teoksensa. Vielä samana vuonna saatiin tämä

toinen valmistelma painosta kustannetuksi. Siinä on vielä Shakespeare mallina, mutta "myrskyä" on vähemmän, paikoin lienee sentään "vasaran jälkiä", nuoruuden epäkypsyyttä.

Siitä huolimatta tämä perin saksalainen, luontehikas ja runollinen näytelmä, joka jo Göthen maltilla ja syvällä älyllä eläväksi henkilöittää erään mieltäkiinnittävän osan Saksan historiaa, heti herätti suurta huomiota. Jopa pian uskottiin syntyneen uuden Shakespearen. Mutta siinä olikin vain ensi jätti-askelaitaan astunut "jumalallinen Göthe." Sillä tähän näytelmään hän pääasiassa heittäkin "myrskynsä" sekä Shakespearen-jälittelynsä, ja tästä puoleen hän kulki omaa uraansa yhtenä maailman suurimpia älyjä.

"Götz" herätti huomioita, ja arvosteluita sateli puolelta jos toiseltakin. Mitä moitteisiin tulee, kuvaavat ne sattuvasti aikaansa, niinkuin sekin, että siinä näytelmässä muka puolustetaan kahakoita ja oman kouran oikeutta. Vaan merkillisin kuvaamassa on se melkein typerä ja parjaava arvostelu, jonka tekijä ei ole kukaan vähempi kuin Preussin suuri Fredrik. Preussin oli hän kyllä etevällä sodanjohtotaidollaan kohottanut suurvallan asemaan ja siinä oli hänen suuruutensa, mutta muuten hän kuuluisalla gallomaniallansa, ranskankiihkollaan, ei ansaitse suuruuden nimeä. Hän tahtoi välttämättä olla sivistykseltään ranskalainen; ei siis kumma, ettei hän ymmärtänyt "Götzin" moisen perin-saksalaisen näytelmän kauneutta. Tuosta kuninkaallisesta arvostelusta on lausunut Göthen äiti: Voi sanoa niin, kuin on sanottu Englannin Elisabetista, että suurikin kuningatar on vain nainen, että suurikin kuningas on vain ihminen. —

Vaikka "Götz" ei ollutkaan aiottu näyteltäväksi, esitettiin se kuitenkin ensi kertaa teatterissa, Berliinissä, jo 14 p. huhtik. 1774 ja tekijäksi ilmoitti sikäläinen sanomalehti: "Dr. Göde in Frankfurt am Main", johon nähden kirja ei vielä liene maininnut tekijänsä nimeä. Sitten v. 1874 voitiin sanoa, että tätä kappalta jo oli näytelty 131 kertaa. Sinä Göthen ensi syntymäpäivänä, jona hän ei enää elänyt, oli Götz'in osaa näytellyt mies, esiin huudettuna, lausunut: Tänpäiväisen kappaleen mestari lepää maan povessa, mutta hänen teoksensa elää iankaikkisuudessa!

* * * * *

Historiallisen totuuden arvosta näytelmissä on lausuttu pianpa vastakkaisia mielipiteitä. Mitä "Götz'iin" tulee, on sen historiallisestakin puolesta kirjoitettu niin paljon, että nyt tässä, mikä vaan aikoo värjöttää sattumoisin pisteltynä viittana uudekseltaan lukevalle suomalaiselle, seikkaperäistä esitystä ei voi tulla kysymykseenkään. Sen verran olkoon vaan viitattu toiselta puolen, että nimenomaan juuri "Götz'in" historiallinen totuus on todistettukin ja että tuo "totuus" antaa tälle näytelmälle erityisen arvon. Ja vielä enemmän: jos Göthen tiedossa ja käytettävissä olisi ollut se *asiakirjain* paljous, millä *nyt* voidaan tätä näytelmää ikäänkuin oikeaksi leimata, niin olisi hän, niihin nähden, saanut kuvata vielä rohkeammin ja luottaa Götz'in "elämäkertaan". Nimittäin oikeusjuttu, josta nuo asiakirjat ovat tallella, oli nostettu Götz'ia vastaan, kun häntä syytettiin muka oman etunsa vuoksi johtaneen talonpoikia tuossa kauheassa Saksan talonpoikais-kapinassa v. 1525. Paljon olisi runoilija varmaan kostunut noista erinomaisista asiakirjoista. (Kats. esim. Rede — — am 22 November 1849 von Dr. Heinr. Zoepfl — Ueber den Prozess von Kurmainz gegen Götz von Berlichingen wegen Beschädigungen im Bauernkriege. Heidelberg.)

Kuitenkin: totuus iski nuoren runoilijan sydäimestä tulta, jonka valossa ja lämmössä kypsyi keväimen ihana runoelma, ylevä taideteos ja melkeinpä — historia!

Tämä Saksan suurimman runoilijan ensimmäinen suuri teos ja historiallinen draama tapahtuu noin vuonna 1519, mikä vuosiluku ainoastaan runollisena vapautena näkyy sovistuvan siksi luvuksi, 1525, jona historia kertoo suuren talonpoikaissodan tapahtuneen. Mutta kun ajattelee, että nuo talonpoikais-kahakat lähinnä syttyivät uskonpuhdistuksen aiheesta, inhimillisen vapaaksi-pyrinnön luonnollisina ilmiöinä, ja semmoisina yleensä kuuluvat keski- ja uudenajan väliseen murrokseen, ja koska tuo murros ilmiöineen on arvattava paljon väljemmäksi, kuin mitä yksityisillä vuosiluvuilla voidaan säntillään sanoa, niin ei noiden kahakkainkaan suhteen vuosiluku sinne tai tänne suuria merkitse.

Maksimilian, hyvää tarkoittava, mutta heikko keisari, hallitsee Saksanmaata. Ei tuo hänen laittamansa pitkäveteinen valtakunnan kamari-oikeus eikä kurja valtakunnan armeija voi viedä keisarin tahtoa perille. Ruhtinaat koettavat päästä keisarista riippumattomiksi sekä suurentaa valtaansa kukistamalla heikompia naapureitaan. Tuo ruhtinaallinen vallanhimo uhkaa lähinnä vapaata ritarisuutta, joka ei saa turvaa eikä oikeutta keisarilta; on täytynyt turvautua omaan nyrkkiinsä, jos mieli varjella nahkaansa ruhtinailta. Vaan useimmiten ritarit vaihtavat asemaa: ylöllinen hovielämä vetää puoleensa näitä, niin että tahallaan hylkäävät ritarisuutensa vaaroineen, vaivoineen ja hupenevat ruhtinasten hoviloihin.

Ainoastaan yksityiset voimakkaat ritarihenkilöt pysyvät vielä lujasti ehommallaan: Götz von Berlichingen, Frans von Sickingen ja Hans von Selbitz. Nämä riippuvat keisarissaan murenemattomalla uskollisuudella, mutta ruhtinaista eivät piittaa mitään; vieläpä vanhan pitämyksen mukaan omin käsin

kostavat jokaiselle ilkiölle, eivätkä viitsi, jos heille on väkivaltaa tehty, oikeuden-puutteessaan kääntyä tuon viheliäisen kamari-oikeuden puoleen; ovatpa käskemättäkin valmiit, miekka kädessä, suojelemaan jokaista viatonta, jota ahdistetaan. Mutta ruhtinaat juuri kiusaavatkin ja sortavat kansaa; oloonsa ikävystyneinä vartovat talonpojat tilaisuutta, milloin heidän kävisi kohottaa itseään ja kosta sortajilleen. Siinä touhussaan he toivovat apua ritareilta. Etenkin on Götz rahvaan mielumies; kaikissa piireissä, talonpojan luona, munkki-seurueissa, yksinpä mustalais-joukkueissakin, jotka samoilla maleksivat maita mantuja, ylistetään hänen nimeänsä. Hän on turvaamassa sorrettua, missä hän suinkin voi, hänen avullaan tämä pääsee oikeutensa omistajaksi. Mutta ruhtinasten puolelta nähdään näissä ritareissa pelkkää rikosta. Nuo sekä hengelliset että maalliset valtakunnan *suuret*, niinkään valtakunnan-kaupungit ovat ritarien katkeroita vastustajoina, koska, kuten väittävät, nämä pilaavat julkisen rauhan ja turvallisuuden, ja heidän vallattomuuttansa vastaan alati kestettävien taistelujen takia laiminlyödään tärkeämpi tehtävä: valtakunnan suojeleminen ulkovihollisten, etupäässä Turkkiilaisten uhkaavilta hyökkäyksiltä, — vaan totta puhuen, koska nämä rohkeat ritarit tekevät haittaa ruhtinasten vallanhimoisille hankkeille. Sentähden he ritareita sortaakseen muodostavat liittokuntia keskuudessaan ja itse joka tilaisuudessa rikkovat maanrauhan. Yhtenään he pyrkivät riitaan ritarien kanssa ärsyttääkseen heitä epäoikeihin tekoihin, joista sitten saisivat aiheen raivata heidät pois tieltä. He eivät siinä voi toivoa kannatusta keisarilta, sillä hän suosii noita uskollisia ritareita ja tietää että, jos valtakunta vaaraan joutuu, näiden väkevä käsi hyödyttää häntä paljon enemmän kuin kaikki nuo vastahakoiset ruhtinaat, jotka kyllä huutaa pauhaavat, että valtakunnan turvallisuus on vaarassa, vaikka ainoastaan heidän itsekkäät etunsa välistä ovat vaarassa. Keisarin lempi näitä ikäviä rauhanhäiritsijöitä kohtaan ei ruhtinasten silmissä ole muuta kuin sulaa heikkoutta, ja he tekevät voitavansa panetellakseen niitä hänelle rauhan ja järjestyksen vihollisiksi.

Näin on Göthen näytelmällä vankka historiallinen pohja, ja pääsankarin yleiset piirteetkin tarjosi hänelle historia valmiina. Mutta tosi-elämän noihin piirteisiin loi sittenkin Göthen oma runoilija-nero, se sai Götzistä jotakin ominaisella elollaan viehättävää. Tuo "elämäkerta" oli vain kuiva luuranko, jonka vasta Göthe veresti verellä ja lihalla, elävöitti sykkivällä sydämellä. Historia-aineksistaan on runoilija sepittänyt kuvan 16:n vuosisadan oloista värikkäämmän, eloisamman, ihanteellisesti todemman kuin minkä mikään historioitsija olisi osannut kyhätä. Runollisen kuvausvoiman uhkuvasta lähteestä ne sukeuvat ilmi kaikki nuo henkilöt, jotka niin luonnollisina tosi-ihmisinä elävät edessämme ja samalla siirtävät meidät ylemmän olemuksen piiriin. Niiden hajanaisia kasvopiirteitä ja alku-aiheita oli hän nähnyt elämässä ympärillään, ennenkuin hän ryhtyi niistä taideteoksia sommittelemaan. Sieltä ne ovat alkuaan kotoisin kaikki: Elisabeth, tuo kelpo emäntä, vaimojen valio, samoin hellästi lempivä, itsensä uhraava Maria, tulinen kunnon Lerse, reipas, miellyttävä ratsuripoika Yrjö, keimaileva, juonikas Adelheid, heikko, horjuva Weislingen, hehkuvan himokas Frans y.m. Tuommoisia ihmisiä näkee yhä ympärillään — mutta minkä rikkaan elämän on suuri runoilija osannut niistä luoda!

V. 1804 ryhtyi Göthe vielä 3:n kerran näytelmäänsä uudestaan muovailemaan, mutta tämä melodraamallinen muovaileminen ei voinut yleisön suosioista syrjäyttää *toista valmistelmaa* v:lta 1773 eikä päässyt näyteltäväksi juuri muualla kuin Weimarin hoviteatterissa. Paraiten tunnetuksi on siten mainittu 2:n valmistelma jäänyt, ja siitä on tämä suomennoskin tehty.

HENKILÖT:

KEISARI MAKSIMILIAN.

GÖTZ von BERLICHINGEN.

ELISABETH, Götz'in vaimo.

MARIA, Götz'in sisar.

KAARLE, Götz'in oma poikanen.

YRJÖ, Götz'in palveluksessa.

BAMBERG'IN PIISPA.

WEISLINGEN (Adelbert von Weislingen), piispan hovissa.

ADELHEID von WALLDORF, piispan hovissa.

LIEBETRAUT, neuvos, piispan hovissa.

FULDAN APOTTI.

OLEARIUS, lakitieteen tohtori.

VELI MARTTI.

HANS von SELBITZ.

FRANS von SICKINGEN.

LERSE.

FRANS, Weislingenin asepoika.

ADELHEIDIN KAMARINEITSYT.

METZLER, |

SIEVERS, |
LINK, | kapinallisten talonpoikain johtajoina.
KOHL, |
WILD, |
HOVIVÄKEÄ BAMBERG'IN HOVISSA.
KEISARILLISIA NEUVOKSIA.
NEUVOS-MIEHIÄ HEILBRONN'ISSA.
SALAISEN TUOMIO-ISTUIMEN JÄSENIÄ.
KAKSI KAUPPAMIESTÄ NÜRNBERG'ISTÄ.
MAX STUMPF, Pfalz-kreivin palvelija.
YKSI TUNTEMATON.
APPI, | talonpoikia.
SULHO, |
BERLICHINGENIN, WEISLINGENIN, BAMBERG'IN ratsumiehiä.
JOHTAJOITA, UPSEERIA, SOTAMIEHIÄ valtakunnan-armeijasta.
RAVINTOLANISÄNTÄ.
OIKEUDENPALVELIJOITA.
PORVAREITA HEILBRONN'ISSA.
KAUPUNGIN-VARTIO.
VANGINVARTIJA.
TALONPOIKIA.
MUSTALAIKSI-PÄÄLLIKKÖ.
MUSTALAIKSI, mustalais-naisia.

ENSIMÄINEN NÄYTÖS.

Frankenin[1] Schwarzenberg'issä.[2]

Ravintola.

METZLER, SIEVERS pöydässä. KAKSI RATSUHUOVIA tulingon ääressä. ISÄNTÄ.

SIEVERS. Hannu pikkunen, vielä yksi tilli viinaa, ja mittaas, niin kuin ristitty.

ISÄNTÄ. Sin' oot pohjaton.

METZLER (hiljaa Sievers'ille). Kerro sinä siitä Berlichingenistä vielä kerta! Se äkäyttää noita Bambergiläisiä, joutavat suuttua silmittömäksi'.

SIEVERS. Bambergiläisiä? Mitä ne tekee täällä?

METZLER. Weislingen on ollut jo pari päivää yläällä linnassa[3] herra kreivin luona. Sitä ne on saattamassa olleet sinne. Ties sen, mistä se herra tulee; ne kumminkin vuottavat sitä, ja se, kuulen ma, menee takaisin Bamberg'iin.

SIEVERS. Kuka on se Weislingen?

METZLER. Piispan oikea käsi, ylen mahtava herra, joka Götz'illenkin hyvänsä tehdäkseen sissii.

SIEVERS. Hänpä saa olla varoillaan, näen mä.

METZLER (hiljaa). Jatka sinä vaan! (kovasti) Milloinka taasen Götz ja Bamberg'in piispa ovat riitasille jämähtäneet? Johan tuota hoettiin, että kaikki välit on sovittu ja tasattu.

SIEVERS. Niin, mene sinä ja sovi mustanuttuin kanssa! Kun piispa näki, ett'ei hän saa mit'ikään aikaan ja aina jääp' alle-kynsin, niin hän herkes' armoille ja oli turkasen upera hommaamassa sovintoa väliin. Se sydämellisen vilpitön Berlichingen antoi tavattomiin asti myöten, jotenka hän tekee aina, jos hän on paremmalla puolen.

METZLER. Jumala varjelkoon häntä! Hän on peräti hurskas, rehellinen herra!

SIEVERS. No aattelehan, eikö tuo ole rietasta? Siinä patuisessa paikassa, kun hän ei osaa sanaakaan

aavistaa, karkaavat kimppuun ja nujertavat yhden ratsuri-pojan häneltä. Mut älähän huoli, vielä hän niitä höyhentää siitä!

METZLER. Sittenkin oli se tuhma juttu, tuo että häntä niin huonosti veteli se viime yrkäys. Kyllähän lie hänen siitä tullut sydän-seuduille ähmää.

SIEVERS. Minä luulen, ett'ei häntä olle hamaan aikaan muu niin äijää karvastellut. Aattele vielä, että kaikki tyyni oli mitä tyystimmin urkittu tietoon: milloin piispa palautuu kylpymatkaltaan, monenko ratsumiehen keralla, mitä tietä; ja ell'ei se muutamain petollisten ihmisten kautta oisi tullut ilmi, kyllä hän ois' siunannut saunan ja hieronut hyvänpäiväiseksi papin.

ENSIMÄINEN RATSUMIES. Mitä te siellä pakisette meidän piispasta?
Luulen, te vaan hankaatte riitaa.

SIEVERS. Huolehtikaa omia asioitanne! Ei teillä ole pienintäkään asiata ongitella tänne meidän pöytään.

TOINEN RATSUMIES. Kenenkä luvalla te sitte solvaten puhutte meidän piispasta?

SIEVERS. Vaan olenkos minä mikä velkapää vastaamaan sun eissäs? Kappas tuota pöhkiötä!

ENSIMÄINEN RATSUMIES (lyöpi Sieversiä korvalle).

METZLER. Lyö tuo koira hengeti! Ryntäävät vastakkain.

TOINEN RATSUMIES. Tuusta tänne, jos uskallat!

ISÄNTÄ (erottaa ne toisistaan). Tokko te pysytte kuoressanne! Tuhannen täytiset! Lapatkaa sen pisassa ulos, jos teillä on mitä ottelemista! Siks' että huoneen kunniaksi tulee meillä kaiken käydä siivosti ja säällisesti. (Syytää ratsumiehet ovesta ulos). Ja entäpä, mitä te aiheilette, aasit?

METZLER. Oho, hauku sinä vaan verosi mukaan, Hannu pikkunen, tahi saat meiltä tuohon kuultavaan kalloosi. Lähetään, toveri, ja nepä siellä ulkona me asetetaan alakärsäksi.

Kaksi Berlichingenin ratsumiestä tulee.

ENSIMÄINEN RATSUMIES. Mitäs tääll' on tekeillä?

SIEVERS. Ahaa, hyvää päivää, Petter! Hyvää päivää, Veit![4] Mistä matka?

TOINEN RATSUMIES. Älä sanaakaan hiiskahda siitä, ketä me palvellaan.

SIEVERS (supisee). Sittepä ei mahtane teidän herra Götz'innekään olla kovin kaukana?

ENSIMÄINEN RATSUMIES. Suu poikki siitä! Onko teillä tässä mikä jupakka?

SIEVERS. Te tapasitte ne kaksi miestä ulkona, ne on Bambergiläisiä.

ENSIMÄINEN RATSUMIES. Mitä ne tekee täällä?

METZLER. No, Weislingen on linnassa, yläällä armollisen herran luona. Sitä ne on saattamassa olleet sinne.

ENSIMÄINEN RATSUMIES. Kuka? Weislingen?

TOINEN RATSUMIES (hiljaa). Petter! se juuri on löytty otus!
(Kuuluvasti). Kuinka kauvan se on siellä ollut?

METZLER. Umpeen kaksi päivää. Mut että se nyt taasen aikoo lähteä taipaleelle, kuulin ma toisen noista miehistä sanovan.

ENSIMÄINEN RATSUMIES (hiljaa). Enkö minä sulle sanonut, että hän on täällä? Oispa vaan voitu tuolla puolen tähystää vähän aikaa. Lähetään, Veit!

SIEVERS. Ei, avittakaa ensin meitä löylyttämään niitä Bamhergiläisiä.

TOINEN RATSUMIES. Onhan teitä kaksi kahta vastaan. Ja meill' on kiire pois. Äijöö! (Pois).

SIEVERS. Aika hönkköjä, nuo ratsurit! Joll'et niille maksa, ei ne avuks' läimäise kertaakaan, niin.

METZLER. Minä saatan vanhoa, jotta niill' on joku vehje tekeillä. Ketä ne palvelee?

SIEVERS. Ei mun pitäis' sitä virkkaa; muuten, sitä ne palvelee Götz'ia.

METZLER. Vai niin! Nyt pitää meidän niitä ulkona-olijoita pehmittää. Lähetään! Niin pian kuin minulla on jykeä pahkasauva kädessä, en nuita liioin pelänne heidän paistinvaraitaan.

SIEVERS. Kunpa me niinikään voisimme kerran rynnätä ruhtinasten[5] kisaan, jotka meitä kettävät, jotta valkea luu näkyy.

* * * * *

Ravintola metsässä.

GÖTZ (oven edessä, lehmusten varjossa). Missä mun huovini viiپیnevät! Mun täytyy tässä kävellä eestaas, muuten minut uni uuvuttaisi. Jo oltu viisi päivää ja viisi yötä väijyksissä siltä silmää! Karvaalta alkaa tuntua tämä rahtunen elämää ja vapautta. Jahka minä saavutan sinut, Weislingen, sitä jälkeä minä hennon viettää vähän hyviäkin päiviä. (Laskemassa lasiin). Taas tyhjä! — Yrjö! Niin kauvan kuin viiniä kestää ja raikasta tuulta, ei minua muuta kuin naurattaa tuo ruhtinasten vallanhimo ja juonet. — Yrjö! — Niin, laittakaa te se luopuisa Weislingen kiertää lihmimään nepasten ja nipi-kuomasten pakeilla, se on omansa mustaamaan minua. Syteen tai saveen! Mut minä olen valveilla. Sinä kyllä pääsit luiskahtamaan minun kynsistäni, piispa! Vaan senpä tähden saakin sitten tuo sinun rakas Weislingeni korvata koko pyräyksen. — Yrjö! Onko nyt pojan korvat lumpeissa! — Yrjö! Yrjö!

YRJÖ (päällä panssari, suhteettoman suuri). Ankara Herra!

GÖTZ. Arossako sinä piilet? Ootko sinä maannut? Mitä naamari-ilvettä sinä kujeilet? Mitä helkkarissa? Tulepas tänne! Sinä näytät hyvältä, näen mä. Elä ujostele yhtään, poika. Sinä olet reipas, Jyri! Vainenkin, jospa sinä oisit sen asun täyteinen! Se on Hannun haarniska, vai mitä?

YRJÖ. Hannu tahtoi nukahtaa, ja siks' aikaa riisaisi tämän päältään.

GÖTZ. Niinpä hän hennoo elää rennommin, kuin hänen herransa.

YRJÖ. Älkää vihastuko. Minä tämän hellävaraa otin siitä, sukaisin päälleni ja sivalsin isäni vanhan miekan seinältä, juoksin niitylle ja vetäisin paljaaksi.

GÖTZ. Jako huimit kaikinne päin? Siin' on tainnut pensaille ja orjantappuroille käydä hyvästi. Onko Hannu nukkumassa?

YRJÖ. Teidän huutoonne kavahti hän ylös ja kiljaisi mulle, että te kutsutte. Minä rupesin tätä haarniskaa riisumaan, kun kuulin teidät toisesti, kolmannesti!

GÖTZ. Mene! vie jälleen panssari hälle, jonka oma se on, ja sano, että hänen tulee olla valmiina ja hoitaa hevosia.

YRJÖ. Niit' olen minä ruokkinut hyvästi ja huoltanut siihen reilaan, jotta te voitte istua satulaan, milloin tahansa tahdotte.

GÖTZ. Haepas mulle yksi potti viiniä, anna myös Hannulle lasillinen, sano hälle, jotta hänen sietää olla pirteänä, pian koittaa lähtöhetki! Minä tässä vartoon joka silmänräpäys vakoojoitani palajaviksi.

YRJÖ. Ah, ankara Herra!

GÖTZ. No mikä sinua vaivaa, poika?

YRJÖ. Enkö minä pääsisi mukaan?

GÖTZ. Toissa kertana, Yrjö, kun lähtään kauppamiehiä saavuttamaan ja kuormia riistämään.

YRJÖ. Toissa kertana! Niin te olette jo monesti sanonut. Oi, tällä kertaa, tällä kertaa! Minä juosta vikittäisin vaan jälkivietteessä, vaan sivulta päin pälymässä. Minä tahtoisin olla nuolen-noutajana teillä.

GÖTZ. Vasta-kertana, Yrjö. Sinun pitää ensin saada jakku, kypärä ja keihäs.

YRJÖ. No ottakaa minut matkaan! Jos min' oisin ollut mukana viime kerrallakin, ei teilt' oisi jousi joutunut hukkaan.

GÖTZ. Oletko sinä sen jälille päässyt?

YRJÖ. Te olitte sillä heittänyt vihollista päähän, joku jalkamies oli siepannut sen ylös, ja hui-hai! — se oli mennyttä kalua. Eikös ole totta? Tiennen sitä toki minä, niin!

GÖTZ. Kertooko mun huovini sulle semmoisia!

YRJÖ. Nepä ne vissiin. Sen livulta minä viheltelenkin niille minkä mitäkin virrentutkaimia, kun ollaan hevosiä sukimassa, ja opetan niille somia lauluja.

GÖTZ. Sin' oot urhakka poika.

YRJÖ. Ottakaa minut mukaanne, että mä saisin näyttää.

GÖTZ. Vasta-kertana, ja sanasta miestä! Noin asutonna sin' et saa lähteä taisteluihin. Tuleva aika myöskin tarvitsee miehiä. Minä sanon sulle, poika, että moinen kallis aika on tuleva: ruhtinaat tarjoovat aarteitaan tämmöisestä miehestä, jota he nyt vainoovat. Mene, Yrjö, anna Hannulle haarniska takaisin ja tuo mulle viiniä. (Yrjö pois.) Missä ihmeellä mun huovini viipyvät! Sitä en voi käsittää. Joku munkki! Mistähän se tullee?

Veli Martti tulee.

GÖTZ. Kunnian-arvoinen taatto, hyvää iltaa! Mistä näin myöhään? Pyhän rauhan mies, teidän verrallanne saa hävetä moni ritari.

MARTTI. Kiitän teitä, jalo Herra! Ja olen tätä nykyä ainoasti nöyrä veli, jos mitä nimi tulee kyseeseen. Augustinus olen luostari-nimeltä, toki mieluisin maine on minusta ristimänimeni: Martti.

GÖTZ. Te olette väsynyt, veli Martti, ja epäilemättä te janotte. (Poika tulee). Siinä tuleekin viini ihan tasaiseen tarpeeseen.

MARTTI. Minulle joku siemaus paljasta vettä. Minä en tohdi juoda viiniä.

GÖTZ. Sotiiko se teidän lupaustanne vastaan?

MARTTI. Ei, jalo herra, viinin-juominen ei sodi minun lupaustani vastaan; mutta koska viini sotii lupaustani vastaan; niin minä en juo viiniä.

GÖTZ. Kuinka tuo teistä on ymmärrettävä?

MARTTI. Hyvä teille, ett'ette sitä ymmärrä. Syömä ja juoma, luullakseni, on ihmisen elämä.

GÖTZ. Hyvä!

MARTTI. Te kun olette syönyt ja juonut, te olette kuin uudesti-syntynyt, olette voimakkaampi, rohkeampi, luonnistuneempi tehtävääne. Viini ilahuttaa ihmisen sydäntä, ja iloisuus on kaikkien hyvien avujen äiti. Kun te olette viiniä juonut, olette aina kahdenvertainen siksi, mikä teidän tulee olla, kahta mointa selvempi ajattelemaan, kahta mointa hartaampi ryhtymään toimeen ja kahta mointa kerkeämpi sen suorittamaan.

GÖTZ. Siihen nähden kuin minä sitä juon, tuo on totta.

MARTTI. Teihinpä minä tuota osuutin. Mutta me —

YRJÖ (tuopi vettä).

GÖTZ (salavihkaa Yrjölle). Juoksaise Dachsbach'in tielle, kuulosta korva maata vasten, tuntuuko hevosiä tulevan; palaite tuota pikaa takaisin!

MARTTI. Mutta me, kun olemme syöneet ja juoneet, vedämme suoraa vastahankaa sille, mitä meidän tulisi olla. Meissä elää untelo sulatuskyky sovittaa pään vatsan mukaan, ja ylenpalttisen levon ja rauhan martaus-tilassa sikiytyy himoja, jotka hiettaasti paisuvat yli äitinsä.

GÖTZ. No yksi lasi viiniä, veli Martti, ei tuo häirinne teiltä yö-unta. Te olette tänään kävellyt pitkältä. (Tarjoo lasia). Kilai! Taistelijain[6] malja!

MARTTI. Jumalan nimessä sitten! (Kilistävät). Minä en voi sietää joutilaita ihmisiä, enkä kuitenkaan saata sanoa, että kaikki munkit ovat jouten; he tekevät mitä he voivat. Minä nyt tulen St. Veil'istä, sieltä missä lepäsin viime yötä. Piori vei minut puutarhaan. Sehän se on heidän mehiläis-pesänsä. Mainiota sallaatia! Kaalia, ai herra hetunen sitä! Ja sitä erinomaista kukkakaalia ja arttisokkaa[7], verratonta koko Euroopassa muuten!

GÖTZ. S'ei siis ole teidän asianne. (Nousee, käy silmäämässä poikaa, tulee paikoilleen).

MARTTI. Kyllä minä soisin, että Jumala olisi minusta tehnyt tarhurin tai rohtoniekan! Vasta sinä olisin

voinut elää onnellisena. Apottini rakastaa minua, luostarini on Sachsenin Erfurtissa, hän tietää, ett'en minä tule aikaan yhdessä kohti; niin hän lähettää minut kaikkialle, missä on mitä toimitettavaa. Nyt minä olen matkalla Konstans'in piispan tykö.

GÖTZ. Vielä yksi lasi! Onnea teidän puuhillenne!

MARTTI. Niin myös teidän.

GÖTZ. Miksi te niin katsotte minuun?

MARTTI. Siksi että minä olen niin ihastunut teidän haarniskaanne.

GÖTZ. Tekisikö teidän mielenne semmoista? Se on raskas ja hankala kannettava.

MARTTI. Niin, mikäpä se ei liene hankalaa tässä maailmassa! Ja minusta kuitenkin ei mikään tunnu hankalammalta, kuin että ihminen ei tohdi olla ihminen. Köyhyys, siveys ja kuuliaisuus — kolme lupausta, joista jokainen, kukin erikseen, näyttää luonnolle olevan ratki mahdoton, niin tuiki kiusallisia ne ovat kaikki. Ja koetas koko elinaikasi tämän kuorman alla tai tuon paljoa rasittavamman taakan alla, omantunnon vaivoissa, valjuna voihkia! O, herra! Mitä on teidän elämänne vaivalloisuus sen säädyn viheliäisyyteen verraten, joka parhaat vietit, joiden kautta me ollaan olemassa, kartumme ja vartumme, kieltää kiroten, ymmärtäessään väärin sen halun, mikä ihmisessä on — hipua Jumalaa lähemmä?

GÖTZ. Jos teidän lupauksenne ei olisi niin pyhä, minä tahtoisin houkutella teitä, että sonnustautuisitte haarniskaan, tahtoisin antaa teille hevosen, ja niin me lähettäisiin yhteen matkaan.

MARTTI. Soisipa Jumala, että minun hartiani tuntisi itsessään voimaa, jaksaksensa kantaa haarniskan, ja käsivarteni tarmoaa, jaksakseen syöstä vihollisen alas satulasta! — Raukka, heikko käsi, ennestään tottunut kuljettamaan ristiä sekä rauhan lippua ja häilyttämään suitsutus-astiaa, kuinka sinä pystyisit hallitsemaan keihästä ja kalpaa! Minun ääneni, ainoastaan sopeutunut Ave- ja Halleluja-veisuuseen, kuuluisi vihollisen korvaan minun heikkouteni airunna, kun taas teidän äänenne hänet valloittaisi. Mikään lupaus ei voisi pitää minua palautumasta vielä siihen säätykuntaan, jonka Luoja itse on perustanut — vapaaseen ihmisyyteen.

GÖTZ. Onnellisen palautumisen malja!

MARTTI. Sen minä juon ainoasti teidän onneksenne. Palautuminen omaan häkkiini on kumminkin aina onnetonta. Kun te, herra, palajatte omaan muurienne sisälle, iloisena urhoutenne ja tarmonne tunnossa, tarmon, jok'ei tiedä väsymyksestä mitään, vakaana rauhassa vihollisen hyökkäyksiltä, riiseissä aseista rupeatte omalle vuoteellenne ja antautte unen helmaan, joka maistuu paremmalle teistä, kuin minusta virvoitusjuoma pitkään janoon: silloin te voitte puhua onnesta!

GÖTZ. Niin, siksi tuleekin se harvoin.

MARTTI (tulisemmin). Ja on, milloin tulee, taivaan esimaku. — Kun te käännytte takaisin vihollisistanne, viljan raskaana riistaa, ja siinä mieleenne muistuu: sen minä survasin pois satulasta, ennen kuin se ehti ampua, ja sen minä syöksin hevოსineen alas, ja sitten te ratsastatte ylös omaan linnaan, ja —

GÖTZ. Mitä tarkoittatte?

MARTTI. Ja teidän vaimoväkenne! (Kaataa lasiin). Teidän rouvanne malja! (Pyhkii silmiään). Onhan teillä kai se?

GÖTZ. Erinomaisen jalo, ehtoisa emäntä!

MARTTI. Onnellinen se mies, jolle on suotu kunnollinen, siveä puoliso! Siitä puolin elää hän kahta vertaa kauvemman. Minä en tunne mitään naisia, ja kuitenkin, olihan vaimo luomisen kukka!

GÖTZ (itseksseen). Hän sääliittää minua. Oman säätynsä ikävä tuntemus kalvaa hänen sydäntänsä.

YRJÖ (juoksujalassa tulee). Herra! Minä kuulin, että hevosia laukkaa täyttä karkua. Kaksi! Ne ne on vissiin.

GÖTZ. Taluta hevoseni ulos! Hannun pitää hypätä satulaan. Jääkää hyvästi, veli kulta, Jumala johtakoon teitä! Olkaa urhoollinen ja kärsivällinen. Jumala antaa teille vielä tilaa.

MARTTI. Pyytäisin kysyä teidän nimeänne!

GÖTZ. Suokaa anteeksi! Voikaa hyvin! (Tarjoo vasemmastaan).

MARTTI. Miksi te tarjotte mulle vasemmustanne? Enkö minä ole sen ritarillisen oikean käden arvoinen?

GÖTZ. Vaikka te olisitte itse keisari, pitäisi teidän tyytyä tähän. Oikea käteni, jos koht'ei ihan mitään tekemätön sodassa, on turta tuntemaan rakkauden lämmintä likistystä: se on yhtä käsineen kanssa — näette, se on rautainen.

MARTTI. Niinpä te olette Götz von Berlichingen! Minä kiitän sinua, Jumala, että näytit minulle hänet, tämän miehen, jota ruhtinaat vihaavat, jonka puoleen kääntyy ahdistettu kansa. (Tarttuu Götz'in oikeaan käteen). Sallikaa minulle tämä käsi, antakaa minun suudella sitä!

GÖTZ. Te ette saa.

MARTTI. Suokaa minun! Sinä, kalliimpi kuin joku pyhimyksen jäännös-käsi, jonka suonissa on pyhin veri virrannut, kuollut astalo, elostunut mitä jaloimman hengen luottamuksesta Jumalaan!

GÖTZ (pane kypärän päähänsä ja ottaa keihään).

MARTTI. Oli eräs munkki meillä — siitä on nyt vuosi ja päivä — joka oli käynyt teitä näkemässä silloin kun teiltä kämmen oli ammuttu Landshut'in[8] piirityksessä. Kuin hän meille kertoi, mitenkä teihin koski, ja mitä syvää tuskaa te tunsitte siitä, että teidän täytyi nähdä itsenne vaivaiseksi kutsumukseenne, ja kuinka teille oli juolahtanut mieleen, kuulleenne miehestä, jolla myöskään ei ollut muuta kuin yksi käsi ja yhtä hyvin oli uljaana ratsumiehenä palvellut vielä kauvan, — ah, tuota minä en unhota koskaan!

Ne kaksi huovia tulee.

GÖTZ (puhuu niille salaa).

MARTTI (jatkaa sill'aikaa). Sitä minä en unhota koskaan, kun hän puhui jaloimmassa, yksinkertaisimmassa luottamuksessa Jumalaan: Ja vaikka minulla olisi kaksitoista kättä, eikä Sinun armosi minulle soisi hyvää, mitäpä ne hyödyttäisi minua? Niin minä voin yhdellä —.

GÖTZ. Niin muodoin sinne Haslach'in metsään! (Kääntyy Martin puoleen). Jääkää hyvästi, arvoisa veli Martti! (Suutelee häntä).

MARTTI. Älkää unhottako minua, niin totta kuin minä en unhota teitä ikinä! (Götz pois).

MARTTI. Kuinka niin sydäntäni puristi, kuin minä näin hänet! Hän ei puhunut tuon kummempaa, ja kuitenkin voi minun henkeni erottaa hänen henkensä. On oikein imanne nähdä suurta miestä.

YRJÖ. Kunnian-arvoinen herra, te kai nukutte tässä meillä?

MARTTI. Voisinko minä saada vuoteen?

YRJÖ. Ei, herra! Min' en tunne vuoteita muuta kuin korvakuulolta. Tässä meidän majassamme ei ole olkia kaksisempaa.

MARTTI. Hyvä sekin! Mikä on nimesi?

YRJÖ. Yrjö, kunnian-arvoinen herra!

MARTTI. Yrjö! Niinpä sinä oletkin kaimastunut uljaaseen suojeleus-urhoon.

YRJÖ. Ne sanovat, että se on ollut ratsuri; se minäkin aijon olla.

MARTTI. Malta! (Ottaa esille rukouskirjan ja antaa pojalle erään pyhimyksen kuvan). Tässä sinä saat sen. Seuraa hänen esimerkkiään, ole urhoollinen ynnä pelkää Jumalaa! (Martti pois).

YRJÖ. Ah, niin kaunis kimo! Jos minä kerran saisin tuommoisen! — Ja tuo kultainen tamineisto! — Siin' on kamala lohikäärme — Nyt minä vaan ammuksentelen varpusia. — Pyhä Yrjänä! Tee minut suureksi ja väkeväs', anna mulle tuommainen keihäs, asu ja ratsu, sitten joutaa tulla lohikäärmeitäkin!

Jaxthausen.

Götz'in linna.

ELISABETH. MARIA. KAARLE, Götz'in ainoa poikanen.

KAARLE. Minä pyytäisin sinua, rakas täti, kerropas vielä joku kerta siitä hurskaasta lapsesta,[9] s'on hyvin kaunis satu.

MARIA. Kerro sinä nyt mulle, pikku vekkuli, siinä mä kuulen, tokko sinä olet tarkkaavainen.

KAARLE. Malt's aikaa, jahka minä muistelen —. Oli kerran — niin — oli kerran pikku poika, ja sen äit' oli kipeä, silloin lähti poika pois —

MARIA. Eihän toki. Silloin sanoi äiti: Rakas lapsi —

KAARLE. Minä oon kipeä —

MARIA. Enkä itse voi mennä ulos —

KAARLE. Ja antoi pojalle rahaa ja sanoi: mene ja osta itsellesi vähän einettä. Sitte tuli eräs köyhä mies —

MARIA. Poika meni; sitten tuli sitä vastaan eräs köyhä mies, joka oli — no, Kaarle!

KAARLE. Joka oli — vanha —

MARIA. Niin tosiaan! joka vaivoin jaksoi enää kävellä, ja sanoi: Rakas lapsi —

KAARLE. Anna mulle apua, min' en ole leivän murua maistanut en eilen enkä tänäpä. Silloin — poika antoi rahan —

MARIA. Jolla pojan piti ostaman einettä itselleen.

KAARLE. Sitte sanoi se vanha mies —

MARIA. Sitten otti vanha mies lapsen —

KAARLE. Kädestä kiinni, ja sanoi — ja miehestä tuli kaunis, kiiltävä pyhimys, ja sanoi: Rakas lapsi —

MARIA. Jumalan äiti palkitsee minun kauttani sinun hyvän tekosi: ketä sairasta sinä kosketat —

KAARLE. Kädelläsi — tarkoitti oikeaa kättä, luulen ma.

MARIA. Aivan niin.

KAARLE. Hän paranee heti terveeks.

MARIA. Sitten se poika juoksi kotiin eikä ilolta saattanut puhua.

KAARLE. Ja lankes' äitinsä kaulaan, teivi ja itki ilosta.

MARIA. Silloin äiti huusi: kuinka minun on! ja oli — no, Kaarle!

KAARLE. Ja oli — ja oli —

MARIA. Nytpä sinä et olekaan tarkkaavainen! — ja oli terve. Ja poika paransi kuninkaita ja keisareita, sekä tuli niin rikkaaksi, että hän voi rakentaa suuren luostarin.

ELISABETH. En voi käsittää, missä mieheni viipyy. Jo viisi vuorokautta ollut poissa, ja hän toivoi, että hän niin pian saa suorittaneeksi sen yrityksensä.

MARIA. Siitä olen minä jo kauvan ollut tuskassa. Jos minulla olisi mies, joka noin yhtenäen antautuisi vaarallisiin puuhiin, niin minä kuolisin jo ensimmäisenä vuonna.

ELISABETH. Minä kiitän Jumalaa siitä, että hän minut on kyhännyt taneammasta aineesta.

KAARLE. Vaan miks' isän täytyy lähteä ratsastamaan, jos siellä on niin vaara tarjona?

MARIA. Se on hänen oma hyvä tahtonsa niin.

ELISABETH. Kyllä hänen täytyy, rakas Kaarle!

KAARLE. Miksi?

ELISABETH. Etkös muista, kun hän viimeksi kävi ratsastamassa, mitenkä hän sieltä sinulle toi vehnäs-tuomiset?

KAARLE. Tuokos hän nytkin?

ELISABETH. Niin minä luulen. Näepäs, silloin oli eräs räätäli Stuttgart'ista, mainio joutsimies, joka oli Köln'in kilpa-ammunnassa voittanut parhaan palkinnon.

KAARLE. Kuinka paljon?

ELISABETH. Sata taaleria. Mut sitten eivät ruvenneetkaan räätäliille maksamaan niitä rahoja.

MARIA. Eikö tuo ollut ruma teko niiltä, Kaarle?

KAARLE. Rumia ihmisiä?

ELISABETH. Niin se räätäli tuli isäsi luo ja päästäkseen rahainsa perille, pyysi auttamaan. Ja silloin hän lähti ratsastamaan ja otti Kölniläisistä parisen kauppamiestä kiini ja kiusasi niitä niin kauvan, kunnes he antoivat pois sen rahasumman. Etkö sinäkin oisi lähtenyt ratsastamaan?

KAARLE. En! siellä täytyy ajaa sankan, sankan metsän läpi, joss' on mustilaisia ynnä noita-akkoja.

ELISABETH. On tuo oikea poika, pelkää noita-akkoja.

MARIA. Vainenkin sinä teet paremmin, Kaarle, jos elelet aikojasi linnassasi hurskaana, kristillisenä ritarina.[10] Oman kontunsa piirissä on jokaisella tilaisuus tehdä hyvää. Rehellisimmätkin ritarit kuitenkin matkaan-saavat retkillänsä epä-oikeutta enemmän, kuin oikeutta.

ELISABETH. Sisko, siinä et tiedä, mitä puhut. Soispa vaan Jumala, että tämä meidän poikanen aikaa myöten miehistyy urhoollisemmaksi eikä väisty Weislingeniä, joka niin pattomaisesti menettelee minun miestäni vastaan!

MARIA. Ei tuomita, Elisabeth. Veljeni on kovin katkeroitunut, sinä myös. Minä olen koko tässä asiassa enemmän sivusta-katsoja sekä sitä lyytä voin olla kohtuullisempi.

ELISABETH. Ei sitä miestä sovi puolustaa.

MARIA. Se mitä minä hänestä olen kuullut on minua aina viehättänyt. Eikö yksin oma miehesikin kertonut hänestä niin paljon herttaista ja hyvää! Kuinka onnellinen oli heidän nuoruutensa ollut, kun he olivat yhdessä elelleet Rajakreivin hovipoikina!

ELISABETH. Jouti se olla niin. Mutta sanos mulle, mitä kuunaan on saattanut hyvää piillä ihmisessä, joka salavehkeilee parhainta, uskollisinta ystävänsä vastaan, myöpi itsensä minun mieheni vihollisia palvelemaan, ynnä koettaa väärillä, halpamaisilla kuvauksilla viekoitella omalle puolelleen meidän kelpo keisariamme, joka meitä kohtaan on niin armollinen.

KAARLE. Isä! Isä! Tornivahti puhaltaa toitahusta: Helei, portti auki!

ELISABETH. Nyt hän tulee saaliinensa.

Yksi ratsumies tulee.

RATSUMIES. Ollaan metsästetty! Ollaan saalistettu! Jumalan rauha, jalot rouvat!

ELISABETH. Onko teillä Weislingen?

RATSUMIES. Hän ja kolme ratsumiestä.

ELISABETH. Mitenkä se niin kävi, että te olitte, näin pitkään silmää näyttämättä?

RATSUMIES. Me väijyttiin häntä Nürnberg'in ja Bamberg'in välillä, hän ei vaan tahtonut tulla, ja kumminkin me tiettiin, että hän oli sillä matkalla. Vihdoin vakoiltiin hänestä vihi: hän olikin syrjäytynyt vähän ja istui rauhallisena Schwarzenberg'in kreivin pakeilla.

ELISABETH. Sen he myös mielellään tahtoisivat yllyttää minun miestäni vastaan.

RATSUMIES. Minä ilmoitin heti löytösen herralle. Ylös! ja me ratsastettiin oitis Haslach'in metsään. Ja sielläpä oli ilveellistä: Siinä yöllä kun niin ratsastetaan, ikään yksi lampuri on paimenessa, ja viisi sutta suimistaksen laumaan ja hurtostaa vihmakasti. Sillä nauroi herra ja sanoi: Onnea, kelpo toverit! Onnea kaikkialle ynnä meille myös! Ja meitä kaikkia riemastutti tuo onnellinen enne. Niin jo ottaap' siihen tulee Weislingen, ratsastaa neljän huovin kanssa.

MARIA. Sydän väräjä minun rinnassani.

RATSUMIES. Niin kuin herra oli käskenyt, minä ja minun toverini takerruimme häneen, jotta oltiin, kuin yhteen kasvettunut nujakka, niin ett'ei hän kuontunut nousemaan, ei hievahtamaan, ja herra ja

Hannu hyökkäsi huovien niskaan ja vannotti niillä oikein uskollisuus-valan. Yksi luiskahtipas karkuun.

ELISABETH. Olen utelias. Joutuvatko he pian, että minä saisin nähdä hänet?

RATSUMIES. Ne ratsastaa laaksoa ylöspäin. Neljännes-tunnissa ne joutuu tänne.

MARIA. Hän lienee aivan alakuloinen.

RATSUMIES. Kyllä hän näyttää synkältä.

MARIA. Hänen hahmonsä tuimelee haikeasti minun sydäntäni.

ELISABETH. Ah, mitä sitten! — Minun pitää heti laittaa ateria. Kaikitenkin te isotte jokainen.

RATSUMIES. Oikein rehellisesti.

ELISABETH. Ota kellarin avain ja ha'e sitä parasta viiniä! He ovat siks' ansainneet. (Pois).

KAARLE. Minä lähtisin yhdessä, Täti!

MARIA. Tule vaan, poika! Kahden pois.

RATSUMIES. Tuost' ei tule isäänsä; muuten se nyt lähtis' yhdessä talliin! (Pois).

GÖTZ. WEISLINGEN. RATSUMIEHIÄ.

GÖTZ (paneer kypäränsä ja miekkansa pöydälle). Avatkaa mun haarniskani ja antakaa mulle jakku! Pikku mukavuus tehnee mulle hyvää. Veli Martti, oikein sinä sanoit — Te olette pitänyt meitä vireissä, Weislingen.

WEISLINGEN (mitään vastaamatta astuksii edes taas).

GÖTZ. Olkaa hyvällä tuulella! Tulkaa, riisukaa asunne! Missä teidän vaatteenne on? Minä toivon, ett'ei mitään ole hukkautunut. (Muutamalle huovilleen). Kysykää hänen palvelijoiltaan ja avatkaa taakka ja katsokaa, ett'ei siitä mitään mene hukkaan! Minä voisin vaikka lainata teille omistanikin.

WEISLINGEN. Antakaa minun olla näin, kaikki tyyni on yhdentekevää.

GÖTZ. Voisin teille antaa kelpo siistin ja siron puvun; tosin se on vaan aivinainen. Minulle se on käynyt liika ahtaaksi. Se päällä minä olin armollisen herran, Pfalz-kreivin[11] häissä, juuri sillä erää, kun teidän piispanne kävi niin myrkylliseksi minua vastaan. Kaksi viikkoa sitä ennen olin minä häneltä pari laivaa nujertanut Main-joella. Ja minä astun Frans von Sickingenin kanssa Heidelbergissa Hirviravintolan portaita ylös. Ennen kuin päästään vallan ylös, on joku välikannas ynnä rautainen pikku nojake sen ympärillä; siinä seisoi piispa ja antoi Frans'ille kättä, joka meni siitä ohi, ja pistipä minulle myös, joka tulin juuri perästä. Minä sydämessäni nauroin, ja menin siitä Hanau'n maakreivin luo, joka oli mulle hyvin suosiollinen herra, sekä sanoin: Piispa antoi minulle kättä, vaan minä lyön vetoa, ett'ei hän minua tuntenutkaan. Tämän kuuli piispa, sillä minä tahallani puhuin kovasti, ja tuli uhkamielisenä meidän luoksemme ja sanoi: Hyvä, ainoasti kun minä en teitä tuntenut, ojensin minä teille käteni. Siihen minä vastasin: Herra, minä hyvästi huomasin, että te ette tuntenutkaan minua, ja tässä te saatte kätenne takaisin. Silloin pikku mieheltä tulehtui kaula vihasta punottamaan kuin keitetty äyriäinen, ja hän juoksi vierus-huoneeseen, Pfalz-kreivi Ludvigille ja Nassau'n ruhtinaalle valittamaan sitä ilkkua. Ja se on usein jälestäpäin meitä hauskuttanut.

WEISLINGEN. Minä soisin, että te jättäisitte minut yksin olemaan.

GÖTZ. Mitenkä niin? Minä pyydän teitä, olkaa iloissanne! Tehän olette minun hallussani, ja valtaani min' en käytä väärin.

WEISLINGEN. Siitä minä en ole hätäillytkään. Se on teidän ritarinvelvollisuutenne.

GÖTZ. Ja te hyvin tiedätte, että se velvollisuus on minulle pyhä.

WEISLINGEN. Minä olen vankina; tuo muu on minulle yhtäkaikki.

GÖTZ. Teidän ei sietäisi puhua niin. Aatelkaa, jos oisitte ruhtinasten kanssa tekemisissä, ja ne kytkisi teidät syvään tyrmään, kahleissa virumaan, ja vartijan täytyisi viheltämällä karkoittaa uni pois teidän silmistänne —

(Huovit tuovat vaatteita).

WEISLINGEN (riisuutuu ja pukeutuu).

(Kaarle tulee).

KAARLE. Hyvää huomenta, Isä!

GÖTZ (suutelee pojuttaan). Hyvää huomenta, poika! Kuinka te olette eläneet sill'aikaa?

KAARLE. Hyvin kiltisti, isä! Täti sanoo, että min' oon hyvin kiltti.

GÖTZ. Vai niin!

KAARLE. Onko sulla mitään tuomisia mulle?

GÖTZ. Tällä kertaa ei.

KAARLE. Min' oon oppinut paljon, niin.

GÖTZ. Oho!

KAARLE. Saanko sulle kertoa hurskaasta lapsesta?

GÖTZ. Aterian perästä.

KAARLE. Osaan minä vielä enemmän.

GÖTZ. No mitä sitten?

KAARLE. Jaxthausen on eräs kylä ja linna Jaxt-joen varrella, kuulunut kaks' sataa vuotta Berlichingen-herroille, niin kuin perintö ja oma.

GÖTZ. Tunnetko sinä herra Berlichingenin?

KAARLE (katsoa tuijottaa vaan).

GÖTZ (itseksensä). Hän ei, poloinen poika, pelkältä oppisuudeltaan näe tuntea omaa isäänsä. — Kellenkäs kuuluu Jaxthausen?

KAARLE. Jaxthausen on eräs kylä ja linna Jaxt-joen varrella.

GÖTZ. En minä sitä kysynyt. — Minä tunsin kaikki tiet, solat ja kaalamot, ennen kuin tiesin, mikä tämä joki, kylä ja linna on nimeltä. — Onko äiti kyökissä?

KAARLE. On, isä! Hän keittää porkkanoita ja lammaspastia.

GÖTZ. Tiedätkö sinä vielä senkin, Hannu keittomestari?

KAARLE. Ja mulle on täti paistanut jälkinamuksi yhden omenan.

GÖTZ. Etkö sinä voi sitä koviltaan syödä?

KAARLE. Paistettu maistuu hyvemmälle.

GÖTZ. Niin, sulla pitää aina olla jotain erikoista — Weislingen! minä tulen kohta teidän luoksenne takaisin. Pitäähän minun käydä tervehtimässä rouvaani. Tule mukaan, Kaarle!

KAARLE. Kuka se on tämä mies?

GÖTZ. Tervehdi häntä! Pyydä, että hän oisi iloissaan!

KAARLE. He', mies, tässä kättä! Olepas iloissasi, ruoka on pian valmis!

WEISLINGEN (nostaa poikaa ylös pitkäksi ja suutelee). Onnellinen lapsi, joka ei tunne mitään pahaa, muuta kuin minkä soppa viipyy liika pitkään. Suokoon Jumala teille paljon iloa pojastanne, Berlichingen!

GÖTZ. Missä on paljon valoa, siinä on varjo sitä sankempi — kuitenkin, olisi minulle tervetullut sen toivotuksen täyttö. Meidän pitää käväistä katsomassa, mitenkä siellä jaksetaan. (He lähtevät).

WEISLINGEN. Oi että minä heräjäisin, ja että kaikki olisi kokonaan unta! Berlichingenin hallussa! sen josta minä töin tuskin olin irtautunut, jonka muistoa minä koetin karttaa kuin tulta, — sen hallussa, jonka minä toivoin lopulta voittavani vallan! Ja hän — se vanha, hurskas-sydäminen Götz! Pyhä jumala, kuinka, oi, kuinka tämä kaikki on päättyvä? Uudestaan tuotuna, Adelbert, sinä, tähän saliin, jossa me

poikasina kisata tepastettiin — kun sinä rakastit häntä, hänessä riipuit kuin omassa sielussasi! Ken voi lähestyä häntä ja vihata? Ah, minä olen täällä niin tyhjän mitätön! Onnelliset ajat, te olette olleet ja menneet, kun vielä se vanha Berlichingen istui täällä kamiinin ääressä, kun me hänen ympärillensä ilakoitiin keskenämme ja rakastettiin toinen toistamme, kuin enkelit. Kuinka tuskissaan nyt mahtaa olla piispa ja kaikki minun ystäväni! Minä tiedän, että koko maa ottaa osaa minun kovan-onnen kohtaukseeni. Mitä siitä! Voivatko he minulle antaa, mitä minä koetan tavoittaa?[12]

GÖTZ (tuopi putelin viiniä ynnä pikareita). Kunnes ruoka valmistuu, ryypätään yhdessä joku sarkka. Tulkaa nyt tänne istumaan ja olkaa kuin kotonanne! Ajatelkaa, että te nyt vielä kerran olette Götz'in luona. Emme ole hyvään aikaan istuneet yksissä, emme hyvään aikaan yhdestä puolin lasia kallistaneet. (Tarjoo). Kilai! Iloisen sydämen malja!

WEISLINGEN. Ne ajat ovat olleet ja menneet.

GÖTZ. Jumala paratkoon! Tosin hauskempia päiviä kuin joita nautimme Raja-kreivin hovissa emme enää saa viettää, kun me vielä nukuttiin yhdessä ja kahden kesken vaellettiin siellä ja täällä. Minä ilolla muistelen omaa nuoruuttani. Juohtuuko enää mieleenne, kuinka minä närkästyin sitä puolalaista, jonka kiiltovoideltuja ja kutrikiharoituja hivuksia minä vahingossa tulin hihallani sotkeneeksi?

WEISLINGEN. Se tapahtui pöydässä, ja hän tavoitti teitä veitsellä.

GÖTZ. Jonka minä koreasti löin pois sillä erää, ja paikalla te olitte hänen kumppaniensa korvuksissa. Me pysyttiin aina vilpittömästi yhdestä puolin, niin kuin urhoolliset ja kunniantuntoiset pojat, ja niiksi meidät tunnusti jokainen. (Kaataa lasiin ja tarjoo). Kastor ja Polluks![13] Se teki minun sydämelleni aina niin hyvää, kun meitä Raja-kreivi min nimitti.

WEISLINGEN. Würzburg'in piispa oli sen nimen antanut meille ensin.

GÖTZ. Hän oli oppinut herra ja sen ohessa niin ihmis-rakas. Minä häntä muistan niin kauvan kuin elän, kun hän meitä niin sydämellisesti hyväili, ylisti meidän yksimielisyyttämme ja kiitti onnelliseksi sitä ihmistä, joka on ystävänsä kaksois-veli.

WEISLINGEN. Ei puhuta enää siitä!

GÖTZ. Miks' ei? Työn ja toimen perästä en minä tiedä suloisempaa kuin muistella entisiä elämän kohtia. Ah! kun minä taas ajattelen, kuinka me yhdessä kestettiin ilon ja surun päivät, niin kaikessa pidettiin toinen toisestamme, ja kuinka minä silloin luotin, että sitä se on oleva koko meidän elämämme ikä! Eikö minulle ollut se ihan ainoa lohdutus, kun minulta tämän käden ampuivat Landshut'in piirityksessä, ja sinä minua vaalit sekä paremmin kuin veli ikään pidit minusta hellää huolta? Silloin minä toivoin, että Adelbert on vastaisuudessa oleva minun oikea käteni! Ja nyt —

WEISLINGEN. Oh!

GÖTZ. Jos vainen sinä olisit minua seurannut silloin, kun minä sulle esitin, että yhdessä olisi lähdetty Brabant'iin, niin olisi kaikki tyyni jäänyt entiselleen! Siihen aikaan pauloitti sinua se onneton hovi-elämä, ja tuo joutavointa ja liehakointa naisten kanssa. Minä sanoin sulle aina, kun sinä herkesit niiden turhamaisten, rivojen hulltiotarten keskuuteen, ja laversit niille eripuraisista avioliitoista, vietellyistä tyttäristä, sen kolmannen naikkosen karkeasta hipiästä, tai mitä muuta ne mielellään kuuntelevat: — Sinusta, sanoin minä, tulee hirtehin, Adelbert!

WEISLINGEN. Vaan mitä varten tuota kaikkea?

GÖTZ. Soispa Jumala, että minä tuon voisin unhottaa, tai että tuo olisi toisin! Etkö sinä ole niin vapaa, niin jalosukuinen kuin ikään Saksanmaassa ollaan, riippumaton, ainoasti keisarin alamainen, ja sinä viitsit kyyristellä vasallien[14] vallan alla? Mitä sinä välität piispasta? Kunko on sinun naapurisi? Ettäkö saattaisi sinua loukata? Eikö sinulla ole käsiä ynnä ystäviä, että voisit vuorostasi taas häntä loukata? Että sinä niin halvaksi arvaat vapaan ritarin arvon, ritarin, jok' ei riipu kestään muusta, kuin Jumalasta, keisaristaan ja omasta itsestään! Että sinä alennat itsesi ensimmäiseksi liikavieraaksi muutaman itsepäisen, kateellisen papin hoviin!

WEISLINGEN. Sallikaa nyt minun puhua!

GÖTZ. Mitä sulla on sanomista?

WEISLINGEN. Sinä katsot ruhtinaita sillä silmällä, kuin susi paimenta. Ja kuitenkin, tarvitseeko sinun haukkua niitä siitä, että he huoltavat oman väkensä ja omien maittensa parasta? Ovatko he hetkeäkään turvassa väkivaltaisilta ritareilta, jotka epä-oikeudessaan hyökkäävät heidän alamaistensa niskaan, kaikilla teillä, hävittävät heidän kylänsä ja linnansa? Kun taas, toiselta puolen, meidän kalliin keisarimme maat ovat tuon perivihollisen[15] väkipuuskille alttiina, ja hallitsija pyytää apua säädyiltä,

ja nämä hädin tuskin voivat omaa elämäänsä varjella: niin eikö se ole ihan hyvä henki, joka heidän mieleensä on juohduttanut keinoja, mitenkä Saksanmaa on tynnytettävä, oikeutta ja lakia viljeltävä, että jokainen, sekä suuri että pieni, pääsisi nauttimaan rauhan siunausta? Ja sinä, Berlichingen, ajattelet paha meistä, sen tähden, että me niiden suojaan asetumme, joiden apu on meitä lähellä, kun sitä vastaan tuo etäinen majesteetti ei voi edes omaa itseään suojella.

GÖTZ. Niin, niin, minä ymmärrän. Weislingen! Jospa ruhtinaat olisivatkin semmoisia, kuin joiksi te niitä selitätte, niin meillä kaikilla olisi, mitä kaivataankin: Lepoa ja rauhaa! Niin, minä hyvin uskon! Sitä toivoo joka ryöstölintu, saalista nauttiakseen kaikessa mukavuudessa. — Hyvinvointia jokaisen! Jospa he ainoastaan siitä syystä heillensä kasvattaisivat harmaita hapsia! Ja meidän keisariamme petkuttavat törkeällä tavalla. Hän tarkoittaa hyvää ja tahtoi mielellään tehdä korjauksia. Sitä lyytä saapuu joka päivä aina uusi paturi, ja tuumii, yks' yhtä, toinen toista. Ja kun herra äkkiä käsittää jotain ja hänen tarvitsee ainoastaan puhua, pannakseen tuhansia käsiä liikkeille, niin hän ajattelee, että kaikkikin on yhtä äkisti ja helposti suoritettavissa. Sitten tulee asetus asetuksen perästä, ja unhottuu toinen toisen takia; ja onko kyseessä vaan mitä kuta, joka käy ruhtinasten erä-alaan, vasta he ovatkin kiireissään, ja kerskuvat valtakunnan rauhalla ja turvallisuudella, hamaan siihen saakka, kunnes he ovat saaneet kaikki pienet jalkainsa alle. Minä vannon monen sydämessään kiittävän Jumalaa, että keisarille vertoja vetää Turkkilainen.

WEISLINGEN. Te katsotte asiaa omalta kannaltanne.

GÖTZ. Niin tekee jokainen. Kysymys on siitä, kummalla puolen valo ja oikeus on, ja teidän piilotienne karttavat vähintäänkin päivää.

WEISLINGEN. Teidän kelpaa puhua, minä olen vanki.

GÖTZ. Jos teidän omatuntonne on puhdas, niin te olette vapaa. Mutta kuinka oli sen maanrauhan laita? Minä vielä muistan, kun minä kuusitoistavuotisena poikana olin Raja-kreivin muassa valtiopäivillä. Mitä suurta suuta siellä ruhtinaat pitivät, ja niistä kaikista hengen-miehet pahiten? Teidän piispanne paasasi keisarille korvat täyteen, ikään kuin hänelle, miten ihmeellä! olisi oikeuden-tunto kasvanut sydämeen; ja nyt hän itse nujertaa minulta ratsuripojan, aikana, kun meidän riitamme oli sovittu, ja min'en osannut aavistaa mitään paha. Eikö kaikki meidän välimme ole tasattu? Mitä hänellä on minun käskyläiseni kanssa tekemistä?

WEISLINGEN. Tuo on tapahtunut hänen tietämättään.

GÖTZ. No miksi hän ei sitten laske poikaa irti?

WEISLINGEN. Se ei ole käyttäytynyt niin kuin olisi pitänyt.

GÖTZ. Eikö niin kuin sen olisi pitänyt? Valani kautta, se on tehnyt, niin kuin pitikin, niin totta kuin se on teidän ja piispan tietten otettu kiini. Luuletkenko te, että minä vasta tänäpäpä tulen maailmaan, jotta min'en pysty oivaltamaan, mitä tuo kaikki tähtää?

WEISLINGEN. Te olette epäluuloinen ja sitä lyytä teette meille väärin.

GÖTZ. Weislingen, pitääkö minun puhua suuni puhtaaksi? Aattelen, että minä olen teille silmätikkuna, niin pieni kuin olenkin, samoin ikään Sickingen ja Selbitz, sen takia että me tosiaan olemme lujasti päättäneet ennen kuolla kuin suostua kiittämään ilmasta, muita kuin Jumalaa, tai suostua pyhittämään uskollisuuttamme ja palvelustamme, muille kuin keisarille. Siellä he kiertävät ja kaartavat mustaamassa minua Hänen Majesteettinsa, ystävänsä ja minun naapurieni luona, ja vaanivat oikeuden-aihetta minua vastaan. Pois tieltä he tahtovat raivata minut, millä kurin tahansa. Sen vuoksi te minun käskyläis-poikani vangitsitte, kun tiesitte, että minä olin lähettänyt sen vakoilemaan, ja sen vuoksi poika ei muka käyttänyt niin kuin olisi pitänyt, kun se ei ruvennut kavaltamaan minua teille. Ja sinä, Weislingen, olet heidän kätyrinsä.

WEISLINGEN. Berlichingen!

GÖTZ. Ei sanaakaan enää siitä! Minä olen vihainen mies päättömille selvityksille; niillä vaan petetään itseänsä tai toista ja enimmäten kumpaakin.

KAARLE. Pöytään nyt, isä!

GÖTZ. Suloinen sanoma! — Tulkaa! Minä toivon, että minun nais-väkeni hauskuttaa teitä. Ennen te olitte nais-ihailija, neitokset tiesivät kertoa teistä. Tulkaa! (Pois).

* * * * *

Piispan palatsi Bamberg'issa.

BAMBERG'IN PIISPA. FULDAN APOTTI. OLEARIUS. LIEBETRAUT. HOVIVÄKEÄ.

(Pöydässä. Jälkiruokaa ja isoja pikaria tuodaan).

PIISPA. Opiskeleeko Saksalaisia aatelis-miehiä nyt paljon Bolognassa?[16]

OLEARIUS. Aatelis- ja porvaris-säätyisiä. Ja ilman kehumatta sanoen, nepä saavatkin parhaimman kiitoksen siellä. On tullut sananlaskuksi yliopistossa: Niin ahkera kuin saksalainen aatelis-mies. Sillä kun porvaris-miehet harrastavat kiitettävää ahkeruutta ja uurastavat taidon avulla korvata alhaista syntyperäänsä, niin rientää jokainen aatelis-mies, jalossa kilvassa, synnynnäistä arvoansa ylentämään loistavilla ansioilla.

APOTTI. Vai niin!

LIEBETRAUT. Sanokoon joku, mitä sitä ei saa eläissään havaita. Niin ahkera kuin saksalainen aatelis-mies! Tuota minä en ole kuuna päivänä kuullut ennen.

OLEARIUS. Niin, he ihmetyttävät koko yliopistoa. Piakkoin niistä eräitä vanhimpia ja taitavimpia palajaa tohtorina takaisin. Keisari varmaan kiittää onneaan, että saa niitä asettaa korkeimpiin virkoihin.

PIISPA. Siitä se ei sivuuta.

APOTTI. Tunnetteko esimerkiksi erään junkkarin? — Se on Hessenistä[17] kotoisin.

OLEARIUS. Siellä on monta Hessenistä.

APOTTI. Sen nimi on — se on — Eikö teistä kukaan tiedä? Oi! Sen isällä oli vaan yksi silmä — ja hän oli marsalkka.

LIEBETRAUT. Von Wildenholz?

APOTTI. Oikein — von Wildenholz.

OLEARIUS. Hänet minä tunnen aika hyvin, hän on nuori herra, kyvyiltänsä erinomainen. Etenkin kehuvat häntä kovaksi väittelemään.

APOTTI. Se kyky hänelle on periytynyt äidistä.

LIEBETRAUT. Vaan eipä mies-puoliso tuota äitiä koskaan kiittänyt siitä kyvystä.

PIISPA. Kuinka sanoittekaan, mikä oli nyt sen keisarin nimi, joka on teidän Corpus Juris-kirjanne[18] kirjoittanut?

OLEARIUS. Justinianus.

PIISPA. Oivallinen herra! Eläköön!

OLEARIUS. Malja hänen muistokseen! (Juovat).

APOTTI. Se lienee oikein aimo kirja.

OLEARIUS. Sitä kyllä sietäisi nimittää kirjojen kirjaksi; kokoelma kaikkia lakia. Se on joka tuomiokohtaan valmis latu; jospa siinä vielä esiytyy mitä kuta vajavaista ja hämää, niin sen puolen korvaa ne valaisevat reunamuistutukset, joilla mitä oppineimmat miehet ovat sen verrattoman kirjan koristelleet.

APOTTI. Kokoelma kaikkia lakia! Herrainen aika! Sittenpä siinä lienee kai nekin kymmenen käskysanaa.

OLEARIUS. *Implicite* kyllä, ei *explicite*.

APOTTI. Sitähän minä juuri tarkoitan, näet: itsessään, kaipaamatta muita selityksiä.

PIISPA. Ja mikä siinä on parasta, niin voisi, kuten sanotte, valtakunta, jossa se täydelleen otettaisiin laiksi ja sitä oikein käytettäisiin, elää mitä varmimmassa rauhassa ja levossa.

OLEARIUS. Tietäähän tuon.

PIISPA. Kippis, kaikki *Doctores juris*![19]

OLEARIUS. Minä tätä osaan ylistää.[20] (Juovat). Soisipa Jumala, että näin puhuttaisiin minun isänmaassani!

APOTTI. Mistä te olette kotoisin, korkeasti oppinut herra?

OLEARIUS. Mainin Frankfurtista, Teidän ylhäisyytenne luopuisin palvelija.

PIISPA. Eivätkö herrat lakimiehet olekaan siellä hyvässä huudossa? Mistä se tulee?

OLEARIUS. Erikoisen kumma kyllä. Minä olin siellä isäni perintöä hakemassa; rahvas oli kivittää minut, kun kuuli, että minä olen lakimies.

APOTTI. Jumala varjelkoon!

OLEARIUS. Mutta se tulee siitä, että kaupungin neuvosto, lautakunta, jolla on suuri arvo kauvaksi ympäristöön, on jäsenistönsä puolesta pelkkiä semmoisia miehiä, jotka eivät tiedä hölyn pölyä roomalaisesta oikeudesta. Uskotaan, että on täysin hyvä sillä, kunhan elämän ja kokemuksen varrella hankitaan tarkka tieto kaupungin sekä sisäisestä että ulkonaisesta tilasta. Niinpä vanhan pitämysten ja muutamain säännösten nojassa sitten tuomitaan porvarit ynnä ympäristön maalaiset.

APOTTI. Tuo on kyllä hyvä.

OLEARIUS. Mutta ei hetikään riittävä. Ihmisen elämä on lyhyt, eikä yhden polvikunnan aikana ennätä sattua kaikkia oikeusjuttuja. Meidän lakikirjamme on kokoelma semmoisia tapauksia usealta vuosisadalta. Sitä paitsi on ihmisten tahto ja mieli horjuvainen; tänään on toisen mielestä oikein, mitä toinen ei huomenna voi hyväksyä; ja siitä seuraa hämminki ja epä-oikeus välttämättä. Tässä kaikessa määrää laki; ja laki on muuttumaton.[21]

APOTTI. Tuo on epäilemättä parempi.

OLEARIUS. Sitä ei käsitä rahvas, joka, niin utelias kuin onkin uutisille, kuitenkin kammoo oikein uskolla uutta, joka sitä pyrkii ohjaamaan pois entiseltä polanteelta, vaikkapa samaisen rahvaan kohtalo kostuisi kuin paljon uudennuksesta. He arvaavat lakimiehen pahemmaksi kuin kapinannostajan tai taskuvarkaan, ja ovat melkein raivostua, jos joku on aikeissa asettua sinne.

LIEBETRAUT. Te olette Frankfurtista! Minä olen aika tuttu siellä. Keisari Maksimilianin kruunauksjuhlassa me siellä sulhojenne herkkuja hieman maistelimme edeltäpäin. Teidän nimenne on Olearius? En tunne siellä sen-nimistä ketään.

OLEARIUS. Minun isäni nimi oli Oelmann. Ainoastaan välttääkseni, ett'ei tuo sopimaton nimi esiytyisi minun latinaisten kirjaini päälly-lehdellä, nimitin minä itseni, arvoisain oikeuden-opettajain esimerkkiä sekä neuvoa noudattain, täksi: Olearius.

LIEBETRAUT. Siinä te teitte hyvin, että käänsitte itsenne. Profeetta ei ole minkään arvoinen isänmaassaan, niinpä olisi voinut teille käydä äidin-kielessänne.

OLEARIUS. Ei se tapahtunut siitä syystä.

LIEBETRAUT. Kaikella on joku pari syytä.

APOTTI. Profeetta ei ole minkään arvoinen isänmaassaan!

LIEBETRAUT. Tiedättekö, miksi, kunnianarvoinen herra?

APOTTI. Siksi, että hän on syntynyt ja kasvanut siellä.

LIEBETRAUT. Hyvä! Joutaa se olla yksi syy. Ja toinen on tämä: koska tuo arvollisuuden ja pyhyden säde-kehä, jolla utuinen etäisyys valhetellen ympäröi hänet, katoo pois, kun tullaan se herra lähemmin tunteneeksi; ja sitä lyytä hän onkin aivan vähäinen pätkä talia.

OLEARIUS. Näyttää, että te olette yksinomaan tilattu lausumaan ihmisille totuuksia.

LIEBETRAUT. Kun minulla on uskallusta siksi, niin ei minulta puutu suutakaan.

OLEARIUS. Mutta puuttuu taitoa, te näet ette osaa noita totuuksia istuttaa oikeaan paikkaan.

LIEBETRAUT. Kupparinsarvet ovat aina hyvin satutettuina siinä missä ne suinkin imevät.

OLEARIUS. Saunoittajat tutaan aina esiliinasta, eivätkä he siltä ole yhtään paheksittavia ammatissaan. Erhetyksen välttämiseksi, te tekisitte hyvin, jos te rupeisitte kantamaan narrin-

kauhtanaa.

LIEBETRAUT. Missä teidät on vihitty tohtoriksi? Tämä on ainoastaan etukysymys, jos minulle miten pistää päähän, niin että minä osaisin oitis mennä oikeain seppojen eteen.

OLEARIUS. Te olette ruti julkea.

LIEBETRAUT. Ja te ruti ylpeä.

(Piispa ja Apotti nauravat).

PIISPA. Nyt jostain muusta! — Ei olla niin kiihkeitä, hyvät herrat!
Näin pöydässä sallitaan kaikkea — Joku muu puheen aine, Liebetraut!

LIEBETRAUT. Vastapäätä Frankfurt'ia sijaitsee yksi paikka, jonka nimi on Sachsenhausen[22] —

OLEARIUS (piispalle). Mitä sanotaan sotaretkestä Turkkilaisia vastaan,
Teidän Ruhtinaallinen Armonne?

PIISPA. Keisarin mielestä ei ole mikään tärkeämpää, kuin että ensi kädessä rauhoitetaan valtakunta, kumotaan kahakat pois, ja vahvistetaan tuomio-istuinten arvo. Sitten, niin sanotaan, aikoo hän, itsepä keisarikin lähteä tuota valtakunnan ja kristikunnan yhteistä vihollista vastaan. Tätä nykyä hänellä on omissa yksityis-riidoissaan kyllin tekemistä, ja valtakunta, huolimatta lähes neljästäkymmenestä maanrauhasta,[23] yhäti vielä on murhamiesten luolana. Franken, Schwaben, Ylä-Rhein, ynnä näiden rajamaat on vallattomain ja uhkarohkeiden ritarien hävitettävänä autioksi. Sickingen, tois-jalka Selbitz, rautakoura Berlichingen ilkkuen pilkkaavat niissä tienoissa keisarillista arvoa —

APOTTI. Jaa, jos Hänen Majesteettinsa ei pian puutu asiaan, niin nuo urokset lopuksi pistävät toisen ihmisen pussiin.

LIEBETRAUT. Se varmaan olisi uros, joka tahtois Fuldan viinitynnörin työntää pussiin!

PIISPA. Erittäinkin niistä se viimeksi mainittu, on monta vuotta ollut minun leppymätön viholliseni, ja kiusaa minua sanomattomasti; vaan ei sitä kauvan enää kestäne, toivon minä. Keisari pitää nyt hoviansa Augsburg'issa. Me olemme ryhtyneet tarpeellisiin keinoihin, ei ne voi mennä meiltä tyhjiin — Herra tohtori, tunnetteko te Adelbert von Weislingenin?

OLEARIUS. En, teidän Ylhäisyytenne.

PIISPA. Jos maltatte odottaa, jahka hän saapuu tänne, niin saatte riemuksenne oppia tuntemaan mitä jaloimman, ymmärtäväisimmän ja herttaisimman ritarin.

OLEARIUS. Se lienee mainio mies, joka ansaitsee semmoisia ylistys-sanoja semmoisesta suusta.

LIEBETRAUT. Hän ei ole ollut missään yliopistossa.[24]

PIISPA. Sen me tiedämme.[25] (Palvelijat juoksevat ikkunaan). Mitä siellä näkyy?

YKSI PALVELIJA. Nyt juuri ratsasti Färber, Weislingenin ratsuhuovi portista sisään.

PIISPA. Ottakaa varteen, mitä sanomaa se saattaa! Se lienee ilmoittamassa hänen tuloaan.

(Liebetraut pois. Nousevat ylös ja kulauttavat vielä.

Liebetraut tulee takaisin).

PIISPA. Mitä sanomia?

LIEBETRAUT. Soisinpa, että joku muu olisi ne teille saanut sanoa.
Weislingen on vangittu.

PIISPA. Oh!

LIEBETRAUT. Berlichingen on siepannut vangiksi hänet ynnä kolme huovia Haslach'issa. Yksi on päässyt käsistä, kertomaan sitä tapahtumaa teille.

APOTTI. Sepä on Jobin-posti!

OLEARIUS. Se karvastelee minua oikein sydämen pohjasta.

PIISPA. Minä tahdon nähdä sen huovin, tuokaa hänet tänne ylös — minä tahdon häntä itseänsä puhutella. Tuokaa hänet minun virkahuoneeseeni! (Pois).

APOTTI (rupeaa istumaan). Vielä yksi kulaus! (Palvelijat kaatavat lasiin).

OLEARIUS. Eikö Teidän Korkea-arvoisuutenne suvaitse lähteä pikku kävelyllä puutarhaan? "Atrian jälkeen seiso'os tai tuhat askelta käyös".[26]

LIEBETRAUT. Niinpä kyllä, istuminen ei ole terveellistä teille. Teitä saattaisi tavata vielä halvaus.

(Apotti vääntäytyy seisaalleen).

LIEBETRAUT (itsekseen). Jos minä kerran hänet saan ulos, niin kyllä minä koetan pitää huolta liikeharjoituksista. (Lähtevät).

* * * * *

Jaxthausen.

MARIA. WEISLINGEN.

MARIA. Te rakastatte minua, niin te sanotte. Sen minä uskon kernaasti ja toivon tulevani onnelliseksi teidän kanssanne ja tekeväni teidät onnelliseksi.

WEISLINGEN. Minä en tunne muuta kuin sen ainoan onnen, että minä olen kokonaan sinun omasi. (Halaa Mariaa).

MARIA. Minä pyydän, päästäkää minut. Yhden suudelman minä tosin myönsin teille ikäänkuin käsirahaksi; mutta näyttää siltä, että te mielitte jo omistaa, mikä ainoastaan ehtojen nojassa kuuluu teille.

WEISLINGEN. Sinä olet liika ankara, Maria! Viaton rakkaus ilahuttaa jumaluutta eikä suinkaan pahoita.

MARIA. Olkoon niin! Mutta minä en siitä pyhemmäksi ylene. Minulle opetettiin, että rakkaus-halailut ovat sukulaisuuttaan voimalliset, niin kuin kahleet, sekä että tytöt, jotka rakastavat, ovat heikommat, kuin Simson, hivus-suortuansa menetettyään.

WEISLINGEN. Kuka sitä opetti sinulle?

MARIA. Sen luostarin abbedissa, jossa minua kasvatettiin. Kuudenteentoista ikävuoteeni asti olin minä hänen luonansa, ja ainoasti ollessani teidän luonanne, tunnen minä taas samaa onnea, mitä sain nauttia hänen seurassaan. Hän oli rakastanut ja sen takia hän tiesi puhua. Hänellä oli sydän täynnä tunnetta. Niin, hän oli oikein erinomainen nais-henkilö.

WEISLINGEN. Sittenpä hän oli sinun kaltaisesi! (Tarttuu Marian käteen). Ah! miltä se on tuntuva, kun minun täytyy jättää sinut!

MARIA (vetää kätensä takaisin). Vähän ahdistaa sydäntänne, toivon ma, sillä minä hyvin tiedän, mitenkä minulle käy. Mutta teidän täytyy lähteä.

WEISLINGEN. Niin, minun kallis kultaseni, ja minä tahdon lähteä. Sillä minä tunnen, mitä autuuden suloisuuksia itselleni saavutan sillä uhrauksella. Siunattu olkoon sinun veljesi, siunattu se päivä, jona hän lähti ottamaan minua vangiksi!

MARIA. Hänen sydämensä uhkui täynnä toiveita sekä häntä itseänsä että sinua kohtaan. Jääkää terveeksi! sanoi hän hyvästiä heittäissään, minä tahdon mennä ja koetan jälleen löytää sen miehen.

WEISLINGEN. Ja hänen aikeensa onnistui. Kuinka soisin minä, että tuon katalan hovi-elämän tautta ei minun tilusteni hoito ja talouteni turvaaminen olisi niin tullut laiminlyödyksi! Sinä voisit oitis olla minun omani.

MARIA. On odottamisellakin omat riemunsa.

WEISLINGEN. Älä sano sitä, Maria, muuten minun täytyy peljätä, että sinun tunteesi on vaisumpi kuin minun. Kuitenkin minä ansainneena kärsin rangaistuksen, ja mitkä toiveet minua sitten seuraavat joka askelella! Saada olla kokonaan sinun omasi, elää ainoasti sinun kanssasi ja hyväin ihmisten piirissä, kaukana, erillään maailmasta, saada nauttia kaikkea sitä armasta suloutta, mitä kaksi semmoista sydäntä voi toisilleen suoda! Mitä on ruhtinasten armo, mitä maailman ylistys tämän yksinkertaisen ja ainoan onnellisuuden verralla! Minä olen toiveillut paljon, paljon aaveillut; tämä minulle koituu yli kaiken toiveilun ja aaveilun.

GÖTZ (tulee ja ensiksi puhuu Weislingenille). Teidän palveluspoikanne[27] on jälleen täällä. Hän

tuskin voi väsymykseltä ja nälältä lausua mitään. Vaimoni antaa jotain ruokaa hänelle. Niin paljon minä olen ymmärtänyt, että piispa ei tahdo sitä minun poikaani antaa pois, että keisarilliset komisariukset tulee nimitettäväksi, ja eräs päivä määrättäväksi, jona sitten asia tasataan. Olkoonpa sen laita miten tahansa, Adelbert, te olette vapaa! Enkä minä vaadi muuta mitään kuin teidän kättänne, sen vakuudeksi että te tästä puoleen ette julkisesti ettekä salaisesti toimita minun vihollisilleni mitään avustusta.

WEISLINGEN. Tässä puristan minä teidän kättänne. Suokaa, että tästä hetkestä alkain ystävyys ja luottamus, niin kuin muuttumaton luonnonlaki, vallitsee meidän kesken! Sallikaa samalla minun puristaa tätä kättä (ottaa Marian käden) ja omistaa mitä jaloin neito.

GÖTZ. Saanko minä sanoa teille: onnea!

MARIA. Jos te sen sanotte yhdessä mielin minun kanssani.

GÖTZ. Se on erinomainen onni, että meidän molemminpuoliset etumme tällä kertaa käyvät näin yhteen. Ei sinun tarvitse punastua. Sinun katseesi on hyvä puhumaan. No niin, Weislingen! — Antakaa kättä toisillenne, ja minä lausun: Amen! — Minun ystäväni ja veljeni! — Minä kiitän sinua, sisko! Sinä taidat enemmän kuin kehrätä rohtimia. Sinä olet punonut yhden langan lisää pauloittamaan tätä paratiisi-lintua.[28] Sinä et näytä aivan vapaalta, Adelbert! Mikä sinua vaivaa? Minä — olen ehyt onnellinen; mitä minä ainoasti uneksien toivoin, näen minä nyt, ja olen kuin uneksija. Ah! nyt on minun unennäköni päättynyt. Minä näin viime yönä unta, että olin ojentavinani tämän rautakouran sinulle, ja sinä puristit sitä niin kovasti, että se oli, ikään kuin poikkimurtuneena luiskahtavanaan irti rautahihasta. Minä säikähdin ja siihen heräsin. Olisinko saanut jatkaa untani, niin olisin minä siinä nähnyt, mitenkä sinä olisit minulle laatinut uuden, elävän käden. — Sinun täytyy nyt lähteä täältä, panemaan linnasi ja kontusi täydelliseen kuntoon. Se kirottu hovi sinut on saattanut laiminlyömään ne molemmat. Minun pitää rouvani kutsua. Elisabeth!

MARIA. Veljeni on nyt täysin iloissaan.

WEISLINGEN. Ja kuitenkin minä tällä kertaa uskallan kiistata siinä häneltä etusijaa.

GÖTZ. Jahka joutuu, sinun asumuksesi on hyvin ihana.

MARIA. Franken, se on siunattu maa.

WEISLINGEN. Ja kyllä minä saatan sanoa, että minun linnani sijaitsee mitä siunatuimmassa ja suloisimmassa seudussa.

GÖTZ. Niin, kyllä sinä saatat, minä takaan. Tässä juoksee Main-joki, ja siitä vähitellen nousee vuori, jota kattaa peltojen ja viinimäkien vihanta, ja jonka ylinnä huippuna seisoo sinun linnasi, sitten taipuu joki pikaisena polvena kiertämään sen kallion alaviertä, jonka kukulla sijaitsee tuo linnasi. Suuren salin akkunat seisoo kohtisuorassa veden yllä, avaamassa näkö-aloja silmän siintämättömiin!

ELISABETH (tulee). Kuinka täällä ollaan?

GÖTZ. Sinun pitää myös kätellä näitä ja sanoa: Jumala siunatkoon teitä! Nää on pariskunta.

ELISABETH. Niin äkkiä!

GÖTZ. Vaan ei äkki-arvaamatta.

ELISABETH (Weislingen'ille). Ikävöikää te häntä aina, niin kuin tähän saakka, kun vasta kositte häntä! Ja sitten! Olkaa sitä mukaa onnellinen kuin te ette unhota häntä!

WEISLINGEN. Amen! minä en pyydä mitään onnea, muuten kuin sillä ehdolla.

GÖTZ. Rakas rouvani, sulhanen lähtee nyt pikku matkalle; sillä tämä suuri muutos tuo monta pientä mukanaan. Hän erkanee piispan hovista, sekä antaa sikäläisen ystävyiden vähä vähältä jäähtyä. Sitten hän riistää omaisuutensa pois noiden omaa voittoa kiskovain vuokraajain kynsistä. Ja — tule sisko, tule Elisabeth! Me annamme hänen olla yksinään. Hänen pojallansa on epäilemättä joitain salaisia asioita, toimitettavia hänelle.

WEISLINGEN. Ei mitään, joita teidän ei sovi kuulla.

GÖTZ. Ei tarvita. — Franken ja Schwaben! Te olette nyt heimostuneita lähemmin kuin ennen koskaan. Kuinka meidän on helppo nyt pitää silmällä ruhtinaita!

(Kolmen pois).

WEISLINGEN. Jumala taivaassa! Että sinä minulle, tälle arvottomalle, voit valmistaa vakaisen autuuden! Se on liika paljon minun sydämeni osaksi. Kuinka minä olin riippuvainen niistä kurjista ihmisistä, joita minä uskoin vallitsevani, riippuvainen ruhtinaan silmäyksistä, ja siitä hyvin kunnioittavasta suosiosta, mikä minua siellä saarsi! Götz, kallis Götz, sinä minun olet antanut jälleen itselleni, ja sinä, Maria, vihdoin kerität täydelliseksi minun mielen-muutokseni. Minä nyt hengitän niin kepeästi, kuin nauttisin vapaata ilmaa. Bamberg'ia nähdä minä en tahdo enää, tahdon katkaista ne raikat siteet, jotka minun alensivat omaa itseäni alemma! Minun sydämeni avartuu, ei minun tarvitse enää tuskissani tavoitella tuota kiellettyä suuruutta.[29] Niin totta kuin ikinä se on onnellinen ja suuri, jonka ei tarvitse hallita eikä totella, ollakseen jotakin!

FRANS (esiytyy). Jumala siunatkoon teitä, ankara herra! Minä tuon teille niin paljon terveisiä, ett'en tiedä oikein, mistä alkanen. Bamberg ja koko kymmenpeninkulmainen ympäristö lähettää teille tuhatkertaisen tervehdyksen: Jumala siunatkoon teitä!

WEISLINGEN. Tervetullut, Frans! Mitä sinä vielä muuta kuulutat?

FRANS. Teistä on niin tuores muisto hovissa ja kaikkialla, että sitä on mahdoton kertoa.

WEISLINGEN. Se ei ole kauvan kestävä.

FRANS. Niin kauvan kuin te elätte! Ja kuolemanne jälkeen, on se kirkkaampana välkkyvä, kuin messinki-kirjaimet jossain hautapatsaassa. Te ette voi ikinä aavistaa, kuinka syvästi teidän kovan-onnen kohtauksenne koski kaikkien sydämeen!

WEISLINGEN. Mitä piispa sanoi?

FRANS. Hän oli niin kiihkeä utelemaan, että hän kysymystensä hätiköivällä tulvalla haitalsi minun vastauksiani. Kyllä hän jo tiesi asian ennestään; sillä Färber, joka Haslach'issa pääsi karkuun, vei hänelle tuon odottamattoman sanoman. Mutta hän tahtoi saada selon kaikesta. Hän kyseli kuin tuskainen, jos te miten lienette särkeytynyt. Minä sanoin: Hän on ehommallaan, kiireestä kantapäähän.

WEISLINGEN. Mitä hän nimesi minun ehdotuksestani?

FRANS. Ensin hän käkesi paikalla antaa kaikki tyyni pois, sekä pojan että rahaa lunnaiksi, pelkästi vaan vapauttaakseen teidät. Mutta kun hän sai kuulla, että te ilmankin pääsette irti ja että teidän paljas sananne pätee korvaamaan sitä poikaa, silloin hän tahtoi välttämättä lykätä asian Berlichingenin kohdalta toiseen aikaan. Hän sanoi minulle satakin seikkaa teitä varten — minä olen ne jo unhotannut kerrassaan. Se oli koko pitkä saarna, ylipään tätä maata: Minun on mahdoton tulla toimeen ilman Weislingeniä.

WEISLINGEN. Siihen hän kyllä saa tottua.

FRANS. Mitä te sanotte? Piispa sanoi: Kiirehdi häntä, kaikki odottaa häntä!

WEISLINGEN. Sopii odottaa. Minä en matkusta hoviin.

FRANS. Ettekö hoviin? Herra! Kuinka voi tuommoista pistää päähänne? Jos te tietäisitte, mitä minä tiedän. Jos te voisitte edes uneksia, mitä minä olen omin silmin nähnyt.

WEISLINGEN. Mikä sinuun meni?

FRANS. Ihan pelkkä muistelman hurmauttaa minut pois suunnalta. Bamberg ei ole enää Bamberg, eräs enkeli naisen hahmossa on siitä somaissut taivaan etehisen.

WEISLINGEN. Eikö muuta?

FRANS. Minä annan vaikka pääni pantiksi, jos te, sen naisen nähtyänne, ette liikahda pois suunnalta.

WEISLINGEN. Kuka se sitten on?

FRANS. Adelheid von Walldorf.

WEISLINGEN. Hän! Minä olen paljon kuullut hänen kauneudestaan.

FRANS. Kuullutko? Tuo on pian sitä kuin te sanoisitte: minä olen nähnyt musiikia. Kielen kyky lienee siksensä mahdoton ilmaisemaan yhtä piirrettä hänen täydellisyyksistään, koska silmäkään, hänen läsnäollessansa, ei ole kyllin riittävä tarkoitukseensa.

WEISLINGEN. Et sinä ole enää kotonasi.

FRANS. Mahtaa olla sitä. Viime kerran kun minä olin näkemässä häntä, ei minulla ollut selvää tajua

enemmän kuin juopuneella. Tai pikemmin, voinpa sanoa, minä tunsin siinä silmänräpäyksessä samaa, mitä pyhimykset, kun heille näytetään taivaallisia ilmestyksiä. Kaikki aistimet voimallisempina, korkeampina, täydellisempinä, ja kuitenkin kykenemättömät mihinkään toimeen.

WEISLINGEN. Sepä on harvinaista.

FRANS. Hän istui huoneessa piispan tykönä, kun minä olin hyvästillä. He pelasivat shakkia. Pappi oli sangen armollinen, ojensi kätensä minulle suudeltavaksi, ja puhui minulle paljon, josta minä en tajunnut tuon taivaallista. Sillä minä vaan katselin puhujan naapuritarta, joka oli silmänsä teroittanut pelilautaa tähystämään, niin kuin olisi jotain suurta temppeä ongelmoinut. Hieno, väijyvä juoni suun ja posken ympärillä! Minä olisin hinnalla millä tahansa tahtonut olla se norsunluu-kuningas. Ylhäisyys ja ystävällisyys valtioitsi hänen otsallaan. Ja se häikäisevä kasvojen ja poven valkeus, ah, kuin sen tenhoa teroitti mustain hiusten varjo!

WEISLINGEN. Ne ovat sinusta tehneet täydellisen runoilijan.

FRANS. Niin siinä silmänräpäyksessä ainakin sitä minä tunsin, mikä luopi runoilijan: täysi, tyyten yhtä ainoista tunnelmaa täysi sydän! Kun piispa lopetti ja minä kumarsin, katsoi se ihanainen minuun ja sanoi: Minulta myös tuntemattoman terveiset! Pyytäkää häntä tulemaan pian. Häntä odottaa uudet ystävät; niitä halveksimaan hän ei tule, olkoonpa hän entisistä kuin rikas hyvänsä. — Minä yritin vastaukseksi sohmata jotain, mutta sydämen ja kielen välinen väylä oli sulussa, minä kumarsin. Olisin koko ajallisen omaisuuteni antanut siitä, jos minä olisin saanut luvan suudella hänen pikku sormensa päähyttää! Juuri kun minä niin seison, sattuu piispa nyrväämään yhden talonpojan lattialle; minä sitä nostamaan ja kosketan siinä tuon naisen verho-lievettä, — sekös mua säräytti kautta joka jäsenen, enkä tiedä, mitenkä minä lienen mennyt ovesta ulos.

WEISLINGEN. Onko hänen miehensä hovissa?

FRANS. Hän on jo neljä kuukautta ollut leskenä. Huolta huojentaakseen, oleksii hän nyt Bamberg'issa. Teidän pitää hänet nähdä. Kun hän katsoo toiseen, tuntuu ihan kuin ihattaisiin kevät-auringon paistetta.

WEISLINGEN. Minuun tuo vaikuttaisi paljon vähemmän.

FRANS. Minä olen kuullut, että tehän olette jo ihan kuin naimisissa.

WEISLINGEN. Soisin, että minä olisin. Hellästä Mariastani on minulle koittava elämän onni. Suloista sielua kuvastaa hänen siniset silmänsä. Ja valkoinen kuin taivaan enkeli, viattomuuden ja rakkauden luoma, hän johtaa minun sydämeni rauhan ja onnen satamaan. Laita kapineet kokoon! ja sitten minun linnaani! Minä en tahdo enää nähdä Bamberg'ia, en, vaikka itse Pyhä Veit tulisi pyytämään minua. (Pois).

FRANS. No Jumala armahtakoon meitä sitten! Vaan toivotaan parasta! Maria on rakastettava ja kaunis, enkähän minä saata moittia sairasta ja vankia siitä, jospa rakastuu häneen. Hänen silmissänsä on lohtua, myötätuntoista surumielisyyttä. — Mutta sinun ilmeesi, Adelheid, on kaikki tyyni elämää, tulta, rohkeutta. — Minusta tulisi! — Minä olen hupsu — siksi tekaisi minut yksi hänen katseensa. Minun herrani täytyy lähteä sinne! Minun täytyy lähteä sinne! Ja siellä minä tahdon itseni ällöttää selväksi tai hulluksi.

TOINEN NÄYTÖS.

Bamberg.

Sali.

PIISPA, ADELHEID pelaavat shakkia. LIEBETRAUT kitari-soittimiseen.
ROUVIA, HOVIVÄKEÄ Liebetraut'in ympärillä kaminin ääressä.

LIEBETRAUT (soittaa ja laulaa).

Jous-urho se liittää,
Kera nuoliensa kiittää
Ja soihtunsa toi

Kupiido[30] miesmäinen,
Yrö ylvästäväinen,
Se valloittaa voi.
Hei! Hei!
Soi! Soi!

Asu kiivahan kilkkaa,
Ja siipyet vilkkaa,
Näkimet salamoi.
Joka rinnan se kohtaa
Ah! paljahaltaan,
He hempien ottaa
Sen syliinsä vaan.
Poven poltoksi nuolens'
Se pelmahuttaa,
He lillii ja tuutii
Sen unahtamaan.
Hei tuuti!
Ai lulla!

ADELHEID. Te ette seuraa peliä. Shakki?[31]

PIISPA. On vielä joku keino.

ADELHEID. Vaan pitkältä te ette enää aja. Shakki!

LIEBETRAUT. Tuota peliä minä en pelaisi, jos olisin suuri herra, ja minä sen potkaisisin pois hovista ja koko maasta.

ADELHEID. Se on tosi, että tämä peli on aivojen koetus-kivi.[33]

LIEBETRAUT. Ei siitä syystä. Vaan minä hennoisin kernaammin kuulla kuolonkellon ja yöhuuhkajan ulinaa ja omantunnon, tuon murisevan kartanohallin, haukuntaa, kernaammin hennoisin kuulla niitä, kesken unen sikeimmänkin, kuin juoksurin, hevosen ynnä muun otuksen osalta kuulla tuota ikuista: Shakki, Shakki!

PIISPA. Kenenkä päähän voi tuokin pistää?

LIEBETRAUT. Sen esimerkiksi, jolla on heikko luonne[32] ja voimakas omatunto, nuo jotka enimmiten seurustaa yhdessä. Te nimitätte tuota kuninkaalliseksi peliksi ja sanotte, että se on keksitty kerran erästä kuningasta varten, joka keksijälle palkinnoksi lahjoitti koko merentäyden ylellisyyttä. Jos se on totta, niin minusta tuntuu juuri, että minä näen hänet silmieni edessä. Hän oli ala-ikäinen joko ymmärryksen tai ikävuosien puolesta, äitinsä tai rouvansa holhouksen alainen, hänellä tiihotti maitopartaa leuvassa, ja otsakierässä kiharsi pellavas-lieminkaa muutamia haivenia, hän oli niin notkean norea kuin pajun vesa, ja herkkä pelaamaan taamipököä[34] ja daamien kanssa, ei intohimosta — Jumala varjelkoon! — mutta ajan kuluksi vaan. Hänen hovimestarinsa taas, liika hommakas, ollakseen oppinut mies, liika tönkkö, ollakseen maailman-mies, keksi tuon in usum Delphini[35], mikä peli saattoi olla niin tasan yhtä maata Hänen Majesteettinsa kanssa — ja niin edelleen.

ADELHEID. Voitettu! — Liebetraut, teidän sietäisi ruveta meidän aikakirjaimme aukkoja täyttelemaan. (He nousevat ylös pelaamasta).

LIEBETRAUT. Meidän sukuluetteloimme[36] aukkoja, se työ olisi edullisempaa. Sitä lyytä kuin esivanhempaimme ansiot ja muotokuvat soveltuvat yhtäläiseen tarkoitukseen käytettäväiksi, nimittäin verhostamaan meidän luonnettemme ja huonnettemme tyhjiä puolia, niin sehän työ olisi jotain, millä ansioittua.

PIISPA. Hän ei tahdo tulla, niin te sanoitte![37]

ADELHEID. Minä pyydän, heittäkää pois mielestänne tuo!

PIISPA. Mikä mahtaa olla syynä?

LIEBETRAUT. Mikä! Syitä sopii rukoilla pois, kuin helmipaattaa[38] helmi helmeltä. Hän on vaipunut jonkinlaiseen katumuksen sorrostilaan, josta minä voisin hänet helposti parantaa.

PIISPA. Tee kyllä niin, ratsasta hänen tykönsä.

LIEBETRAUT. Ja mikä olisi minun tehtäväni?

PIISPA. Sinulla on rajaton valta. Älä säästä mitään, millä suinkin hänet vaan saat tuoneeksi takaisin.

LIEBETRAUT. Saanko minä teidät myös sekoittaa asiaan, armollinen rouva?

ADELHEID. Kainosti vaan.

LIEBETRAUT. Sepä on epämääräinen toimi.

ADELHEID. Niinkö vähän te tunnette minua, vai oletteko te niin nuori, ett'ette tiedä, millä äänellä teidän on puhuttava minusta Weislingenin kanssa?

LIEBETRAUT. Totta peltopyy-luikun[39] äänellä, niin ajattelen minä.

ADELHEID. Te ette koskaan tule teräväksi!

LIEBETRAUT. Tullaanko siksikin, armollinen rouva?

PIISPA. Mene, mene! Ota paras hevonen tallistani, itse valitse huovit mukaasi, ja hanki vaan hänet tänne!

LIEBETRAUT. Jos minä en häntä saa velhonneeksi tänne, niin saatte sanoa, että joku vanha eukko, joka taitaa ajaa pois kesakoita ja käsniä, paremmin ymmärtää lempiluottehia, kuin minä.

PIISPA. Vaan mitäpä se auttaa sitten! Hänet on Berlichingen kietonut kokonaan. Jos hän tulee tänne, niin hän kohta pyrkii jälleen sinne.

LIEBETRAUT. Niin, kysymyspä sitä! vaan voipiko hän lähteä, se on toista. Ruhtinaan lämpöinen kättely, kauniin naisen suloinen hymyily! Siitä ei riistä itseään irti mikään Weisling. Minä kiiruhdan ja sulkeudun suosioon.

PIISPA. Onnea matkalle!

ADELHEID. Hyvästi! (Liebetraut lähtee).

PIISPA. Jos hän kerran tulee tänne, eipä hätää! Luotan teihin kokonaan.

ADELHEID. Aijotteko minua käyttää väliverkkona?

PIISPA. Enhän toki!

ADELHEID. Vaiko viehätyslintuna?

PIISPA. Ei, sen osan näyttelee Liebetraut. Minä pyydän, älkää te kieltäytykö siitä, mitä minulle ei kukaan muu voi aikaansaada, kuin te.

ADELHEID. Saamme nähdä.

* * * * *

Jaxthausen.

HANS von SELBITZ. GÖTZ.

SELBITZ. Jokainen kiittää teitä siitä, että olette julistanut kostokahakan niitä Nürnbergiläisiä vastaan.

GÖTZ. Se oisi minulta sydämen syönyt, jos minun oisi pitänyt kauvaksi jäädä velkaan niille. Päivän selvää on, että ne ne ovat minun palvelus-poikani kavaltaneet Bambergiläisille. Vaan ne vielä saavat muistaa minua!

SELBITZ. Niill' on vanhaa äkää teitä vastaan.

GÖTZ. Ja minulla niitä vastaan; minusta kuitenkin on aivan paikallaan se, että ne ovat alottaneet.

SELBITZ. Valtakunnan-kaupungit[40] ja papit kyllä vanhastaan vetävät yhtä köyttä.

GÖTZ. Onhan niillä syytä.

SELBITZ. Hitto vie, niitä meidän pitää löylyttää helvetin kuumasti!

GÖTZ. Minä luotin teihin. Soispa Jumala, että Nürnberg'in pormestari tulisi, kultavitjat[41] kaulassa, otteluun; kaikkine sukkeluuksineen,[42] kyllä hän hölmästyisi.

SELBITZ. Olen kuullut, että Weislingen on taas teidän puolellanne.

Yhtyykö hän meihin?

GÖTZ. Ei vielä; niit' on syitä, miks'ei hän vielä saata julkisesti avittaa meitä; kuitenkin toistaiseksi on siinä kyllä, ett'ei hän ole meitä vastaan. Pappi häntä vailla on kuin messupaita pappia vailla.

SELBITZ. Milloinka me lähtään?

GÖTZ. Huomenna tai ylihuomenna. Nyt piakkoin palautuu Bamberg'in ja Nürnberg'in kauppamiehiä Frankfurt'in messumarkkinoilta. Me siis tehdään hyvä riistaretki.

SELBITZ. Suokoon Jumala? (Pois).

* * * * *

Bamberg.

Adelheidin huone.

ADELHEID. KAMARI-NEITSYT.

ADELHEID. Hän on täällä! sanot sinä. Tuskin minä voin uskoa sitä.

NEITSYT. Jos minä en oisi itse häntä nähnyt, epäilisin sitä minäkin.

ADELHEID. Sen Liebetaut'in saa piispa ihan kultaan puittaa; se mies on tehnyt mestarityön.

NEITSYT. Niin kuin sanottu, minä näin hänet ratsastamassa linnaan; hän istui papumus-ratsun selässä. Hevonen arasti tullessaan sillalle, eikä tahtonut paikalta hievahtaa. Kansaa tulvasi joka haaralta, miehissä katsomaan herran tuloa. Niitä huvittaa remautti hevosen epäkäytös. Herraa he tervehtivät kaikilta puolin, ja hän kiitti kaikkia. Herttaisen huoletonna ja ylväänä istui hän satulassa, ja vihdoin hän sai kuin saikin hyvittelyllä ja uhkailulla sen ajaneeksi portista sisään; hänen seurassaan tuli Liebetaut ja vähän huovia.

ADELHEID. Kuinka hän miellyttää sinua?

NEITSYT. Niin kuin minua tuskin on miellyttänyt mikään mies. Hän vivahtaa tähän keisariin, viittaa Maksimilianin kuvaan, ikäänkuin hän olisi tämän poika. Nenä vaan hiukkaa pienelämpi, muuten aivan niin ystävälliset, vaalean-ruskeat silmät, aivan niin valkoinen, kaunis tukka, ja vartaloltaan niin kuin nukke. Joku puolittain surullinen juonne kasvoissa — enkä tiedä — minua vaan miellytti niin hyvin!

ADELHEID. Olen utelias, minä tahtoisin nähdä hänen.

NEITSYT. Se olisi herra juuri teille.

ADELHEID. Narrimainen hupakko!

NEITSYT. Lapset ja narrit —

LIEBETRAUT (tulee). Nyt, armollinen rouva, mitä minä ansaitseen?

ADELHEID. Sarvet[43] omalta vaimoltanne. Sillä tästä päättäin te lienette jo monen naapurin kunniallisen emännän lörpötellyt pois velvollisuuden tieltä.

LIEBETRAUT. Eihän toki, armollinen rouva! Velvollisuuden tielle, te kai tahdoitte sanoa; sillä jos se on tapahtunutkin, minä olen lörpötellyt naisen miehensä vuoteelle.

ADELHEID. Kuinka te olette menetellyt, saadaksenne hänet tänne?

LIEBETRAUT. Te tiedätte liika hyvin, mitenkä pyydystetään kurppia.[44] Pitääkö minun vielä päällisiksi opettaa teille omia pikku kepposiani? — Ensin minä en ollut tietävinäni mitään, en ollut ymmärtävinäni mitään hänen käytöksestään, ja sillä tavoin vein hänet siihen pulaan, että hän rupesi ja itse kertoi koko historian. Sitä minä oitis katsoin aivan toiselta puolen, kuin hän — en muka voinut älytä — en käsittää — ja niin edelleen. Sitten minä puhelin Bamberg'ista kaikellaista sikin-sokin, suurta ja pientä, herättelin eleille eräitä vanhoja muistoja, ja kun näin olin kiehitellyt hänen mielikuvattinsa, sain kuin sainkin solminneeksi ehommalleen hyvän joukon juuri niitä hienoja lankoja, jotka minä havaitsin katkenneiksi. Hän ei tiennyt, mitä hänessä verestyi, häntä vaan alkoi uusi haluntunne vetää Bamberg'iin päin, hän sekä tahtoi että ei tahtonut. Kun hän siinä meni omaan sydämeensä, ja koetti tunteitaan selvittää sekä oli liika paljon itsensä puoleen kiintynyt, ollakseen varulla, siinä minä nakkasin hänen kaulaansa paulan, joka oli kerrattu kolmesta mahtavasta säästä: nais- ja ruhtinas-suosiosta sekä imartelusta, ja niin minä laahasin hänet tänne.

ADELHEID. Mitä te sanoitte minusta?

LIEBETRAUT. Pelkkää totta. Teillä on ikävyyksiä tilustenne tähden, — te olitte toivonut, että, kun hän on keisarin luona niin suuressa arvossa, voisi hän helposti tehdä lopun niistä.

ADELHEID. Hyvä!

LIEBETRAUT. Piispa pian tuopi hänet teidän luokseenne.

ADELHEID. Minä odotan heitä — (Liebetaut pois) — niin levotonna, että harvoinpa minä sillä sydämellä odotan toisen tulemistä.

* * * * *

Spessart.[45]

BERLICHINGEN. SELBITZ. YRJÖ (nyt ensi kertaa muassa, ratsuhuovina).

GÖTZ. Et sinä häntä tavannut, Yrjö?

YRJÖ. Hän oli päivää ennen ratsastanut Bamberg'iin Liebetautin ynnä kahden huovin kanssa.

GÖTZ. Min'en ymmärrä, mitä tämä tietää.

SELBITZ. Kyllä minä. Teidän sovintonne oli vähän liian äkkipikainen, ollakseen kestäväinen. Se Liebetaut on ounas mies; sen lörpöttelijän hän on antanut itseään vietellä.

GÖTZ. Uskotko sinä, että hänestä voi tulla liitonrikkoja?

SELBITZ. Ensi askel on astuttu.

GÖTZ. En minä usko sitä. Ken ties, kuinka välttämätöntä oli hoviin meneminen; hänelle ollaan vielä velkaa palveluksesta; me tahdomme toivoa mitä parhainta.

SELBITZ. Suokoon Jumala, että hän ansaitseisi sen ja tekisi mitä parhainta!

GÖTZ. Minulle joukahtaa yksi juoni mieleen. Me voimme antaa Yrjön pukeutua siihen nuttuun, joka tuli saaliina siltä bambergiläiseltä ratsurilta, sekä pistää tälle mukaan sen saattomerkin. Tämä saa ratsastaa Bamberg'iin, katsomaan mitenkä on asian laita.

YRJÖ. Tuota minä olen toivonut kauvan.

GÖTZ. Se on sinun ensimmäinen ratsuri-retkesi. Ole varovainen, poika! Minua rasittaisi kaiho, jos sinua mikä kovaonni kohtaisi.

YRJÖ. Antakaa minun vaan mennä! S'ei minua hairauta, vaikka kuin monta kihiseis' ympärilläni, ei enemmän kuin rottain ja hiirten vilinä. (Pois).

* * * * *

Bamberg.

PIISPA. WEISLINGEN.

PIISPA. Sinä et tahdo enää suostua viipymään?

WEISLINGEN. Te ette voi vaatia, että minun pitäisi rikkoa valani.

PIISPA. Minä olisin voinut vaatia, että sinun ei olisi pitänyt vannoa sitä. Mikä moinen henki hallitsi sinua? Enkö minä olisi voinut sinua vapauttaa ilman sitä? Olenko minä niin vähän pätevä keisarillisessa hovissa?

WEISLINGEN. Tehty mikä tehty; suokaa minulle anteeksi, jos te voitte.

PIISPA. En voi käsittää, mikä edes vienoimmallakaan tavalla pakoitti sinut astumaan tuota askelta! Vaiko sanoutuaksesi irti minusta? Eikö siis ollut satoja muita ehtoja irtipääsäksi? Eikö meidän huostassamme ole hänen aseenkantajapoikansa? Enkö minä olisi antanut rahaa kylliksi ja häntä rauhoittanut? Meidän aivoituksemme häntä ynnä hänen apulaisiansa vastaan olisi sittenkin jatkunut edelleen. — Ah, en ajatellut, että minä puhuttelen tätä hänen ystäväänsä, joka nyt työskentelee minua vastaan ja voi pian laimistuttaa ne räjähdys-haudat, jotka tämä itse on kaivanut.

WEISLINGEN. Armollinen Herra!

PIISPA. Ja kuitenkin — kun minä taas katson sinun silmiisi, kuulen sinun äänesi. — Ei, se ei ole mahdollista, ei mahdollista!

WEISLINGEN. Jääkää hyvästi, armollinen Herra!

PIISPA. Minä annan sinulle siunaukseni. Ennen, kun sinä läksit, sanoin minä: Toiste — näkemään! Nyt — suokoon Jumala, ett'emme kuuna päivänä näkisi toisiamme toiste!

WEISLINGEN. Voi paljon muuttua vielä.

PIISPA. Ehkä minä sinut näen vielä toiste, kun sinä kerran astut vihollisena minun muurieni edustalle, hävittämään niitä vainioita, jotka nyt saavat sinua kiittää kukoistuksestaan.

WEISLINGEN. Ei, armollinen Herra!

PIISPA. Sinä et voi sanoa: Ei! Maalliset säädyt, minun naapurini, kaikki pitävät vihaa minulle. Niin kauvan kuin sinä olit minulla. — Menkää, Weislingen! Minulla ei ole enää mitään sanomista teille. Te olette nyt monta toivetta tyhjään raukaissut. Menkää.

WEISLINGEN. Ja minä en tiedä, mitä minun pitäisi sanoman.
(Piispa pois).

FRANS (esiytyy). Adelheid odottaa teitä. Hän ei voi hyvin. Ja hän ei kuitenkaan tahdo teitä heittää ilman hyvästiä sanomatta.

WEISLINGEN. Tule!

FRANS. Tuleeko lähtö tosiaan!

WEISLINGEN. Jo tänä iltana. —

FRANS. Minusta tuntuu, niin kuin minun täytyisi lähteä pois maailmasta.

WEISLINGEN. Minusta myös. Ja sen ohessa, niin kuin minä en tietäisi: mihin.

* * * * *

Adelheidin huone.

ADELHEID. NEITSYT.

NEITSYT. Te näytätte niin kalpealta, armollinen rouva.

ADELHEID. Minä en rakasta häntä, ja kuitenkin minä tahtoisin, että hän jäisi tänne. Katsopas, minä voisoin elää hänen kanssansa, vaikka en juuri tahtoisikaan hänestä saada miestä.

NEITSYT. Niinkö te luulette, että hän lähtee?

ADELHEID. Hän on nyt piispalle hyvästiä heittävässä.

NEITSYT. Hänellä on vielä sen jälkeen joku tukala asema.

ADELHEID. Mitä sinä tarkoitat?

NEITSYT. Mitä te kysyttekkään, armollinen rouva? Te olette hänen sydämensä saanut onkeenne; ja jos hän tahtoo itsensä riistää irti, niin hän haavoittuu.

ADELHEID. WEISLINGEN.

WEISLINGEN. Te ette voi hyvin, armollinen rouva?

ADELHEID. Se voi teistä olla yhtä kaikki. Te nyt hylkääte meidät, hylkääte ainiaksi. Mitä te kysytte siitä, eletäänkö me vai kuollaan!

WEISLINGEN. Te tunnette minut julmasti väärin.

ADELHEID. Minä arvioin teitä sen mukaan, miltä te näytätte.

WEISLINGEN. Ulkonäkö pettää.

ADELHEID. Niinpä te olette kameleontti.[46]

WEISLINGEN. Jos te voisitte nähdä minun sydämeni.

ADELHEID. Mahtaisi kauniita asioita astua minun silmäini eteen.

WEISLINGEN. Varmaan! Te saisitte siellä nähdä oman kuvanne.

ADELHEID. Jossain nurkassa, yhtenä muotokuvain joukossa sukupuuttoon kuolleista perheistä. Minä pyydän teitä, Weislingen, miettikää, että te puhutte minulle! Viekkaat sanat pätevät korkeintaan, kun ovat meidän tekojemme naamarina. Mutta se naamaroitu, joka on tunnettavissa, näyttölee viheliäistä osaa. Te ette kiellä tekojanne ja te puhutte vastakohtaa. Mitä teistä pitää ajatella?

WEISLINGEN. Mitä te tahdotte. Minä olen niin kiusattu tuolla, mikä minä olen, että vähän minä hätäilen siitä, miksi minut huolitaan arvata.

ADELHEID. Te tulitte vaan jäähyvästiä sanomaan.

WEISLINGEN. Suokaa minun suudella kättänne, ja minä tahdon sanoa: jääkää hyvästi! Te muistatte minua! Vaan en ajatellutkaan. — Minä olen vastuksina, armollinen rouva.

ADELHEID. Te väärin selitätte: minä tahdoin auttaa teitä pois; sillä te tahdotte lähteä.

WEISLINGEN. Oi, sanokaa, että minun täytyy. Jos minua ei sitoisi ritarin-velvollisuus ja pyhä kädenlyönti —

ADELHEID. Menkää, menkää! Kertokaa tuota tyttärille, jotka lukevat sitä "Verratonta seikkailija-ritaria" sekä toivovat semmoista miestä itselleen. Ritarin-velvollisuus! Lapsen-leikki!

WEISLINGEN. Te ette ajattele niin.

ADELHEID. Valani kautta,[47] te teeskentelette! Mitä te olette luvannut? Ja kelle? Täyttää velvollisuutenne tuota miestä kohtaan, joka niin väärin tuntee oman velvollisuutensa keisaria ynnä valtakuntaa kohtaan, täyttää velvollisuus juuri siinä silmänräpäyksessä, kun samainen mies, siitä että hän otti teidät vangikseen, joutuu valtakunnan kirous-rangaistuksen alaiseksi! Täyttää velvollisuus, joka ei voi olla sen pätevämpi kuin epäoikea, pakoitettu vala! Eikö meidän lakimme vapauta tuommoisista vannomisista? Tuota voitte kuvailla lapsille, jotka uskovat pöötä. Ei, tässä piilee muita seikkoja alla. Sinun ruveta valtakunnan viholliseksi, viholliseksi porvarilliselle rauhalle ja onnelle! Viholliseksi keisarille! Apuriksi ryövärille! Sinun, Weislingen, vienolla sielullasi!

WEISLINGEN. Jos te tuntisitte hänen —

ADELHEID. Minä antaisin hänen tunnustaa oikeutta. Hänellä on korkea, huimaluontoinen sielu. Juuri sen tähden, voi sinuas, Weislingen! Mene ja kuvailte olevasi hänen vertaisensa! Mene ja antaudu hallittavaksi! Sinä olet ystävällinen ja luopuisa —

WEISLINGEN. Hän on myös.

ADELHEID. Sinäpä olet myöntäväinen; mutta hän ei! Äkki-arvaamatta tempaisee hän sinut huostaansa, sinusta tulee aatelismiehen orja, vaikka sinä voisit olla ruhtinasten herra. — Kuitenkin on armoton teko, saattaa sinut kammomaan vastaista asemaasi.

WEISLINGEN. Jos sinä olisit tuntenut, kuinka hän kohteli minua lempeästi.

ADELHEID. Lempeästi! Tämänkö sinä luet hänelle ansioksi? Se oli hänen velvollisuutensa. Mitä sinä olisit menettänyt, jos hän olisi ollut vastahakoinen sinulle? Se minusta nähden olisi voinut olla tervetulleempaa. Uhkamielinen ihminen niin kuin tuo —

WEISLINGEN. Te puhutte vihollisestanne.

ADELHEID. Minä puhuin teidän vapautenne puoleen — enkä ylipään tiedä, mitä minä osaa otan siihen. Hyvästi!

WEISLINGEN. Sallikaa vielä yksi silmänräpäys! (ottaa Adelheidin käden ja on vaiti).

ADELHEID. Onko teillä vielä mitä sanomista minulle?

WEISLINGEN. — — Minun täytyy lähteä.

ADELHEID. Niin menkää!

WEISLINGEN. Armollinen rouva! — Minä en voi.

ADELHEID. No täytyyhän teidän.

WEISLINGEN. Onko tuo oleva teidän viimeinen katseenne?

ADELHEID. Menkää, minä olen kipeä, tuiki sopimattomaan aikaan.

WEISLINGEN. Älkää noin katsoko minuun!

ADELHEID. Tahdotko sinä olla meidän vihollisemme, ja meidän pitää hymyillä sinulle? Mene!

WEISLINGEN. Adelheid!

ADELHEID. Minä vihaan teitä!

FRANS (tulee). Armollinen Herra! Piispa laittoi kutsumaan teitä.

ADELHEID. Menkää! Menkää!

FRANS. Hän pyytää teitä pian tulemaan.

ADELHEID. Menkää! Menkää!

WEISLINGEN. Minä en heitä jäähyvästiä, minä näen teitä toiste! (Pois).

ADELHEID. Minuako toiste? Meidän pitää varoa. Margareeta, jos hän tulee, häää hänet pois. Minä olen kipeä, päätäni kivistää, minä nukun. — Häää hänet pois. Jos hän on vielä voitettavissa, niin se käy sillä tavoin. (Pois).

* * * * *

Etehin.

WEISLINGEN. FRANS.

WEISLINGEN. Hänkö ei huoli minua nähdä?

FRANS. Tulee yö. Pitääkö minun satuloida hevoset?

WEISLINGEN. Hänkö ei huoli minua nähdä?

FRANS. Milloinka teidän Armonne käskee hevoset varustaa?

WEISLINGEN. Nyt on liika myöhä! Me jäämme tänne.

FRANS. Jumalan kiitos! (Pois).

WEISLINGEN. Sinäkö jäät? Ole varoillasi! Kiusaus on suuri. Minun hevoseni arkaili, kun oltiin tulemassa linnan portista sisään. Minun hyvä haltijani asettautui vastaan, se tunsu ne vaarat, jotka täällä odottivat minua. — Kaikitenkaan, ei ole oikein heittää niitä monia tehtäviä, jotka minä jätin piispalle kesken, edes sille kannalle järjestämättä, että seuraaja voisi alottaa siitä, mihin minä olin keskeyttänyt. Ja sen verran minä voin suorittaa vallan puhtaasti, loukkaamatta Berlichingeniä tai sitä sopimusta, mikä meillä on. — Yhtä kaikki, parempi olisi ollut, jos minä en ensinkään olisi tullut tänne. Mutta minä tahdon lähteä pois — huomenna tai ylihuomenna. (Pois).

* * * * *

Spessart.

GÖTZ. SELBITZ. YRJÖ.

SELBITZ. Te näette, onhan se käynyt, niin kuin minä olen sanonut.

GÖTZ. Ei! Ei! Ei!

YRJÖ. Uskokaa, että minä teille kerron totta. Minä tein, niin kuin te käskitte, otin sen bambergiläisnutun ja saattomerkin, ja ansaitakseni matkalla syömäni ja juomani, rupesin muutamia Reineckiläis-talonoikia saattamaan ylös Bamberg'iin.

GÖTZ. Siinä valhepukimessa?[48] Tuo seikka oisi voinut pahaksi käydä sinulle.

YRJÖ. Niin minäkin aattelen perästäpäin. Mutta ratsumies, joka sitä ennakolta aattelee, ei pääse kovin pitkälle, niin. — Minä menin Bamberg'iin, ja kohta kuulin ravintolassa kerrottavan, että

Weislingen ja piispa ovat sopineet keskenään, ja puhutaanpa aika lailla hänen ja sen von Walldorf'in lesken naimiskaupasta.

GÖTZ. Mitä loruja!

YRJÖ. Min' olin hyvä näkijä, kuinka hän sitä leskeä vei pöytään. Se nainen on kaunis, niin, valani kautta! se on kaunis. Me kumarsimme kaikki, se kiitti meitä kaikkia, herra nyökytti päätään ja näytti hyvin tyytyväiseltä, he menivät ohitse, ja joukko kuiskaili: Kaunis pari!

GÖTZ. Se voi olla.

YRJÖ. Kun herra sitte toisena päivänä meni messuun, satutin minä itseni saapuville. Hän oli yksinään jonkun pojan kanssa. Minä seisoin porrasten juuressa ja hiljaa virkoin hänelle: Pari sanaa ystävältänne, Berlichingeniltä! Hän hämmästyi, minä näin, että hänen silmissään lukeutui pahanteon tunnustus, hän tuskin uskalsi katsoa minuun, minuun, tähän pahaiseen ratsuri-poikaan.

SELBITZ. Se tulee siitä, että hänen omatuntonsa oli pahempi, kuin sinun säätysi.

YRJÖ. Oletko sinä Banbergiläisiä?[49] kysäisi hän. Minä tuon terveisiä ritari Berlichingeniltä, vastasin minä, ja oisin kysyjä. — Tule huomenna varhain, sanoi hän, pääset minun huoneeseeni, puhutaan sitten enemmän.

GÖTZ. Menitkö sinä?

YRJÖ. Tietysti minä, ja mun täytyi etuhuoneessa seista kauvan, kauvan. Hänen silkkiset poika-palvelijansa tirkistelivät minua sekä edestä että takaa. Minä aattelin: tirkistelkää vaan! Viho viimein minut vietiin sisään; hän näytti vihaiselta, min' en siitä piitannut mitään. Minä astuin hänen eteensä, ja toimitin, millä asialla olin. Hän tekeytyi turkasen vihaiseksi, niin kuin joku, joll' ei ole yhtään sydäntä, vaan jok' ei tahdo, että hänet huomataan semmoiseksi. Hän ihmetteli sitä, että te hänet panitte vastaamaan muutaman ratsupojan kautta. Sekös minua suututti! Niitä löytyy ainoastaan kahta laatua ihmisiä, sanoin minä, kunnollisia tai lurjuksia, vaan minä palvelen Götz von Berlichingeniä. Nytkös hän rupesi ja repesi kaskuamaan kaikellaista sekasotkua, mikä kiertyi tuohon loppujuoneen: Että te olette hänet äkki-arvaamatta yllättänyt, hän ei ole minkään velvollisuuden velassa teille, eikä tahdo missään tekemisissä olla teidän kanssanne.

GÖTZ. Onko sinulla tuo hänen omasta suustansa?

YRJÖ. On, ja vielä enemmän. Hän uhkaili minua —

GÖTZ. Jo välttää! Hänkin siis on mennyttä! Usko ja kunnia, sinä olet taas minut pettänyt. Maria raukka! Kuinka minä nyt saatan sinulle ilmoittaa tuon!

SELBITZ. Minä hennoisin ennemmin menettää vielä toisen jalkani, kuin olla tuommoinen ryökäle. (Pois).

* * * * *

Bamberg.

ADELHEID. WEISLINGEN.

ADELHEID. Aika alkaa minusta tuntua tukalan pitkältä; vakavasti minä en kehtaa puhua, ja minua hävettää leikkiä laskea teidän kanssanne. Ikävyys, sinä olet pahempi, kuin vilutauti.

WEISLINGEN. Oletteko te minuun jo kyllästynyt?

ADELHEID. Teihin vähemmän, kuin teidän seuraanne. Minä tahtoisin, että te olisitte siellä, minne te tahdoitte lähteä, ja ett'emme olisi pidättäneet teitä.

WEISLINGEN. Tuota se on nais-suosio! Ensin se hautoo äidinlämmöllä meidän rakkaimpia toiveitamme; sitten, niin kuin epävakainen kana, se hylkää pesänsä ja heittää jo itävän perilliskuntansa kuolemaan ja mätänemään.

ADELHEID. Soimatkaa te naisia! Typerä pelari repii rikki ja tallaa niitä viattomia korttia, joilla pelaten hän joutui häviölle. Vaan sallikaa minun kertoa jotakin mies-väestä! Mitä te siis olette, haastamaan huikentelevaisuudesta? Te, jotka harvoin olette, mitä te olla tahdotte, ette koskaan, mitä teidän tulisi olla! Kuninkaita juhla-asussa, rahvaan kadehdittavia! Mitä joku räätälin-rouva hennoisikaan antaa, jos saisi kaulassaan kannettavaksi jonkun nauhan helmiä teidän pukimenne poimeesta, jonka saappaan-korkonne niin halveksivasti potkaisee pois!

WEISLINGEN. Te olette katkera.

ADELHEID. Se on säiste — vuoron kaikua teidän lauluunne. Ennen kuin minä tunsin teidät, Weislingen, kävi minulle, niin kuin räättälin-rouvalle. Huhu, satakielinen — minä en tässä puhu vertauksilla — oli teidät niin parturinlaisesti sivellyt, että minä viehätyin halajamaan: Jospa sinä kuitenkin saisit omin silmin nähdä tämän erinäisen valion miehistä sukua, tämän Foiniks-Weislingenin! Niin kuin minä halasin, niin minulle tapahtuikin.

WEISLINGEN. Ja tämä Foiniks esiytyi kuin säntillinen kotikukko.

ADELHEID. Ei, Weislingen, minä olin myötätuntoinen teitä kohtaan.

WEISLINGEN. Ehkä luulitte vaan.

ADELHEID. Ja olin. Sillä, totta puhuen, te olitte yli sen mitä maineenne tiesi. Suuri yleisö arvottaa ainoastansa ansion heijastusta. Niin kuin minulle käy tavallisesti, että minun ei tee mieleni ajattelemaan niitä ihmisiä, joille minä suon hyvää, niin me elimme tovisen aikaa rinnatusten; tuntui kyllä, että mieleni oli jotain vailla, vaan minä en tiennyt, mitä oikeastaan teissä puuttui, jota minä kaipasin. Vihdoin aukenivat silmäni. Ja minä näin, että sen toimivan miehen sijassa, joka uuteen elon-toimeen herätti kokonaisen ruhtinaskunnan, eikä siltä itseään eikä mainettaan unhottanut, joka oli satojen suuremmoisten yritysten nojassa, niin kuin päällekkäin vyörytettyjen vuorten kukulla kohonnut ylös pilviin saakka: sen sain yks kaks nähdä, ja se ruikaili kuin kivulias runoilija, alakuloili kuin terve tyttö,[50] joutiloitsi enemmän kuin vanha nuori mies. Alussa minä luin syyksi teidän kovan-onnen kohtauksenne, joka vielä uutena painoi teidän sydäntänne, ja koetin puolustaa teitä parhaimman mukaan, niin pitkälle kuin vaan voin. Nyt, koska teidän olemuksenne näyttää päivä päivältä huononevan, täytyy teidän antaa anteeksi, jos minä riistan suosioni pois teiltä. Teillä ei ole oikeus sitä omata, minä lahjoitin sen[51] koko elämän ajaksi eräälle toiselle, joka sitä ei voinut siirtää teille.

WEISLINGEN. Niin päästäkää minut irti!

ADELHEID. En, ennen kuin kaikki toivo on kadonnut. Yksinäisyys on näissä suhteissa vaarallista. — Mies parka! Te olette yhtä nurpeissanne kuin joku, jolle on ruvennut uskottomaksi ensimmäinen tyttö-kulta, ja juuri sen tähden minä en heitäkään teitä vielä hukkaan. Antakaa minulle kätenne, suokaa anteeksi, jos minä mitä olen sanonut sulassa rakkaudessa!

WEISLINGEN. Jos sinä voisit minua rakastaa, jos sinä voisit minun tuliseen kiihkooni suoda edes yhden pisaran lievitystä! Adelheid! Sinun nuhteesi ovat kovin epäoikeita. Jos sinä voisit edes sadannen osan aavistaa siitä, mikä nyt jonkun aikaa on minussa työskennellyt, etpä suinkaan olisi minua niin armottomasti hennonut suopeudella, tylyydellä ja ylenkatseella sinne tänne raastella. — Sinä naurat — Tuon liika hopussa astumani askeleen perästä jälleen sointua oman itseni sopuun, se maksoi minulle enemmän kuin yhden päivän. Ruveta torjumaan pois mielestäni sitä ihmistä, jonka rakas muisto niin elävän uutena nyt asuu minussa!

ADELHEID. Kumma mies, joka voit rakastaa sitä, jota sinä kadehdit! Tuo on samaa, kuin jos minä sodassa kuljettaisin ruokavaroja viholliselle.

WEISLINGEN. Minä hyvin tunnen, ett'ei tässä siedä ensinkään nuhjustaa. Hänelle on annettu ilmi, että minä olen taas Weislingen,[52] ja hän tähystää tilaisuutta, saadakseen oman etunsa voitolle meistä. Vaan, Adelheid, ei me olla niin unteloita, kuin sinä luulet. Meidän ratsuväkemme on saanut lisävoimia, ja on varallaan, meidän neuvottelumme ovat käymässä edelleen, ja toivottavasti sitten Augsburg'in valtiopäivät jouduttavat meidän esityksemme terälle.

ADELHEID. Te siis menette sinne?

WEISLINGEN. Jos voisin ottaa mukaani yhden toivomuksen! (Suutelee Adelheidin kättä).

ADELHEID. O, te heikko-uskoiset! Aina tunnustähtiä sekä ihmeitä![53] Matkusta, Weislingen, ja täytä, mitä olet aikonut tehdä. Piispan etu, sinun etusi, minun etuni, ne ovat niin kutoutuneet yhteen, että, olipa tuo vaikka vaan politiikan vuoksi —

WEISLINGEN. Sinä voit ivailla.

ADELHEID. Minä en ivaile. Minun omaisuuttani pitää huostassaan se kopea herttua, sinun omaisuuttasi ei Götz hevillä heitä loukkaamatta; ja jos me emme pidä yhtä puolta keskenämme, samoin kuin meidän vihollisemme keskenään, ja taivuta keisaria puoleemme, niin me ollaan hukassa.

WEISLINGEN. En minä siitä ole hädissäni. Enin osa ruhtinaita on meidän kanssamme yhtä mieltä. Keisari pyytää apua Turkkilaisia vastaan, ja sen tähden on kohtuullista, että hän taasen avustaa meitä.

Miten maireelta onkaan minusta tuntuva, kun saan vapauttaa sinun omaisuutesi vallattomain vihollisten käsistä, asettaa Schwabenissa rauhattomat päät lepoon, jälleen rakentaa rauhan piispakunnalle, meille kaikille! — Ja sitten —?

ADELHEID. Yksi päivä synnyttää toisen, ja onnen kainalossa lepää tulevaisuus.

WEISLINGEN. Mutta meidän itsemme täytyy tahtoa.

ADELHEID. Mehän tahdomme.

WEISLINGEN. Oikeinko totta?

ADELHEID. No niin. Menkää vaan!

WEISLINGEN. Tenhotar!

* * * * *

Ravintola.

Talonpoikais-häät. Ulkona soittoa ja tanssia.

APPI. GÖTZ ja SELBITZ (istuvat pöydässä).

SULHO (menee edellisten luokse).

GÖTZ. Se oli selvintä, että te riitanne näin onnellisesti ja riemuisesti lopetatte naimiskaupalla.

APPI. Paremminkin, kuin mitä minä oisin unissakaan saattanut kuvailla. Rauhassa ja sovussa naapurini kanssa, ynnä sen ohessa yksi tytär hyvässä turvassa.

SULHO. Ja minun omistettavana se riitamaa-tilkku ynnä sen ohessa koko kylän mairehin hieprukka. Kun Jumala ois' sallinut, että te ennemmin olisitte taipunut siihen!

SELBITZ. Kuinka kauvan te olette keräjäoineet?

APPI. Noin kahdeksan pitkää vuotta. Minä hennoisin horkkaa ennen potea toista mointa kauvemman, kuin nyt alottaa uudestaan. Siinä saa nykkiä, ette voi uskoakaan, ennen kuin niiltä myssypölkyltä kiskotaan päätös povesta; ja mitä on saatu sitten? Piru vieköön tuon asessori Sapupin![54] se on joku kirottu, musta Italialainen.

SULHO. Niin, se on hurja mies! kaksi kertaa olin minä sen luona.

APPI. Ja minä kolme. Ja nähkääs, te hyvät herrat, siinä me saadaan päätös viimein, joka julistaa, että mulla on yhtä suuri oikeus kuin tällä naapurilla, ja naapurilla yhtä suuri oikeus kuin minulla ja siinä sitä seistä ällötettiin avossa suin, kunnes minulle Herra Jumalani juolautti mieleen, että rupesinpa ja annoin tälle naapurille tyttäreni ynnä sen maa-resun yhtä mukaa.

GÖTZ (ryyppää). Etisen sovun malja.

APPI. Suokoon Jumala! Meni syteen tai saveen, mut keräjäimään en minä enää rupea en kuuna herran valkeana. Mikä kaunis roivio rahaa siinä kuluu takanakin! Joka kunnia-kumarruksesta, minkä tuo atvokaatti tekee, täytyy sinun maksaa.

SELBITZ. Onhan vuonna vuotuissaan keisarillisia tarkastuksia siellä.

APPI. Ei siitä ole vainuttu mit' ikään. Jo multa sen ohessa on moni kaunis talari ennättänyt laskea lippa-hivoota. Se on hiivatin kolistamista?

GÖTZ. Mitä te tarkoittatte?

APPI. Ah, siellä ei jää muuta kuin "matti" taskuun toiselle niiden kynsissä! Asessori yksin, Jumala antakoon hänelle anteeksi, minulta kolisti kahdeksantoista kulta-guldenia pois poikkeen.

SULHO. Kuka?

APPI. Kukako? Kukas muu kuin Sapupi!

GÖTZ. Tuo on rietasta.

APPI. Kyllä, mun täytyi sille ensin antaa kaksikymmentä. Ja kun min' olin sille ne maksanut sujoksi, hänen huvilassaan, jok'on niin muhkea, ett'ei se ole tosikaan, juuri siinä suuressa salissa, niin minulta perin tahtoi sydän murtua surusta. Sillä, nähkääs, ainahan tila ja talo saattaa olla aikaan-tultava melko

hyvin, mutta mistä sitä rahaista rahaa koituu? — Siellä minä seisoin, ja Luoja ties paraite, mitenkä minun oli laita! Mulla ei ollut ei niin kilahtavaa kuutinata massissa matkarahaksi. Viimeiseltä minä rohkaisime ja ilmaisin hälle seikan. Kun hän sitte näki, että minun sieluni keitti hädän tippeitä, niin hän sekä viskasi mulle kaksi takaisin jotta näytti mist' on viis' poikki.

SULHO. Tuo ei ole mahdollista! Sekö Sapupi?

APPI. Kuinka sin' oot olevinasi, näet! Se ikään! Eikä kukaan muu!

SULHO. Sen ottakoon perkele! Se suolsi niin ikään multa viisitoista guldenia.

APPI. Sen sika!

SELBITZ. Götz! Ja me ollaan ritaria sekä ryöväriä![55]

APPI. Sen tautta sieltä julkeni päätöskin ulos niin kaksisepisenä. Se koira!

GÖTZ. Tuota te ette raskine jättää ilman rankaisematta.

APPI. Mihinkä oisi ryhdyttävä?

GÖTZ. Lähtekää paikalla Speieriin.[56] Tarkastus-aika on käsissä. Ilmoittakaa asia; niiden täytyy se tutkia välttämättä ja avittaa teitä pääsemään omillenne.

SULHO. Niinkö te luulette, että me tää asia voidaan ajaa perille?

GÖTZ. Jos minä vaan saisin päästä hänen korvuksiinsa, kyllä voisin siitä vastata.

SELBITZ. Summa on kyllä sen puuhuinen, että kannattaisi koetella.

GÖTZ. Olenpa minä ennen joku kerta lähtenyt ratsastamaan, vaikka summa ei ollut kuin neljäs osa tästä kyseessä.

APPI. Mitä sinä arvelet?

SULHO. Koettaa meidän pitää, kävi miten kävi!

YRJÖ (tulee). Ne Nürnbergiläiset ovat jo tulossa.

GÖTZ. Missä?

YRJÖ. Jos hyvin hiljaa ratsastetaan, niin saavutamme heidät Beerheimin ja Mühlbach'in välisellä taipaleella.

SELBITZ. Mainiosti!

GÖTZ. Tulkaa, lapset! Jumalan rauha teille! Ja auttakoon hän meitä kaikkia omillemme!

JOKU TALONPOIKA. Suur' kiitosta! Ettenkö te tahtoisi jäädä ehtoruokaa nauttimaan yhdessä?

GÖTZ. Ei tuumalla millään. Hyvästi!

KOLMAS NÄYTÖS.

Augsburg.

Puutarha.

KAKSI NÜRNBERGILÄISTÄ KAUPPAMIESTÄ.

ENSIMÄINEN KAUPPAMIES. Tässä meidän pitää seista, sillä Keisari kulkee tästä lähite. Hän tulee nyt juuri tuota pitkää käytävää ylöspäin.

TOINEN KAUPPAMIES. Kuka se on tuo hänen viereisensä?

ENSIMÄINEN KAUPPAMIES. Adelbert von Weislingen.

TOINEN KAUPPAMIES. Bamberg'in ystävä. Se on hyvä.

ENSIMÄINEN KAUPPAMIES. Me langetaan polvillemme, ja minä johdan puhetta.

TOINEN KAUPPAMIES. Hyvä, tuossa ne tulevat.

KEISARI. WEISLINGEN.

ENSIMÄINEN KAUPPAMIES. Hän näyttää niin ynseältä.

KEISARI. Minä olen huonolla tuulella, Weislingen, ja kun silmäilen entistä elämäni, olen tulla pian alakuloiseksi: niin monta puolinaista, niin monta epä-onnistunutta yritystä! Ja tämä kaikki koituu siitä, ett'ei yksikään ruhtinas koko valtakunnassa ole niin pikkuinen, joka ei omista oikuistaan pitäisi enemmän lukua, kuin minun ajatuksistani.

(Kauppamiehet lankeavat keisarin eteen).

KAUPPAMIES. Suurivaltaisin, kaikkein armollisin Herra!

KEISARI. Keitä te olette? Millä asialla?

KAUPPAMIES. Köyhiä kauppamiehiä Nürnberg'istä, Teidän Majesteettinne nöyrimpiä palvelijoita, ja rukoillaan apua. Götz von Berlichingen ja Hans von Selbitz ovat kolmekymmentä meikäläistä, jotka olivat Bambergiläis-matkaturvan suojassa, palausmatkalla Frankfurt'in messu-markkinoilta, yllättäneet ja ryövänneet tyhjäksi; me anomme Teidän Keisarilliselta Majesteetiltanne apua, hoivaa, muuten me ollaan hävinneitä ihmisiä, joiden on pakko mierontiellä kerjätä leipämme.

KEISARI. Pyhä Jumala! Pyhä Jumala! Mitä tämä on? Toisella on vaan yksi käsi, toisella vaan yksi jalka; jos heillä mieheen edes olisi kaksi kättä ja kaksi jalkaa, mitä te sitten aikoisitte tehdä?

KAUPPAMIES. Me alamaissimmasti anomme, että Teidän Majesteettinne suvaitsisi luoda säälivän silmänsä meidän ahdistetun asemamme puoleen.

KEISARI. Kuinka se käy niin! Jos joltakin kauppamieheltä menee joku pippuripussi hukkaan, olisi käskettävä koko valtakunta sotajalalle sen vuoksi; vaan jos riitaisuuksia on noussut, jotka ovat Keisarilliselle Majesteetille ja koko valtakunnalle erittäin tärkeitä, jotka koskevat kokonaisia kuningaskuntia, ruhtinaskuntia, herttuakuntia ynnä muita, niin ei teitä silloin voi kukaan ihminen saattaa koolle.

WEISLINGEN. Te tulitte ajattomalla ajalla. Menkää ja viivästykää täällä muutamia päiviä.

KAUPPAMIEHET. Me sulkeudumme armolliseen muistoon. (Pois).

KEISARI. Taas uusia riitoja! Niitä kasvaa kuin hydran[57] päitä.

WEISLINGEN. Eikä niitä voi muulla kurin juurittaa pois kuin tulella ja miekalla sekä jollain ravakalla toimenpiteellä.

KEISARI. Niinkö luulet?

WEISLINGEN. Minusta nähden ei mikään ole niin kerkeä tehtävä, jos vaan Teidän Majesteettinne ja pikku ruhtinaat voisitte sopia muiden vähäpätöisten kinain puolesta. Ei ole hetikään koko Saksanmaa valittamassa rauhattomuuksia. Ainoastaan Franken ja Schwaben hehkuu vielä sen sisäisen, turmiollisen kansalais-sodan tuhkasta. Ja onpa sielläkin monta jaloa ja vapaata miestä ikävöimässä rauhaa. Jos kerran saisimme Sickingenin, Selbitzin ja Berlichingenin raivatuksi syrjään, niin tuo muu pian raukeaisi sitten itsestään. Sillä juuri heidän henkensä elähyttää sitä kapinallista joukkoa.

KEISARI. Minä tahtoisin mielelläni säästää niitä miehiä; he ovat urhoollisia sekä jaloja. Jos minä sotaa kävisin, varmaan he astuisivat minun kanssani tanterelle.

WEISLINGEN. Olisi suotava, että he olisivat alusta pitäin opetelleet noudattamaan velvollisuuttansa. Ja olisi sitä paitsi sangen vaarallista ruveta kunniapaikoilla palkitsemaan heitä kapinallisista yrityksistä. Sillä juuri tätä keisarillista lempeyttä ja armoa he ovat tähän saakka niin tavattoman väärin käyttäneet, ja heidän leisiönsä, joka luottamuksensa ja toivonsa panee siihen, ei ole hillittävässä, ennen kuin me olemme heidät kokonaan hävittäneet maailman silmään edestä ja heiltä kaiken toivon, jonka varassa he voisivat aavistaa nousevansa uudestaan, olemme täydellisesti tyhjän raukaisseet.

KEISARI. Te siis neuvotte käyttämään ankaruutta?

WEISLINGEN. Minä en keksi muuta keinoa, millä karkoittaa tuo raivohenki pois, joka tarttuu

kokonaiseen maakuntiin. Emmekö kuule jo sieltä jätävältä aatelisten katkeria valituksia, että heidän alamaisensa, heidän maa-orjansa, nousevat heitä vastustamaan ja käyvät heitä vastaan oikeutta, uhkaavat supistaa heidän ikivanhan ylivaltansa, niin että on peljättävissä mitä vaarallisimpia seurauksia?

KEISARI. Nyt olisi hyvin otollinen tilaisuus Berlichingeniä sekä Selbitziä vastaan; mutta minä en tahtoisi heille tapahtuvaksi mitään karvasta. Vangiksi minä heidät mielisin saada, ja sitten pitäisi heidän valalla vannonen luopua kahakoista, sitoutua rauhallisesti pysymään omissa linnoissaan, ulkoutumatta määrätystä piiristä mihinkään. Ensi istunnossa tahdon esittää tämän asian.

WEISLINGEN. Riemukas hyvä-huuto on siellä vapauttava Teidän Majesteettinne lausumasta puheen loppua. (Pois).

* * * * *

Jaxthausen.

SICKINGEN. BERLICHINGEN.

SICKINGEN. Niin, minä tulin teidän jalon sisarenne sydäntä ja kättä pyytämään.

GÖTZ. Niin soisin minä, että te olisitte tulleet ennemmin. Minun täytyy teille sanoa: Weislingen on vankius-aikanaan voittanut hänen rakkautensa, on kosinut häntä, ja minä hänet lupasin sille. Minä olen päästänyt irti sulhon, sen linnun, ja se nyt halveksii tätä hyväntahtoista kättä, joka sille tarjosi hoivaa puutteessa. Se sirkuttelee tuolla ympärillä, ties Luoja missä tarha-pensaassa etsii elatustaan.

SICKINGEN. Onko tuo totta?

GÖTZ. Niin totta, kuin minä sanon.

SICKINGEN. Hän on siis rikkonut kaksinkertaisen liiton. Onneksi teille, että te ette sen kavaltajan kanssa joutuneet lähempään yhteyteen!

GÖTZ. Tyttö istuu nyt siinä, raukka, ja kuluttaa elämänsä kujerrellen ja rukoillen.

SICKINGEN. Meidän pitää virittää hänet laulamaan ilosta.

GÖTZ. Kuinka! Te hennotte kosa hyljättyä ihmistä puolisoiksenne?

SICKINGEN. Se on teille molemmille kunniaksi, että teidät on saanut pettää tuo kehno. Vaan pitäisikö nyt tämän tyttö raukan sulkeutua luostariin, sen vuoksi, että ensimmäinen mies, minkä hän oppi tuntemaan, oli epäkelpo? Eihän toki! Minä pysyn lujasti siinä: hänestä on tuleva minun linnojeni kuningatar.

GÖTZ. Vaan minä saan lausua teille, että hän ei ollut välinpitämätön sitä miestä kohtaan.

SICKINGEN. Etkö sinä luota, että minä voin epäpätöisen kuvaimen häätää pois tytön mielestä? Lähtään nyt siskosi luo! (Pois).

* * * * *

Eksekutsioni-sotaväen leiri.[58]

KAPTEENI. Meidän täytyy menetellä varovaisesti ja koettaa miehiämme säästää niin paljon kuin suinkin. Myös on meillä täsmällinen käsky ajaa hänet ahtaalle sekä ottaa hänet elävältä vangiksi. Se tempu tietenkin otattaa kovalle; sillä kuka mahtanee hevillä uskaltautua hänen kimppuunsa?

ENSIMÄINEN UPSEERI. Totta tosiaan! Ja varmasti hän puolustaa itseänsä kuin villi sika. Sitä paitsi hän ei ole koko elämänsä pitkään tehnyt meille mitään pahaa, ja niin puolestaan saattaa jokainen epäytyä panemasta, Keisarin ja valtakunnan mieliksi, kättään ja jalkaansa siihen uhka-kisaan.

TOINEN UPSEERI.[59] Olisi häpeä, jos emme häntä ota kiini. Jos minä kerta saan hänen korvuksiinsa, eipä, piessä, hän luiskahda irti.

ENSIMÄINEN UPSEERI. Älkää te vain hampain tarratko häneen, sillä hän mahtaisi teiltä leukapielet kiskaista pois. Hyvä nuori herra, tuollaiset miehet eivät lähde kypälämäkeen, niin kuin joku rosvo-karkulainen.

TOINEN UPSEERI. Saamme nähdä.

KAPTEENI. Meidän kirjeemme[60] hän lienee jo saanut. Ei huolita aikaa hukata, meidän pitää heti

lähettää yksi joukko pitämään silmällä häntä.

TOINEN UPSEERI. Antakaa minä käyn johtamaan sitä.

KAPTEENI. Te ette tunne seutuja.

TOINEN UPSEERI. On yksi huovi minulla, jok' on näillä tienoin syntynyt ja kasvanut.

KAPTEENI. No sitte minä olen tyytyväinen. (Pois).

* * * * *

Jaxthausen.

SICKINGEN. Kaikki käy mieltä myöten; hän oli vähän hämillään minun esityksestäni ja silmäili minua kiireestä kantapäähän. Minä lyön vetoa, että hän vertasi minua siihen Salakkavalkoseensa. Jumalan kiitos, että minä saan verroille vetäytyä! Hän vastaili vähän ja sikin sokin. Sen parempi! — Joutaa kiehua jonkun aikaa. Tyttöjen povessa, joita rakkausonnettomuus on muokannut, kerkiää avioliittoehdotus pian.

GÖTZ (tulee).

SICKINGEN. Mitä sanomia, lanko?

GÖTZ. Valtakunnan-kiroukseen julistettu!

SICKINGEN. Mitä?

GÖTZ. Kas, lukekaa tuo mieltä ylentävä kirje! Keisari on minua vasten säätänyt eksekutsionin, joka on leikkelevä minun lihani lintujen taivaan alla ja petojen maan päällä haaskattavaksi.

SICKINGEN. Ensin pitää niiden päästä siihen saakka. Minä siis saavuin tänne juuri paraiksi.

GÖTZ. Ei, Sickingen, teidän täytyy poistua. Teidän suuret aikeenne voisivat sen tien rauveta turhaan, jos te näin sopimattomaan aikaan tahtoisitte ruveta valtakunnan viholliseksi. Minuakin te hyödytätte paljon enemmän, jos näyttää siltä, että te olette puolueeton. Keisari rakastaa teitä, ja pahin, mikä minua voi kohdata, on vangiksi joutumisen kova-onni. Ja siinä tapauksessa te voitte käyttää vaikutusvoimaanne ja kirvottaa minut pois kurjuudesta, mihin tämä ajaton apu saattaisi meidät syöstä kummankin yhtä haavaa. Sillä mitä olisi siitä? Nyt tuo retki käy minua vastaan; jos ne saavat tietää, että sinä olet minun puolellani, niin ne lähettävät enemmän väkeä, ja meidän asemamme ei tule yhtään paremmaksi. Keisarin kädessä on ohjat, ja minä olisin jo nyt ikutielle mennyt mies, jos voisivat puhaltaa rohkeutta rintoihin yhtä helposti, kuin puhalletaan muutamia joukkoja yhteen.

SICKINGEN. No minä voin salavihkaa antaa teihin yhtyä parisenkymmentä ratsumiestä.

GÖTZ. Hyvä. Minä olen jo Yrjön lähettänyt Selbitziä noutamaan, sekä huovini minkä minnekin naapuristossa. Rakas lanko, kun minun mieheni ovat yhdessä, niin siinä on semmoinen joukkue, jonka vertaista lienee harva ruhtinas nähnyt yhdessä.

SICKINGEN. Vaan paljoutta vastaan teitä on liika vähän.

GÖTZ. Yksi susi on kokonaista lammaislaumaa vastaan liika paljon.

SICKINGEN. Entäpä jos niillä on hyvä paimen?

GÖTZ. Sure sitä! Nehän ovat pelkkiä palkkalaisia. Ja sitä paitsi, ei paraskaan ritari voi suorittaa mitään, ell'ei hän ole toimintansa isäntä. Niinpä ne minutkin olivat laittaa kerran, kun olin luvannut Pfalz-kreiviä palvella ja auttaa Konrad Schottenia vastaan: Pfalz-kreivi otti kansliasta erään paperin ja esitti minulle osviitan, mitenkä minun olisi pitänyt ratsastaa ja pitää puoliani; silloin minä heitin neuvosherroille paperin takaisin ja sanoin, että minä en osaa sen mukaan toimia; enhän tiedä, mitä minulle saattaa tulla vastaan, jota ei olekaan paperissa mainittu; minun täytyy pitää omat silmäni auki ja katsoa, mitä minun on tehtävä.

SICKINGEN. Onnea, veli! Minä tahdon lähteä oitis ja lähettää sinulle, mitä ennätän kiireessä koota.

GÖTZ. Tule vielä rouvasväen luo, minä heitin ne olemaan yhdessä. Minä tahtoisin, että sinä saisit hänen lupaus-sanansa, ennen kuin lähdet. Sitten lähetä ratsumiehiä minulle, ja tule salaa takaisin, itse hakemaan — Maria; sillä minun linnani, niin pelkään, ei kohta ole mikään naisten tyssija.

SICKINGEN. Toivotaan parhainta. (Pois).

* * * * *

Bamberg.

Adelheidin Huone.

ADELHEID. FRANS.

ADELHEID. Nyt on jo kumpikin eksekutsioni-kunta lähtenyt liikkeille?

FRANS. Niin, ja minun herrallani on ilo astua taistelemaan teidän vihollisianne vastaan. Minä olisin tahtonut oitis lähteä sille retkelle mukaan, niin mielelläni kuin minä aina tulenkin teidän luoksenne. Ja nyt aijon taas kohta lähteä täältä, tullakseni pian takaisin tuomaan iloisempia sanomia. Herrani antoi minulle semmoisen luvan.

ADELHEID. Kuinka sinun herrasi jaksaa?

FRANS. Hän on iloinen ja hilpeä. Minun käski hän suudella teidän kättänne.

ADELHEID. He — sinun huulesi on lämpimät.

FRANS (itseksseen, rintaansa viitaten). Tästä kohti ollaan vielä lämpimämpi! (Kuuluviksi). Armollinen rouva! Teidän palvelijanne ovat onnellisimpia ihmisiä auringon alla.

ADELHEID. Kuka johtaa Berlichingeniä vastaan?

FRANS. Herra von Sirau. Hyvästi, voikaa hyvin, hyvä armollinen rouva! Minä taas aijon lähteä. Älkää unhottako minua!

ADELHEID. Sinun pitää ensin syödä, juoda ja levähtää.

FRANS. Mitä vailla? Olenhan minä nähnyt teidät. Minä en nyt ole väsynyt, eikä minulla ole nälkä.

ADELHEID. Minä tunnen sinun uskollisuutesi.

FRANS. Ah, armollinen rouva!

ADELHEID. Sinä et kestä sinäsi, rauhoitu ja nauti jotakin.

FRANS. Teidän huolenpitonne yhtä poika raukkaa kohtaan! (Pois).

ADELHEID. Kyyneleitä tuli hänelle silmiin. Minä oikein sydämestäni lemmin häntä. Niin vakaan lämpimästi ei minuun ole vielä kiintynyt toinen. (Pois).

* * * * *

Jaxthausen.

GÖTZ. YRJÖ.

YRJÖ. Hän tahtoo itse teitä puhutella. Min' en tunne häntä. Se on komea mies mustine, tulisine silmineen.

GÖTZ. Tuo hänet tänne huoneeseen!

LERSE (tulee).

GÖTZ. Jumalan terve teille! Mitä hyvää te tuotte?

LERSE. Oman itseni. S'ei tosin liene paljon; toki kokonaan, oli se mitä oli, minä sen tarjoon teille.

GÖTZ. Te olette minulle tervetullut, kahta vertaa enemmän tervetullut, kelpomies, ja juuri tähän aikaan, kun minä en enää osannut toivoa uusien ystäväin satoa, pikemmin pelkäsin joka hetki vanhojen katoa. Teidän nimenne on?

LERSE. Frans Lerse.

GÖTZ. Minä kiitän teitä, Frans, että te minulle tutuksi esititte erään urhoollisen miehen.

LERSE. Minä olen jo ennen yhdesti esitellyt teille itseni, vaan sillä erää te ette kiittänyt minua.

GÖTZ. En jaksa muistaa teitä.

LERSE. Sepä oisi minusta ikävää. Muistuuko teidän mieleenne, kun te Pfalz-kreivin puolesta olitte vihollisena Konrad Schottenia vastaan, ja itsenään Laskiaisena ratsastamassa Hassfurt'iin?

GÖTZ. Kyllä minä sen muistan.

LERSE. No juohtuuko teidän mieleenne se, kun te muutaman kylän kohdalla kohtasitte viisikolmatta ratsumiestä tietä taivaltamassa?

GÖTZ. Aika hyvin. Minä vielä alussa niitä luulin vaan tusinaksi, ja panin kahtia oman joukkoni — meit' oli vaan kuusitoista — ja pysäytin kylän luona muutaman vajan taakse, sen varalta, että ne sivuuttaisi meidät. Minulla oli aikomus sitten lähteä niitä takaa-ajamaan, niin kuin oli sovittu sen toisen joukko-osaston kanssa.

LERSE. Mutta me huomasimme teidät, ja vetäysimme kukkulalle siinä kylän luona. Te liikuitte esiin ja seisotuitte alapuolelle. Kun me näimme, että te ette tahdo tulla ylös, niin me ratsastettiin alas.

GÖTZ. Siinä vasta minä oivalsin, että olin käteni tupsauttanut hiilokseen. Viisikolmatta kahdeksaa vastaan! Siin' ei joudettu olemaan ristissä käsin. Erhard Truchses pisti minulta yhden huovin läpi, jonka vuoksi minä hänet syöksin rujoksi satulasta. Jos ne kaikki oisivat kestäneet, niin kuin hän ja eräs huovi, niin minulle sekä minun pikku parvelleni oisi käynyt pahoin.

LERSE. Huovi, jota te mainitsitte —

GÖTZ. Oli uljain kaikista, mitä minä olen nähnyt. Hän ahdisti minua tulimaisesti. Minä luulin jo, että olin hänet torjunut päältäni ja aijoin toisten kanssa ryhtyä tekemisiin, kun hän jo taas oli minussa ja löi oikein vihaisesti. Hän iski minulta panssarihihan puhki, niin että lihaankin töksähti.

LERSE. Oletteko hänelle antanut anteeksi sen?

GÖTZ. Se oli minusta enemmän kuin mieleen.

LERSE. Niinpä minä nyt toivon, että te voisitte olla minuun tyytyväinen. Olenhan minä ensi näyte-kappaleeni suorittanut teitä itseänne kohti.

GÖTZ. Oletko sinä se? Oi, tervetullut, tervetullut! Voitko sinä, Maksimilian, sanoa että kaikkein palvelijaisi joukkoon olet näin voittanut yhtä ainoata!

LERSE. Minua kummastuttaa, että te ette ennemmin tullut tässä ajatelleeksi minua.

GÖTZ. Kuinka oisi minulle voinut mieleen juohtua, että se juuri tulee palvelustansa tarjoamaan minulle, joka vihollisena mitä vihaisimmasti ryntäsi ottamaan minua voitingikseen?

LERSE. Sepä juuri, herra! Hamasta nuoruudestani olen minä palvelut ratsumiehenä, ja olen kilvoitellut monen rohkean ritarin kanssa ottelussa. — Kun me sitte kohtasimme teidät, riemastutti minua. Jo minä ennestään tunsin teidän nimenne, mutta vasta silloin sain oppia tuntemaan teidät itsenne. Te kyllä muistatte, ett'en minä pitänyt puoltani. Te toki näitte, ett'ei siihen syynä ollut pelko, sillä minähän aina tulini uunna miesnä. Lyhyesti: minä opin tuntemaan teidät, ja sitä llytää päätin ruveta palvelemaan teitä.

GÖTZ. Kuinka pitkään te tahtoisitte minulla pysyä?

LERSE. Vuoden, ja ilmaiseksi.

GÖTZ. Ei, teidän tulee saada palkka yhtä mukaa muiden kanssa, jopa päällekin palkan erikoisesti, niin kuin sen, joka minulle antoi täysin tekemistä Remlinin luona.

YRJÖ (tulee). Hans von Selbitz käski tervehtimään teitä. Huomenna hän on täällä viidenkymmenen kanssa.

GÖTZ. Hyvä!

YRJÖ. Kocherin luona kulkee joku joukko valtakunnan-huoveja, varmaan teitä väijymässä.

GÖTZ. Kuinka paljon?

YRJÖ. Noin viisikymmentä päätä.

GÖTZ. Ei enemmän? Tule, Lerse, meidän pitää ne kaataa kasaan, että, kun Selbitz tulee, hän saa nähdä hyvän osan työtä tehdyksi.

LERSE. Se on oleva runsas viljan-aatto.

GÖTZ. Ratsahille! (Pois).

* * * * *

Metsä suon laiteella.

KAKSI VALTAKUNNAN-HUOVIA KOHTAA TOISENSA.

ENSIMÄINEN HUOVI. Mitä sinä teet täällä?

TOINEN HUOVI. Min' olen pyytänyt luvan saada käydä tarvettani tekemässä. Aina eilis-illan sokeasta mellakasta alkain on se minun sisuksiini lyöttäytynyt, niin että mun täytyy joka ikinen silmänräpäys laskeutua ratsulta maahan.

ENSIMÄINEN HUOVI. Onko joukko täällä läheisyydessä?

TOINEN HUOVI. Hyvinkin tunnin matka on sinne metsää ylöspäin.

ENSIMÄINEN HUOVI. Mitenkä sitte sinä harhaan juoksit tänne?

TOINEN HUOVI, Minä rukoilen sinua, älä hiisku minusta! Minä aijon lähimpään kylään, näkeiksi, tokko ma siellä voisin lämpymillä kääreillä parantaa tautiani. Vaan mistä sinä tulet?

ENSIMÄINEN HUOVI. Lähimmästä kylästä. Min' olen meidän upsierillemme noutanut viiniä sekä leipää.

TOINEN HUOVI. Vai niin! Hän siis ahmii aivan meidän silmäimme edessä, ja meidän pitää paastota! Kaunis esimerkki!

ENSIMÄINEN HUOVI. Tule matkaan takaisin, lurjus!

TOINEN HUOVI. Jopa min' oisin houkka! Nyt on montai siellä joukossa, jotka paastoisi hyvillään, jos oisivat niin loitolla siitä, kuin minä.

ENSIMÄINEN HUOVI. Kuuletko? Hevosia!

TOINEN HUOVI. Voi tokiisa!

ENSIMÄINEN HUOVI. Minä kapaisen puuhun.

TOINEN HUOVI. Minä lymyän kahilistoon.

GÖTZ. LERSE. HUOVEJA. (Ratsahin).

GÖTZ. Tästä lammikon ohi ja vasemmalle metsän sisään, niin pääsemme niiden kintereille.

(He kulkevat ohi).

ENSIMÄINEN HUOVI (laskeutuu puusta). Ei tuollakaan ole hyvä olla. Mikko! Eikö se vastaa? Mikko! Johan ne on kaukana tuolla! (Menee suolle päin.) Mikko! Voi, voi, se on uponnut suohon! Mikko! S'ei kuule minua, se on tukehtunut. Lietpä kumahtanut kylmäks' sinä, tatus! Me löytään itsemme lyötyin joukosta. Vihollisia, kaikkialla vihollisia!

GÖTZ. YRJÖ. (Ratsahin).

GÖTZ. Seis, mies, tai olet kuoleman oma!

HUOVI. Säästäkää minun henkeni!

GÖTZ. Miekkasi tänne! — Yrjö, vie hänet sinne niiden muiden vankien joukkoon, joita Lersellä on tuolla metsän tutkaimessa! Minun täytyy saavuttaa niiden pakeneva johtaja. (Pois).

HUOVI. Mitä siitä meikäläisten ritarista[61] lie tullut, joka meitä johti?

YRJÖ. Minun herrani syöksi hänet päistikkaa ratsun selästä, että sulkatöyhtö juuttui lokaan. Hänen ratsurinsa nostaisivat selkään takaisin, ja sitte kypälämäkeen, kuin riivatut! (Pois).

* * * * *

Leiri.

KAPTEENI. ENSIMÄINEN RITARI.

ENSIMÄINEN RITARI. Ne tuolta kaukaa pakenevat leirille päin.

KAPTEENI. Hän vissiin on niiden kintereillä. Antakaa noin viisikymmentä lähteä marssimaan sinne myllylle saakka! Jos hän haihtuu ylen loitos etenemään, niin te näpistätte hänet kiinni kenties. (Ritari pois).

TOINEN RITARI (tuodaan).

KAPTEENI. Kuinka te jaksatte, nuori herra? Taisittepa parisen sarvea puskea itseltänne hukkaan ehkä?

RITARI. Sinut[62] vieköön horna! Oisi vahvinkin sarviluu mennyt murskaksi kuin lasi. Sinä perkele! Hän karkuuttaa ryntäsi minua kohti, tuntui kuin minut ukkonen ois' iskenyt maan sisään.

KAPTEENI. Kiittäkää Jumalaa, että vielä pääsitte sieltä pois.

RITARI. Ei tuosta kiittää kestä yhtään. Kaksi kylkiluuta sen pisassa! Missä on haavuri? (Pois).

* * * * *

Jaxthausen.

GÖTZ. SELBITZ.

GÖTZ. Mitä sinä sanot kirous-julistuksesta, Selbitz?

SELBITZ. Se on jutku Weislingeniltä.

GÖTZ. Niinkö luulet?

SELBITZ. En luule, minä tiedän.

GÖTZ. Mistä?

SELBITZ. Hän oli valtiopäivillä, sanon minä sulle, ja siellä Keisarin vierimäisiä.

GÖTZ. Hyvä, niinpä me nyt taas raukaistaan yksi juoni häneltä tyhjään.

SELBITZ. Toivotaan sitä.

GÖTZ. Nyt uralle! ja niin on jäniksen-ajo alkava.

Leiri.

KAPTEENI. YKSI RITARI.

KAPTEENI. Tästä ei tule kerrassaan mitään, hyvät herrat. Hän lyö meiltä joukon toisen perästä, ja ken ei hukkaan ja kiinni joudu, se juoksee Jumalan nimessä ennemmin Turkinmaata kohti, kuin tänne leirille takaisin. Näin me päivä päivältä heikkonemistamme heikotaan. Meidän täytyy hyökätä hänen kimppuunsa, ja kerta kerrassaan oikein toden teolla; minä tahdon itse lähteä matkaan, ja hän saa nähdä, kenen kanssa hän on tekemisissä.

RITARI. Siihen me ollaan tyytyväisiä; kuitenkin, hänelle on niin tarkoin tuttua tämä seutu, hän tietää joka rotkon ja onkalon vuoristossa, että hän saattaa yhtä vähän olla kiinniotettavissa sieltä, kuin hiiri jyvä-aitasta.

KAPTEENI. Meidän pitää saavuttaa hänet. Ensin Jaxthausenia kohti! Tahtoipa hän tai ei, hänen täytyy tulla likemmäksi, linnaansa puolustamaan.

RITARI. Pitääkö kaiken meidän joukkomme lähteä marssimaan?

KAPTEENI. Epäilemättä! Tiedättekö, että me olemme jo sulaneet sataa vajaan?

RITARI. Sen vuoksi, ravakasti siis, ennen kuin koko jäämöhkäle sulaa; siinä läheisyydessä on lämmin, ja me seistään siellä, kuin voilohko auringon mailla. (Pois).

Vuoristo ja metsä.

GÖTZ. SELBITZ. HUOVEJA.

GÖTZ. Ne tulevat koko joukolla. Hyväänpä aikaan Sickingenin ratsurit yhtyivät meihin.

SELBITZ. Meidän pitää jakautua. Minä tahdon kulkea kukkulan vasenta puolta.

GÖTZ. Hyvä. Ja sinä, Frans, viet ne viisikymmentäsi oikealle metsän kautta! Ne tulevat nummen yli, minä tahdon pitää paikkani niitä vastapäätä. Yrjö, sinä jäät minun keralleni! Ja kun te näette niiden karkaavan minun kimppuuni, te viipymättä hyökätäkää joka sivulta niihin! Meidän pitää niitä taputtaa vastaten. N'eivät luule, että me voimme tehdä vastarintaa heille. (Pois).

Nummi.

Toisella puolen kumpu, toisella metsä.

KAPTEENI. EKSEKUTIONI-SOTAVÄKI.

KAPTEENI. Hän pitäytyy nummelle! Se on hävytöntä. Mutta siitä häntä sakotetaan! Mitä! Eikö se koski peljätä, joka valtoinna pauhaa häntä vastaan?

JOKU RITARI. Minä en soisi, että te ratsastatte etumaisena; hän näyttää sen näköiseltä, ikään kuin hän tahtoisikin ensimmäisen, ken hänet kohtaa, allassuun istuttaa maahan. Ratsastakaa jälkimäisenä!

KAPTEENI. En minä kernaasti hennoisi.[63]

RITARI. Minä pyydän teitä, hennokaa toki! Te olette side: sen tämä kimppu pähkinävitsoja kestää, kun te olette siteenä; jos teidät hukka perii, niin hän ne, kunkin erikseen, ruhtoo kuin kaislat.

KAPTEENI. Torviniekka, puhalla! Ja te muut, puhaltakaa hänet pois!
(Pois).

SELBITZ (kummun takaa ajaen laukkaa). Seuratkaa minua! Niiden pitää huutaa käsillensä: Monituisentukaa! (Pois).

LERSE (esiytyy metsästä). Götz'ille avuksi! Hän on milt'ei ympäri saarroksessa! Uljas Selbitz! Sinä olet jo auttanut häntä vähän väljemmälle. Meidän pitää kylvää nummi täyteen niiden takijais-päitä. (Ohitse, melua).

Kukkula tähystystornineen.

SELBITZ (haavoitettuna). HUOVEJA.

SELBITZ. Jättäkää minut tähän ja kääntykää takaisin Götz'in luo.

ENSIMÄINEN HUOVI. Antakaa meidän jäädä tänne, herra, te tarvitsette meitä.

SELBITZ. Nouskoon yksi teistä torniin ja katsokoon, mitenkä siellä käy!

ENSIMÄINEN HUOVI. Kuinka minä voisin sinne kavuta?

TOINEN HUOVI. Nouse mun harteilleni, siitä sinä voit ylettää tuon loven ja auttautua ylös aina aukollen saakka.

ENSIMÄINEN HUOVI (nousee ylös). Ah, herra!

SELBITZ. Mitä sinä näet?

ENSIMÄINEN HUOVI. Teidän ratsurinne pakenemassa kukkulalle päin.

SELBITZ. Helvetin lurjukset! Soisin, että ne seisoisivat tässä, jotta ma saisin niille paukauttaa kuulan otsaan. Ratsasta toinen sinne, ja kiroile ja jyrise ne takaisin! (Yksi huovi rientää pois.) Näetkö sinä Götz'ia?

HUOVI. Ne kolme mustaa sulkaa minä näen keskellä jyräkkää.

SELBITZ. Ui päälle, uljas uimari! Minä makaan täällä!

HUOVI. Yksi valkea sulkatöyhtö, kuka on se?

SELBITZ. Kapteeni.

HUOVI. Götz tunkeutuu häntä kohti — Muks! — Hän suistuu!

SELBITZ. Kapteeniko?

HUOVI. Niin, herra.

SELBITZ. Hyvä! Hyvä!

HUOVI. Voi, voi! En enää näe Götz'ia.

SELBITZ. Niin kuole, Selbitz!

HUOVI. Kauhea tungos siinä missä hän seiso. Yrjön sininen kypäräntöyhtö myös haipuu pois.

SELBITZ. Tule alas! Etkö näe Lerseä?

HUOVI. En voi erottaa mitään. Kaikki tyyni menee yhtenä mylläkkänä.

SELBITZ. Ei enää mitään! Tule! Mitenkä kestävät Sickingenin ratsumiehet?

HUOVI. Hyvin. — Tuolla pakenee yksi metsään päin. Ja viel' yksi! Yksi kokonainen joukko! Götz on kateissa.

SELBITZ. Tule alas!

HUOVI. Min'en voi. — Hyvä! Hyvä! Minä näen Götz'in! Näen Yrjön!

SELBITZ. Ratsahin!

HUOVI. Ylväänä satulassa! Voitto! Voitto! Ne pakenevat.

SELBITZ. Neko valtakunnan joukot?

HUOVI. Ne, ja lippu keskessä, Götz kintereillä. Ne hajautuvat. Götz tavoittaa lipunkantajan. Nyt ottaa hän lipun — Hänellä on se! Hänen ympärillään on pivon täys' ihmisiä. Mun kumppalini tavoittaa hänet — He lähtevät tulemaan tänne ylös.

GÖTZ. YRJÖ. LERSE. HUOVEJA.

SELBITZ. Onnea, Götz! Voitto! Voitto!

GÖTZ (Laskeutuu satulasta.) Kallis! Kallis! Sinä olet haavoitettu, Selbitz?

SELBITZ. Sinä elät ja olet voittanut! Minä olen vähän tehnyt. Ja entä ne minun ratsumies-koirani! Mitenkä sinä pääsit pulasta?

GÖTZ. Tällä haavaa tiukkaa se teki! Ja sinua, Yrjö, saan minä kiittää siitä, että elän, sekä sinua, Lerse! Minä survasin kapteenin pois hevosen selästä. Ne pistivät minun hevoseni marraksi, ja tunkeutuivat minua kohti. Yrjö raivasi tien itselleen ja tuli luokseni ja harppasi ratsunsa selästä maahan, minä kuin salama hänen hevonsensa selkään; hän, kuin uhkaava pitkäsen leimaus, istui jo taas satulassa. Mitenkä sinä sait hevosen?

YRJÖ. Minä pistin tikarilla muutamaa suoliin, joka oli paiskaamassa teitä. Minä satutin juuri siihen liittoon, kun se ojensi itseään, ja sen haarniska kohosi ylös. Mies tuuskahti satulasta kumoon, ja sillä keinoin minä pelastin teidät viholliselta ja voitin itselleni hevosen.

GÖTZ. Siinä me oltiin puutossa, kunnes Frans syöksyi väen läpi meidän luoksemme, ja sitten me oikein riuskasti niitettiin keskeltä sivulle päin.

LERSE. Ja niiden koirain, joita minä olin johtamassa, oisi pitänyt sivulta päin lähteä niittämään keskustaa kohti, siksi kun meidän viikatteemme oisivat yhteen kalahtaneet; mutta ne pakenivat, niin kuin valtakunnankin huovit.

GÖTZ. Siinä pakeni sekä ystävä että vihollinen. Ainoastaan sinä, pikkuinen parvi, pidit vapaana minun selkäni tauksen; edessäni minulla oli ukkosissa tekemistä kyllitellen. Niiden johtajan kukistus auttoi minua, että sain ne pelmauttaneeksi pakoon. Minulla on niiden lippu ynnä joita kuita vankeja.

SELBITZ. Pääsiko teiltä niiden kapteeni karkuun?

GÖTZ. Ne olivat hänen pelastaneet sillä välin. Tulkaa, lapset! Tule, Selbitz! — Tehkää paarit vesoista! — Sinä et voi ajaa selkähevosella. Tule minun linnaani! Ne ovat hajallaan. Mutta meidän miehiä on vähän, enkä tiedä, liekö niillä lähetettävissä joukkoja perästä. Minä tahdon virvottaa teitä, hyvät ystävät. Lasi viiniä maistuu hyvältä semmoisen löylyn päälle.

Leiri.

KAPTEENI. Minä olisin valmis omin käsin panemaan pois päiviltä teidät kaikki tyyni! Että niin juostaan tiehensä! Hänellä ei ollut enää kouran täyttäkään väkeä! Juostaan pois yhden miehen edessä! Ei tuota usko muu kuin se, joka haluaa nauraa meitä. — Menkää ratsastamaan kaikinne päin, te, ja te, ja te! Kussa ikinä te tapaatte niitä meidän hajautuneita huoviamme, tuokaa tänne takaisin, tai pistäkää maahan! Meidän täytyy nää rokat hioa pois, vaikka kalpamme siihen loppukoot!

* * * * *

Jaxthausen.

GÖTZ. LERSE. YRJÖ.

GÖTZ. Meidän ei kannata hetkeäkään lyödä laimin. Poika parat, min' en saa teille antaa lepoa yhtään. Ajelkaa pikaan ympäristössä, ja koettakaa vielä hankkia ratsumiehiä. Kutsukaa ne kaikki Weileriin, siellä ne ovat parhaiten turvassa. Jos viivästymme, niin vihamiehet pian ehtivät linnan edustalle. (Ne kaksi pois). Minun pitää lähettää yksi vakoilemaan. Tässä alkaa tulla kuuma, ja entäpä jos ne vielä oisivat urhoollisia miehiä! Mutta onhan niiden puolella — tuo paljous! (Pois).

SICKINGEN. MARIA.

MARIA. Minä pyydän teitä, rakas Sickingen, älkää te jättäkö minun veljeäni! Hänen, Selbitz'in, teidän ratsumiehenne ovat hajallaan. Hän on yksin, Selbitz on haavoitettuna kannettu omaan linnaansa, ja minä pelkään pahinta.

SICKINGEN. Olkaa rauhassa, en minä mene pois.

GÖTZ (tulee). Tulkaa kirkkoon, pappi odottaa! Teidän pitää neljännes-tunnissa olla pariskunta.

SICKINGEN. Sallikaa minun jäädä tänne!

GÖTZ. Nyt teidän pitää lähteä kirkkoon.

SICKINGEN. Kernaasti, — ja entä sitten?

GÖTZ. Sitten pitää teidän mennä matkaan.

SICKINGEN. Götz!

GÖTZ. Ettekö tahtois kirkkoon lähteä?

SICKINGEN. Tullaan, tullaan!

Leiri.

KAPTEENI. YKSI RITARI.

KAPTEENI. Kuinka monta meill' on kaikkiaan?

RITARI. Sata ja viisikymmentä.

KAPTEENI. Neljästä sadasta! Se on paha. Nyt paikalla, suoraa päätä Jaxthausenia kohti, ennen kuin hän ennättää toipua ja taas asettua meidän tiellemme.

Jaxthausen.

GÖTZ. ELISABETH. MARIA. SICKINGEN.

GÖTZ. Jumala siunatkoon teitä ja antakoon teille onnellisia päiviä! Ja mitkä Hän niistä lukee pois teiltä, säästäköön teidän lapsianne varten!

ELISABETH. Ja heidän suokoon Hän olla semmoisia, kuin te olette: rehellisiä! Ja sitten antakaa heidän olla, mitä he tahtovat!

SICKINGEN. Minä kiitän teitä; ja teitä myös, Maria. Minä vein teidät alttarin eteen, ja te olette saattava minut onnelaan.

MARIA. Me tahdomme yhdessä lähteä toivio-retkelle sitä outoa, luvattua maata kohti.

GÖTZ. Onnea matkalle!

MARIA. Niin ei ollut aije, me emme jätä teitä.

GÖTZ. Teidän täytyy, sisko.

MARIA. Sinä olet kovin armoton veikko!

GÖTZ. Ja sinä enemmän hellä, kuin edeltä-näkevä.

YRJÖ (tulee. Salaa Götz'ille). En minä voi ketään hievauttaa. Yksi ainut oli halukas ensin; vaan sitte sekin muutti mielensä ja alkoi jukkia.

GÖTZ. Hyvä juttu, Yrjö. Onni alkaa minulle kääntyä vasten. Jo minä tuota aavistin. (Kuuluviksi). Sickingen, minä pyydän teitä, lähtekää jo tän' iltana. Suostuttakaa Maria. Hän on teidän vaimonne. Antakaa hänen tuta se suhde. Jos vaimot asettauvat meidän yritystemme tielle, niin silloin on vihollinen meitä vastaan varmempi aukealla tanterella kuin ikään omassa linnassaan.

YKSI HUOVI (tulee). Hiljaa. Herra, valtakunnan-lippu on tulemassa suoraa päätä tänne käsin ja pikamarssia.

GÖTZ. Minä olen ne herättänyt vitsan nauskosilla! Onko niitä kuinka paljon?

HUOVI. Noin kaksisataa. N'eivät liene täältä kauvempana kuin korkeintaan tunti-parisen päässä.

GÖTZ. Vielä joen ylipuolella?

HUOVI. Niin, herra.

GÖTZ. Jos minulla oisi vaan viisikymmentä miestä, yli n'eivät pääsisi tänne! Etkö sinä ole nähnyt Lerseä?

HUOVI. En, herra.

GÖTZ. Teroita kaikille, että heidän tulee olla valmiina! — Täytyy tulla ratkaisu, hyvät ystävät! Itke, hyvä Mariani, hetkiä on tuleva, joina sinä saat iloita. Parempi on, jos sinä itket hääpäivänäsi, kuin jos ylenpaltinen ilo ennustaisi vastaista kurjuutta. Hyvästi, Maria! Hyvästi, veli!

MARIA. En minä voi erota sinusta, veli. Hyvä veikko, anna meidän olla! Niinkö vähäpätöiseksi sinä arvaat minun mieheni, että sinä hennot tässä mitä epätoivoisimmassa pulmassa hyljätä hänen tarjoomansa avun?

GÖTZ. Niin, minun asiani ovat menneet pitkälle. Kuka ties minä jo seison häviöni partaalla. Te alatte tänään vasta elää, ja teidän pitää erottaa itsenne pois minun kohtalostani. Minä olen käsenyt satuloida teidän hevosenne. Teidän täytyy heti poistua täältä.

MARIA. Veikko! Veikko!

ELISABETH (Sickingenille). Antakaa hälle myöten! Menkää!

SICKINGEN. Rakas Maria, lähtään pois!

MARIA. Sinäkin? Minulta aivan särky sydän.

GÖTZ. Niin jää' tänne! Muutamain tuntien perästä seisoo tämä linna piiritettynä.

MARIA. Voi! Voi!

GÖTZ. Meidän täytyy puolustautua niin hyvin kuin voimme.

MARIA. Jumalanäiti, armahda meitä!

GÖTZ. Ja lopuksi me kuolemme tai antaumme. — Sinä tulet itkemään jaloa miestäsi ja minua yhteen kohtaloon sortuneina.

MARIA. Sinä kidutat minua.

GÖTZ. Jää' tänne! Jää' tänne! Me sitten saamme yhdessä joutua vangiksi. Sickingen, sinä minun kerallani lankeat kuoppaan! Minä toivoin, että sinä minut auttaisit ulos.

MARIA. Me lähdemme. Veli! Veli!

GÖTZ. Vie' hänet turvaan, ja sitten muista minua!

SICKINGEN. En minä henno hänen vuoteellensa ruveta, ennenkuin tiedän, että te olette vapaana kaikesta vaarasta.

GÖTZ. Sisko — rakas sisko! (Suutelee).

SICKINGEN. Pois, pois täältä!

GÖTZ. Vielä yks' silmänräpäys. — Minä näen teitä toiste. Lohduttakaa itseänne! Me vielä nähdään toisemme toiste.

(Sickingen ja Maria pois).

Minä pakoitin hänet lähtemään, ja nyt, kun hän meni, tahtoisinpa sittenkin pitää hänen täällä. Elisabeth, sinä jäät minun luokseni!

ELISABETH. Hamaan kuoloon! (Elisabeth pois).

GÖTZ. Ketä Jumala ei unhota, sille hän antaa semmoisen vaimon!

YRJÖ (tulee). Ne ovat lähellä, minä olen ne tornin huipusta nähnyt. Aurinko nousi, ja minä näin heidän säilänsä säkenöivän. Kun minä ne näin, ei tuo tuntunut minusta sen hirveämmältä, kuin kissasta joku armeija rotta-pikkusia. Tosin me tässä näytellään rottain osaa.

GÖTZ. Tarkastakaa porttialpoja! Pönkittäkää, sisäpuolelta ja sortakaa suluksi hirsii ynnä kiviä! (Yrjö pois.) Me pilanpäin hännätään niiden kärsivällisyyttä, ja niiden pitää hukata urhoutensa pureksiessaan omia kynsiänsä. (Torventoitauksia kuuluu ulkoa). Ahaa! joku punatakkinen kälkö, joka arvatenkin aikoo meidän eteemme asettaa sen kysymyksen, tokko me tahtoisimme olla koiria. (Menee ikkunaan). Mistä on kysymys?

(Kuullaan jonkun puhuviin loitolla).

GÖTZ (murisee itsekseen). Köysi kaulaan sulle!

(Torviniekka haastaa edelleen).

GÖTZ. Majesteetin-loukkaaja! — Mokoman vaatimuksen on kyhännyt joku mustanuttu.

(Torviniekka lopettaa puheensa).

GÖTZ (vastaa). Minun antautua! Armon ja epä-armon uhalla! Kenenkä kanssa te puhutte! Olenko minä ryöväri? Sano kapteenillesi: Hänen Keisarillista Majesteettiansa minä nyt, niin kuin ainakin, kunnioitan velvollisuuteni mukaan. Mutta hän, sun kapteenisi, sano hälle, hän voi minua — (Täräyttää ikkunan kiini).

* * * * *

Piiritys.

Keittiö.

ELISABETH. GÖTZ (tulee).

GÖTZ. Sinulla on paljon työtä, emäntä riepu.

ELISABETH. Minä soisin, että sitä mulla oisi kauvan. Me voimme töin tuskin kestää kauvan.

GÖTZ. Ei ollut meillä aikaa varustautua riittävästi.

ELISABETH. Ja tuo paljo väki, jota te olette kaiken aikaa ravinnut! — Viini myös on loppumaisillaan.

GÖTZ. Jos me vaan kestäisimme siksi kauvan, että niiden oisi pakko ehdottaa meille antaumista. Me tehdään niille navakkaa vauriota. Ne ammuksentelevat kaiken päivää ja haavoittavat meidän muuriamme ja riksauttelevat ikkunaruujujamme. Lerse on oiva mies; hän hiipii pyssyineen ympäri; kussa joku uskallaksen liika likelle — pam! — siinä se makaa.

JOKU HUOVI (tulee). Hiiliä, armollinen rouva!

GÖTZ. Mikä on asiana?

HUOVI. Kuulat on kaikki, ja meidän pitää valaa uusia.

GÖTZ. Mitenkäs on ruutia?

HUOVI. Noin jotenkin. Me hyvin säästetään laukauksiamme.

Sali.

LERSE (luotimuottineen). YKSI MUOVI (hiilineen).

LERSE. Aseta ne siihen, ja katso, että sinä talossa saat jostain lyijyä.[64] Sillä välin minä aijon käyttää tätä keinoa. (Hän irroitaa lasin ja lyöpi ruudut pois). Ei sitä etua ole, jonka kelpoihin ei päästä. Niin se käy maailmassa. Ei tiedä kukaan ihminen, mitä mistäkin esineestä voi tulla. Lasimestari, joka nää ruudut on asettanut kiini, ei varmaan ajatellut, että tämä lyijy voipi jollekin hänen lapsen-lapselleen tuottaa pahanpäiväisen päänkivistyksen; ja kun minut isäni siitti, ei hän ajatellut, mikä ilman lintu tai maan matonen saattaa haaskata minun lihani.

YRJÖ (tulee ja tuo räystäskourun). Tässä saat lyijyä. Jos sinä puolellakaan osaat kohti, niin ei yksikään pääse pois ilmoittamaan Hänen Majesteetillensa: Herra! me olemme huonosti tulleet toimeen.

LERSE (lohkaisee siitä). Kunnon kimpale!

YRJÖ. Joutaa sade-vesi etsiä minkä tahansa toisen tien! En minä siitä hätäile; oiva ratsuri ja oikea sade menee läpi joka paikasta.

LERSE (valaa). Pidä valinkauhaa! (Menee ikkunaan). Tuolla kiertelee juuri joku valtakunnan-knaappi pyssyineen; ne luulevat, että me jo ollaan ammuttu ruutimme loppuun. Mut tästä se saa tunnustaa luotia, aivan lämmintä, ikään muotista kerinnyttä. (Lataa).

YRJÖ (paneer valinkauhan nojalleen). Annas mun katsoa!

LERSE (ampuu). Siinä makaa tuo varpunen.

YRJÖ. Tuo se äsken ampui minua (he valavat), kun minä ullakon ikkunasta astuin ulos katolle, ottamaan kourua. Häneltä sattui vaan kyyhkyseen, joka istui siinä likellä; lintu suistui kouruun; minä kiitin ampujaa paistista ja kaksinainen saalis kädessä astuin sisään takaisin.

LERSE. Nyt meidän pitää ladata hyvin ja kierrellä koko linna-alue, ansaitsemassa puolisemme.

GÖTZ tulee. Jää' tänne, Lerse! Minun pitää sinun kanssasi puhua! Sinua, Yrjö, en minä henno estää metsästämästä. (Yrjö pois).

GÖTZ. Ne tarjoovat minulle jotain sopimusta.

LERSE. Minä menen ulos niiltä kuulemaan, mitä se on olevinansa.

GÖTZ. Vaatimus oisi, että minun pitäisi joillakin ehdoilla antautua ritarilliseen vankeuteen.

LERSE. Ei kelpaa. Vaan kuinka tuo oisi, jos he meille myöntäisivät vapaan lähdon, koska te ette kuitenkaan voi odottaa linnan pelastukseksi mitään apuväkeä Sickingeniltä? Me kaivaisimme maahan kullat ja hopeat aarteeksi, jota he eivät millään taikasauvalla löytäisi, heittäisimme linnan heille, ja niin päästäisiin pulasta aika komeasti.

GÖTZ. N'eivät laske meitä.

LERSE. Sopiihan koettaa. Meidän pitää niille huutaa varmasta matkaturvasta, ja minä lähden sinne ulos. (Pois).

* * * * *

Sali.

GÖTZ. ELISABETH, YRJÖ. HUOVIA (pöydässä).

GÖTZ. Noin saattaa vaara meidät yhteen. Nauttikaa halulla hartaalla, hyvät ystävät! Älkää unhottako lasianne! Puteli on tyhjä. Vielä yksi, hyvä rouva! (Elisabeth nykäyttää olkapäitään.) Eikö siellä ole enää yhtään?

ELISABETH (hiljaa). Yks' ainoa; sen minä olen asettanut erilleen sinua varten.

GÖTZ. Ei millään tavoin, armahani! Anna se tänne esiin! He tarvitsevat vahvistusta, en minä; minunhan asiani puolesta he taistelevat.

ELISABETH. Hakekaa sieltä ulkokaapista!

GÖTZ. Tää on viimeinen. Ja minusta tuntuukin, ikään kuin ei meillä säästämisen syytä olisikaan. En ole minä hamaan aikaan ollut näin tyytyväinen. (Kaataa viiniä). Eläköön Keisari!

KAIKKI. Eläköön!

GÖTZ. Tämä on oleva meidän viimeisen edellinen sanamme, jos me kuolla! Minä rakastan häntä; sillä meidän kohtalomme on yhtä maata. Ja minä olen vielä onnellisempi, kuin hän. Hänen täytyy pyydystä hiiriä valtakunnan-säädyille, samalla kun rotat nakertavat hänen omistuksiaan. Minä tiedän, että hän monestikin halajaisi mieluummin kuolla, kuin enää olla sieluna niin raihnaudessa ruumiissa.[65] (Kaataa viiniä). Tästä riittää vielä parhaiksi yksi kierto. Ja kun meidän veremme alkaa olla loppumaisillaan, niin kuin tässä putelissa viini, joka ensin heikosti, sitten pisaroittain juoksee (tipauttaa viimeisen pisaran omaan lasiinsa), mikä on oleva meidän viimeinen sanamme?

YRJÖ. Eläköön vapaus!

GÖTZ. Eläköön vapaus!

KAIKKI. Eläköön vapaus!

GÖTZ. Ja jos vapaus elää yli meidän ikämme, niin me voimme kuolla rauhallisesti. Sillä me näemme hengen-silmillä, että meidän jälkeläisemme ovat onnellisia, ja että meidän jälkeläistemme keisarit ovat onnellisia. Jos ruhtinasten palvelijat palvelisivat yhtä jalosti ja vapaasti, kuin te minua, jos ruhtinaat palvelisivat keisaria, niin kuin minä häntä tahtoisin palvella —

YRJÖ. Silloinpa sietäisi jo paljon olla aivan toisin.

GÖTZ. Ei niin aivan, kuin voi näyttää sietävän. Enkö minä ole ruhtinastenkin seassa tuntenut oivallisia ihmisiä, ja oiskohan kuollut se suku kaikki? Hyviä ihmisiä, jotka olivat itsessään ja alamaistensa keskuudessa onnellisia, jotka itsensä rinnalla voivat kärsiä olemassa jalon, vapaan naapurin, jotka eivät peljänneet, tai kadehtineet naapuriensa; joiden sydän ihan ilosta avartui, kun näkivät pöydässä useita vertaisiansa; jotka eivät tarvinneet ensin ritareita toisentaan hoviliehakoiksi, vasta sitten voidakseen elää niiden kanssa.

YRJÖ. Oletteko te tuntenut semmoisia herroja?

GÖTZ. Tavallakin! Minä muistan sitä kaiken ikäni, kun Maakreivi von Hanau antoi metsästäjäiset, ja ruhtinaat, jotka olivat siinä läsnä, aterioitsivat ihan taivasalla, ja maalaiskansaa tulvasi joka puolelta niitä katsomaan. Mitä hän itsellensä kunniaksi oli laittanut, s'ei ollut mitään naamiaismenoa. Mutta poikien ja tyttöjen tuuheita, pyöreitä päitä, punaisia poskia, sekä hyvinvoipia miehiä ynnä komeita vanhuksia, ja kaikki vaan iloisia naamoja, ja kuinka he osaa ottivat sen herransa herruudesta, joka heidän keskuudessaan riemuitsi Luojan luomalla mannalla!

YRJÖ. Hän on ollut semmoinen herra, kuin tekin.

GÖTZ. Eikö meidän sopisi toivoa, että semmoisia ruhtinaita voisi olla hallitsemassa useitakin yht'aikaa? Että kunnioitus Keisaria kohtaan, naapurien sopu ja ystävyys, ja alamaisten rakkaus, olisi kallihin suku-aarre, mikä polvesta polveen periytyisi lapsille ja lasten-lapsille? Jokainen saisi säilyttää omansa ja enentää itsessään, sen sijaan että he nyt eivät usko itse hyötyvänsä, jos eivät turmele toisia.

YRJÖ. Lähettäisiinkö me sittenkin ratsastamaan?

GÖTZ. Soisi Jumala, ett'ei löytäisi yhtään rauhatonta päätä koko Saksanmaassa! Olisi meillä ilmankin tekemistä kyllä. Me kitkisimme vuoret puhtaaks' susista, me toisimme metsästä tuolle rauhallisesti maata kyntävälle naapurillemme paistin, ja sen vuoksi söisimme soppaa hänen kansaansa. Jos ei olisi siinä kyllä, niin me yhdessä veljeimme kanssa, kuin Kerubimit välkkyvine miekkoineen, liutautuisimme valtakunnan rajojen eteen, noita susia, Turkkilaisia vastaan, ja noita kettuja, Franskalaisia vastaan, sekä sen tien varjelijasimme meidän kalliin Keisarimme tuiki vaarassa olevia maita ynnä valtakunnan rauhaa. Sehän se olisi elämää, Yrjö, jos hennotaan panna henkensä ja verensä yhteisen hyvän puolesta! (Yrjö kavahtaa ylös). Mihinkä sinä?

YRJÖ. Ah, unhotin, että me ollaan piiritettyjä — ja meidät on Keisari piirittänyt — ja päästäksemme hengissä, me pannaan alttiiksi henkemme.

GÖTZ. Ole hyvällä tuulella!

LERSE (tulee). Vapaus! Vapaus! Ne ovat kehoja ihmisiä, epattoja, epäileväisiä aasia. Te saatte lähteä ulos aseinenne, hevosinenne ja varus-asuinenne. Ruokavarat teidän tulee jättää jälkeenne.

GÖTZ. He eivät mitään hammas-kipua niistä pureksine itselleen.

* * * * *

Linnapiha.

YRJÖ (tallissa laulaa).

Sai poika kiini lintusen,
Hm! Hm!

Ja häkkiin nauroi pienosen,
Hm! Hm!
Niin! Niin!
Hm! Hm!

Niin risa riemahtavi,
Hm! Hm!
Käsi häkkiin hassahtavi.
Hm! Hm!
Niin! Niin!
Hm! Hm!

Hih, lintu lensi harjalle,
Hm! Hm!
Pöllölle nauroi poijalle.
Hm! Hm!
Niin! Niin!
Hm! Hm!

GÖTZ. No kuinka käy?

YRJÖ (taluttaa hevosta ulos). Ne on satuloitu.

GÖTZ. Sinä olet vikkelä.

YRJÖ. Kuin lintu häkistä.[66]

Koko piiritetty väki

GÖTZ. Teillä on pyssynne? Ei suinkaan! Menkää ylös ja ottakaa parhaimmat varus-kaapista! Yhdentekevä on. Me tahdomme edeltäpäin lähteä ratsastamaan ulos.

YRJÖ. Hm! Hm!
Niin! Niin!
Hm! Hm!

* * * * *

Sali.

Kaksi huovia varus-kaapin ääressä.

ENSIMÄINEN HUOVI. Minä otan tuon.

TOINEN HUOVI. Minä tämän. Siellä on vielä yksi kauniimpi.

ENSIMÄINEN HUOVI. Eikö mitä! Korjaahan sinä luusi täältä pois.

TOINEN HUOVI. Kuule!

ENSIMÄINEN HUOVI (kavahtaa ikkunaan). Auta, pyhä Jumala! Ne murhaa meidän herramme.[67] Hän suistuu hevosen selästä. Yrjö kukistuu maahan!

TOINEN HUOVI. Mitenkä me pelastaamme? Muurin viereistä pähkinäpuuta alas tuonne väljään.

ENSIMÄINEN HUOVI. Frans vielä kestää, minä tahdon mennä hänen luokseen. Jos he kuolevat, en minä halua elää. (Pois).

NELJÄS NÄYTÖS.

Ravintola Heilbronn'issa.

GÖTZ. Minusta tuntuu, että minä olen, niin kuin se paha henki, jonka kapusini-munkki[68] noitui säkkiin. Minä revin itseni ulos, enkä minä hyödy siitä mitään. Nuo valapatot!

ELISABETH (tulee).

GÖTZ. Mitä sanomia, Elisabeth, minun uskollisista ystäväistäni?

ELISABETH. Ei mitään varmaa. Muutamat on pistetty kuoliaksi, muutamat tyrmässä makaavat. Kukaan ei voinut tai ei tahtonut lähemmin osottaa heitä minulle.

GÖTZ. Tuoko on palkinto uskollisuudesta? siitä lapsellisesta kuuliaisuudesta? — Ettäs menestyisit ja kauvan eläisit maan päällä!

ELISABETH. Rakas mies, älä moiti meidän taivaallista Isäämme! Heillä on oma palkkansa, se oli heillä myötäsintynyt: vapaa, jalo sydän. Anna heidän olla vankina, he ovat vapaita! Ota varteen ne edustaja-neuvokset; nuo suuret kultaiset ketjut sopivat niiden näköön —

GÖTZ. Niin kuin kaulakääty sialle. — Minä tahtoisin nähdä Yrjön ja Fransin kahleissa!

ELISABETH. Se näkemys saisi enkelit itkemään.

GÖTZ. Minäpä en itkisi. Minä tahtoisin kiristää hampaani yhteen ja pureksia omaa raivoani. Kahleissa minun silmäteräni! Te, rakkaat pojat, jos te ette olisi rakastaneet minua! — En minä voisi katsoissanikaan katsoa teitä kyllikseni. — Keisarin nimessä olla sanaansa pitämättä!

ELISABETH. Heittäkää pois nuo ajatukset! Miettikää, että teidän tulee saapua neuvoston eteen. Te ette ole tuulella, kohtaamaan niitä hyvästi, ja minä pelkään pahinta.

GÖTZ. Mitä ne aikovat tehdä minulle?

ELISABETH. Joku oikeuden-airut![69]

GÖTZ. Pelkkiä oikeuden-aasia! Laahatkaa sen säkit myllyyn ja sen rahkat tanhualle.

OIKEUDENPALVELIJA (tulee). Herrat Komissariukset ovat kokoutuneet neuvostaloon, ja lähettivät teitä noutamaan.

GÄTZ. Minä tulen.

OIKEUDENPALVELIJA. Minä tulen saattamaan teitä.

GÖTZ. Liika iso kunnia!

ELISABETH. Hillitkää itsenne!

GÖTZ. Ole huoleti! (Pois).

* * * * *

Neuvos-talo.

KEISARILLISIA NEUVOS-HERROJA. KAPTEENI. HEILBRONN'IN NEUVOS-MIEHIÄ.

YKSI NEUVOS-MIES. Me olemme teidän käskynne mukaan nyt koonneet kaikkein väkevimmät ja upeimmat porvarit; ne tässä lähellä vartovat teidän viittaustanne, milloin he sitten anastavat Berlichingenin.

ENSIMÄINEN NEUVOS-HERRA. Me suurella mielihyvällä osaamme Hänen Keisarilliselle Majesteetillensa ylistää sitä auliutta, millä te Hänen korkeinta käskyänsä noudatitte. — Ne ovat käsityöläisiä?

NEUVOS-MIES. Rautioita, teurastajoita, puuseppiä, tyyten niitä miehiä, joilla on harjautuneet kourat, ja tämä tästä hyvin karkaistu (rintaansa viitaten).

NEUVOS-MIES. Hyvä.

OIKEUDENPALVELIJA (tulee). Götz von Berlichingen odottaa oven edessä.

NEUVOS-HERRA. Antaa hänen tulla sisään!

GÖTZ (tulee). Jumalan rauha teille, hyvät herrat! Mitä te tahdotte minusta?

NEUVOS-HERRA. Ensi aluksi, että te ajattelette, missä olette ja kenenkä edessä.

GÖTZ. Valani kautta, minä en väärin tunne teitä, hyvät herrat!

NEUVOS-HERRA. Te teette niin kuin olette velkapää.

GÖTZ. Kaikesta sydämestäni.

NEUVOS-HERRA. Ruvetkaa istumaan!

GÖTZ. Tuohonko alas? Minä voin seisoa. Tuo jakkara haisee niin vaivaisille syntisille, kuin ylipään tämä huonekin.

NEUVOS-HERRA. Niinpä seisokaa!

GÖTZ. Asiaan, jos niin suvaitsette!

NEUVOS-HERRA. Me menettelemme järjestyksessä.[70]

GÖTZ. Se miellyttää minua; soisin vaan, että sitä niin olisi aina varteen otettu.

NEUVOS-HERRA. Te muistatte, kuinka te armon ja epä-armon uhalla jouduitte meidän käsiimme.

GÖTZ. Mitä annatte minulle, jos minä sen unhotan?

NEUVOS-HERRA. Jos voisin antaa teille jonkun verran myötäsukaisuutta, saattaisin minä teidän asianne hyväksi tehdä.

GÖTZ. Hyväksi tehdä! Jos te voisitte! Se teko vaatii enemmän vaivaa, kuin asiani turmeleminen.

KIRJURI. Pitääkö minun kaikki pöytäkirjoittaa?

NEUVOS-HERRA. Ainoasti mitä asiaan kuuluu.

GÖTZ. Minusta nähden, te saisitte hyvin kyllä vaikka painattaa tuon.

NEUVOS-HERRA. Te olitte Keisarin huostassa, joka antoi isällisen armonsa astua majesteettillisen oikeuden paikalle ja myönsi teille vankilan sijasta erään mitä rakkaimpia kaupunkiansa, tämän Heilbronn'in, olopaikaksenne. Te valalla vannoen lupasitte, niin kuin oikean ritarin tulee, saapua esiin ja nöyrästi varrota mitä tuleva on.

GÖTZ. Olenhan minä täällä nyt ja vartoon.

NEUVOS-HERRA. Ja me olemme täällä julistamassa teille Hänen Keisarillisen Majesteettinsa armoa ja suosiota. Hänen Majesteettinsa antaa teille anteeksi rikoksenne, päästää teidät irti valtakunnankirouksesta ja kaikista hyvin ansaituista rangaistuksista, mikä kaikki teidän pitää alamaisella kiitollisuudella tunnustaa ja sitä paitsi vannoa tämä vala, sanoilleen, niin kuin se nyt teille luetaan.

GÖTZ. Minä olen Hänen Majesteettinsa uskollinen palvelija, nyt, niin kuin ainakin. Vaan yksi sana tähän, ennen kuin jatkatte: Minun uskolliset palvelijani, missä he ovat? Mitä heistä on tuleva?

NEUVOS-HERRA. Se ei liikuta teitä.

GÖTZ. Niinpä kääntäköön Keisari kasvonsa pois teistä, kun te olette hädässä! He olivat minun kumppaneitani ja ovat vieläkin. Mihinkä te heidät olette hävittäneet?

NEUVOS-HERRA. Me emme ole velkapäät teille siitä tiliä tekemään.

GÖTZ. Ah! Olin unhottaa, että eihän teitä saa arvata edes siihenkään sitoutuneiksi, mitä olette luvanneet, saati —

NEUVOS-HERRA. Meidän tehtävämme on ainoastaan esittää teille rauhanpitovala vannottavaksi. Alistukaa Keisarin valtaan, niin sillä tavoin löydätte varmimman tien, mistä kautta rukoilla elämä ja vapaus omille apulaisillenne.

GÖTZ. No paperi esiin!

NEUVOS-HERRA. Kirjuri, lukekaa!

KIRJURI. Minä Götz von Berlichingen tunnustan tässä avonaisen kirjeen kautta: Että koska minä nykyisin olin kapinallisena noussut Keisaria sekä valtakuntaa vastaan —

GÖTZ. Tuo ei ole totta. En minä ole mikään kapinoitsija, en ole minä Hänen Keisarillista Majesteettiansa vastaan rikkonut, en yhtään, ja tuo teidän "valtakuntanne" ei liikuta minua yhtään.

NEUVOS-HERRA. Malttakaa ja kuunnelkaa edelleen.

GÖTZ. En minä tahdo enää kuunnella mitään. Astukoon joku tänne esiin ja todistakoon! Olenko minä vastaan Keisaria, vastaan itävaltalaista hallitsija-huonetta astunut yhden yhtä viha-askelta? Enkö minä ole ainiaan osottanut kaikkien toimieni kautta, että minä paremmin, kuin joku muu, tunnustan, mitä Saksanmaa on velkaa hallitsijoilleen? Ja erittäin mitä me, pieni väki, me vapaat ritarit, olemme velkaa Keisarillemme? Johan minä olisin epäpätö lurjus, jos suostuisin kirjoittamaan mokoman alle.

NEUVOS-HERRA. Vaan meillä oli kuitenkin täsmällinen käskymääräys, suostuttaa teidät hyvällä, taikka, ell'ei se käy päinsä, heittää teidät vankilan loukkoon.

GÖTZ. Loukkoon? Minutko?

NEUVOS-HERRA. Ja siellä te saatte kohtaloanne odottaa oikeudelta, jos ette tahdo sitä nyt ottaa vastaan armon kädestä.

GÖTZ. Loukkoon! Te väärin käytätte keisarillista valtaa. Loukkoon! Tuo ei ole hänen käskynsä. Mitä! minulle, nuo kavaltajat! ensin viritetään ansa, ja syötiksi ripustetaan oma valansa, oma ritarillinen sanansa! Sitten luvataan minulle ritarillinen vankeus, ja taas rikkovat lupauksensa!

NEUVOS-HERRA. Ryövärille me emme ole missään uskollisuuden velassa.

GÖTZ. Jos sinä et kantaisi Keisarin kuvaa,[71] tuota jota minä kunnioitan törkeimmässäkin naamauksessa, niin minä sen ryöväri-sanan ajaisin sun omaan kitaasi takaisin, vaikka siihen juuttuisi. Minut on kunniallisessa kahakassa vangittu. Sinä voisit kiittää Jumalaa ja suulla suurennella koko maailman edessä, jos sinä eläissäsi olisit tehnyt yhtään niin jaloa työtä, kuin se on, jonka vuoksi minä nyt istun vankina.

NEUVOS-HERRA (vihjaa Neuvos-miehelle, joka soittaa).

GÖTZ. En ole minä ilkeän voiton himossa, en nylkyrinä riistämään maata ja väkeä pois niiltä, jotka aseettomina eivät jaksu puolustautua, en siinä mielin ole lähtenyt tanterelle. En — mutta vapauttamaan uskollisia ystäviäni, ja varjelemaan omaa nahkaani! Näettekö te siinä mitään vääryyttä? Keisari ja valtakunta ei olisi meidän hätäämme ja tuskaamme tullut tunteneeksi korvatyynyössään. Minulla on, Jumalan kiitos! vielä yksi käsi, ja olen tehnyt hyvin, että olen sitä käyttänyt!

PORVAREITA (astuu sisään, seipäitä kädessä, miekka vyöllä).

GÖTZ. Mitä tämä meno merkitsee?

NEUVOS-HERRA. Te ette tahdo kuunnella. Ottakaa hänet kiinni!

GÖTZ. Tuoko oli tarkoitus? Se, ken ei ole mikään unkarilainen härkä, älköön hän tulko liika lähelle minua! Tai hän tulee saamaan tästä minun oikeasta, rautakädestäni semmoisen korvatillin, joka perinpohjin parantaa hänestä pois pääkivun, hammaskivun ja kaikki maisen maan kivut. (Ne käyvät kimppuun, hän paiskaa yhden permantoon, riuhtaisee toiselta aseensa; ne väistyvät). Tulkaa! Tulkaa! Olisi niin hauska oppia tuntemaan urhoollisin teikäläisten joukosta.

NEUVOS-HERRA. Antautukaa!

GÖTZ. Näin miekka kädessä? Tokko jaksatte tajuta, että nyt minusta yksistään riippuu, tahdonko iskeytyä halki näiden jänöjussi-pyydystäjään ja karata matkaani? Mutta minä tahdon vaan teille opettaa, mitenkä pidetään sanansa. Luvatkaa minulle *ritarillinen* vankeus, niin minä annan miekkani pois sekä olen, niin kuin ennenkin, teidän vankinne.

NEUVOS-HERRA. Noin miekka kädessä te tahdotte riidellä Keisarin kanssa?

GÖTZ. Varjelkoon Jumala! En, muuta kuin teidän ja teidän jalon komppanienne kanssa. — Te voitte mennä kotiin, hyvät miehet. Laiminlyönnistä te ette saa mitään, eikä täältä ole muuta haettavissa, kuin kuhmuja.

NEUVOS-HERRA. Ottakaa hänet kiini! Vai eikö teille rakkaus Keisaria kohtaan anna enemmän rohkeutta?

GÖTZ. Ei enemmän kuin heille Keisarikaan antaa laastaria parantamaan niitä haavoja, joita heidän urhoutensa voisi täällä tuottaa, heillenpä itselleen.

OIKEUDENPALVELIJA (tulee). Juuri huutaa tornivahti: joku joukko, kahtasataa päätä lukuisampi, saapuu kaupunkiin päin. Epähuomiossa ovat ne saaneet tunkeutua aina viinamäen taakse saakka, ja nyt uhkaavat murtaa meidän muurimme.

NEUVOS-HERRA. Voi meitä! Mitä se on?

VAHTI (tulee). Frans von Sickingen seisoo portin takana ja laittoi sanomaan, että hän on kuullut, kuinka ne, häpeällisesti liiton rikkoen, ovat menetelleet hänen lankoansa vastaan, kuinka Heilbronn'in herrat ovat kaikkea apua toimittaneet niille. Hän vaatii tiliä, muuten hän aikoo tunnin kuluessa syyttää kaupungin joka neljältä kulmalla, ja antaa ryöstön tuhottavaksi.

GÖTZ. Tarmokas lanko!

NEUVOS-HERRA. Astukaa ulos, Götz! (Götz pois). Mitä nyt on tehtävä?

NEUVOS-MIES. Säälikää meitä ja täkäläistä porvaristoa! Sickingen on vihassaan hillimätön; sitä paitsi hän on mies pitämään lupauksensa.

NEUVOS-HERRA. Pitääkö meidän heittää sekä omamme että meidän Keisarimme oikeudet loukattavaksi?

KAPTEENI. Jos meillä vaan olisi miehiä noita oikeuksia puolustamaan. Mutta näin voisi meidät itsemme hukka periä, ja asia olisi vaan sitä pahempi. Me itse voitamme myötenantamisesta.

NEUVOS-MIES. Meidän pitää suostuttaa Götz puhumaan meidän hyväksemme. Tuntuu kuin minä jo näkisin koko kaupungin ilmitulessa.

NEUVOS-HERRA. Anna Götz'in tulla sisään.

GÖTZ (tulee).

GÖTZ. No, mistä on juttu?

NEUVOS-HERRA. Sinä tekisit hyvin, jos kehoittaisit lankoasi luopumaan kapinallisesta puuhastaan. Sen sijaan että hän pelastaisi sinut perikadosta, syöksee hän sinut vielä syvemmälle, kun hän seuraa sinun lankeemustasi.

GÖTZ (näkee ovella Elisabeth'in, sanoo salaa hänelle). Mene sinne! Sano hänelle: hänen pitää viipymättä murtautua sisään, hänen pitää tulla tänne, kuitenkin tekemättä mitään pahaa kaupungille. Jos nuo lurjukset tässä käyvät vastarintaa tekemään, niin hänen täytyy käyttää väkivaltaa. Minusta ei ole väliä, jos siinä minut hukka perii, kun ne vaan kaikki samalla haavaa minun kanssani kaatuvat keihään pistäminä maahan.

* * * * *

Suuri sali neuvos-talossa.

Koko neuvos-huoneukseen on sijoitettu Sickingenin ratsumiehiä.

GÖTZ. Se oli apu taivaasta! Kuinka sinä tulet näin, yhtä toivottuna, kuin äkki-arvaamatta, lanko?

SICKINGEN. Ilman taikuutta. Minä olin laittanut pari kolme lähettiä kuulustamaan, kuinka sinulle kävi. Sanoman saatuani noitten valapattoudesta, läksin minä taipalelle. Nyt ne ovat meidän hallussa.

GÖTZ. Minä en vaadi muuta kuin ritarillista vankeutta.

SICKINGEN. Sinä olet liika kunniallinen. Ettäkö et tahdo hyväksesi käyttää edes sitä etua, mikä rehellisellä on yli valapatosta! Niiden on nyt työläs potkia tutkainta vastaan. Eikä meidän mieli tee hellittämään. Ne ovat Keisarin käskyjä käyttäneet saastaisen väärin. Jos minä oikein tunnen Hänen Keisarillisen Majesteettinsa, niin kyllä sinä saat varmaan vaatia enemmän. Tuo on liika vähän.

GÖTZ. Minä olen aina ollut vähään tyytyväinen.

SICKINGEN. Ja siksi oletkin aina jäänyt alle-kynsin. Minun mielipiteeni on tämä: Niiden pitää sinun huovisi laskea pois vankeudesta ja antaa sinun ynnä niiden, sinun valasi nojassa, palautua linnaasi

takaisin. Sinä voit luvata, että et omasta piiristäsi ulkone mihinkään, ja aina sinun on parempi siellä, kuin täällä.

GÖTZ. Nepä sanovat, että minun omaisuuteni on langennut Keisarin haltuun.

SICKINGEN. Niin me sanomme, että sinä tahtoisit vuokramiehenä asua konnullasi, siksi kun Keisari antaa sen sinulle jälleen läänityksenä. Joutavat kiemurrella, kuin ankeriaat merrassa, eivät ne kuitenkaan meiltä pääse nuljahtamaan. Kyllä ne jaarittelevat Keisarillisesta Majesteetista ja omasta tehtävästään. Tasan se tekee meille. Tunnen sitä minäkin Keisarin enkä ole niin aivan vähän pätevä hänen luonansa. Hän on aina halainnut sinua omaan sotaväkeensä. Et sinä kauvan istu linnassasi, ennen kuin jo saat kuulla kutsumuksen kaikuvan.

GÖTZ. Soisipa Jumala, piankin, ennen kuin minulta unhottuu taistelu.

SICKINGEN. Urhoutta ei unhoteta eikä opita. Älä ole huolissasi mistään! Jahka sinun asiasi ovat järjestyksessä, menen minä hoviin; sillä yritykseni alkaa kypsyä. Suotuisia enteitä on tuikkimassa minulle, viitaten: Käy uralle! Ei puutu minulta muuta, kuin että minun tulee vaan tutkia Keisarin mieli-ala. Trier ja Pfalz uskoisi pikemmin, että taivas voi langeta romahtaa maahan, kuin että minä tulen niiden niskaan. Ja minä aijon tulla kuin rankka jääkuuro! Ja jos me voidaan sepittää onnemme,[72] niin sinä pian olet Vaaliruhtinaan lanko. Minun toivoni luotti sinun kouraaasi tässä yrityksessä.

GÖTZ. O! Tuota ennusti se uni, jonka minä näin sitä päivää vasten, jona Marian lupasin Weislingenille. Tuo mies oli vakuuttaviansa ollakseen uskollinen, ja piteli tätä oikeaa kättäni niin kovasti, että se oli luiskahtavinaan rautahihasta irti, kuin poikkikatkenut. Ah! minä olen nykyhetkenä turvattomampi, kuin silloin, kun minulta tämän ampuivat pois. Weislingen! Weislingen!

SICKINGEN. Unhota pois tuo kavaltaja! Meidän pitää tyhjään-raukaista hänen juonensa, murtaa turhaksi hänen arvonsa, ja omantunnon tuska ja häpeä kalvakoon hänet kuoliaksi. Minä näen, minä näen hengessä, että minun viholliseni, sinun vihollisesi ovat kukistettuja. Götz, ainoastaan puoli vuotta vielä!

GÖTZ. Sinun sielusi lentää korkealle. En tiedä, kuinka lienee; vaan ei tovin aikaan minun sielulleni ole tahtonut avaantua mitään iloisia näkö-aloja. — Minä olen ollut jo enemmän kuin kerran onnettomuudessa, jo kerran vankinakin; vaan siltä kuin nyt, ei minusta ole tuntunut koskaan.

SICKINGEN. Onni tuottaa tuulta. Lähtään nyt niiden taulapäiden luo![73] He ovat kyllä kauvan pitäneet ehtojen esittelyvuoroa, ottakaamme kerran me ja ruvetkaamme siihen vaivaan! (Pois).

* * * * *

Adelheidin huone.

ADELHEID. Tuo on inhottavaa!

WEISLINGEN. Minä olen purrut hammasta vaan. Se niin mainio aije, niin onnellisesti saatettu perille, ja lopuksi, laskea hänet omaan linnaansa! Se kirottu Sickingen!

ADELHEID. Heidän ei olisi pitänyt tehdä niin.

WEISLINGEN. He istuivat tiukassa. Mitä he voivat muuta? Sickingen uhkasi tulella ja miekalla, se röyhkeä, kiukkupäinen mies! Minä vihaan häntä. Hänen arvonsa paisuu, niin kuin virta, joka kerran on ahmaissut pari puroa, muut seuraavat itsestään.

ADELHEID. Eikö heillä ollut Keisaria?

WEISLINGEN. Rakas rouva! Hän on ainoastaan varjo siitä, hän käy vanhaksi ja alakuloiseksi. Kun hän kuuli, mitä oli tapahtunut, ja minä yhdessä muiden hallitusneuvosten kanssa puhuin kiivaasti, sanoi hän: Heittäkää heidät rauhaan! Minä voin sille vanhalle Götz'ille hyvin suoda tuon pikku paikan, ja jos hän on hiljaa siellä, mitä teillä on valitettavaa hänestä? Me puhuimme valtion hyvästä. Oi! sanoi hän. Jos minulla olisi alusta pitäin ollut semmoisia neuvonantajoja, jotka olisivat neuvoneet levotonta henkeäni enemmän huolehtimaan yksityisten ihmisten onnea!

ADELHEID. Häneltä uupuu hallitsijan-henki.

WEISLINGEN. Sitten me kävimme Sickingenin kimppuun. — Se mies on minun uskollinen palvelijani, sanoi hän; jospa se ei olekaan tuota tehnyt minun käskystäni, niin ainakin hän on täyttänyt minun tahtoni paremmin, kuin minun omat valtuutettuni, ja minä voin tuon hyväksyä edeltä- tai jäljestäpäin.

ADELHEID. Aivan tuosta on pakahtua.

WEISLINGEN. Minä en sittenkään ole vielä jättänyt kaikkea toivoa. Hänet on laskettu omaan linnaansa, hänen ritarillisen sanansa nojassa, että hän pysyy siellä hiljaa. Se on hänelle mahdotonta; me tahdomme heti saada jonkun syyntä vastaan.

ADELHEID. Ja sitä pikemmin, koska voimme toivoa, että Keisari kohta lähtee pois maailmasta, ja Kaarle,[74] tuo hänen oiva seuraajansa, lupaa enemmän majesteetillista mieli-alaa.

WEISLINGEN. Kaarleko? Tuohan ei vielä ole valittu, ei kruunattu.

ADELHEID. Ken ei halaja ja toivo häntä siksi?

WEISLINGEN. Sinulla on korkea käsitys hänen ominaisuuksistaan; melkein tulee ajatelleeksi, että sinä niitä katselet aivan toisilla silmillä.

ADELHEID. Sinä minua loukkaat, Weislingen! Tunnetko sinä minut siltä puolen?

WEISLINGEN. En minä sanonut mitään, loukatakseni sinua. Mutta vaitikaan minä en voi olla. Kaarlen tavaton huomaavaisuus sinua kohtaan häiritsee rauhan minulta.

ADELHEID. Ja minun käytöksenikö?

WEISLINGEN. Sinä olet nainen. Te ette vihaa ketään, joka teille liehakoitsee.

ADELHEID. Vaan te?

WEISLINGEN. Se kalvaa minun sydäntäni, tuo hirmuinen ajatus! — Adelheid!

ADELHEID. Voinko minä parantaa sinun hulluutesi?

WEISLINGEN. Jos sinä tahtoisit! Sinä voisit poistua hovista![75]

ADELHEID. Sano, millä keinoin ja tavoin. Etkö sinä ole hovissa? Pitääkö minun jättää sinut ynnä omat ystäväni, ja lähteä linnaani, siellä viihtymään hyypiäin seurassa? Ei, Weislingen, siit' ei tule mitään! Rauhoitu! Sinä tiedät, kuinka minä sinua rakastan.[76]

WEISLINGEN. Se pyhä pelastava ankkuri tässä myrskyssä, niin kauvan kuin ei petä köysi. (Pois).

ADELHEID. Aijotko sinä tehdä niin! Se vielä puuttui. Minun poveni aivoitukset ovat ylen suuret, sinun seisoksesi niiden tiellä. Kaarle! Suuri, mainio mies, ja kerran Keisari! Ja tulisko hänen olla miehistä ainoa, jolleka minun suosioni ei maistuisi mairlelta? Weislingen, älä mielikään estää minua, sillä, jos siksi tulee, sinun täytyy mennä maahan, ja minun tieni kulkee sinun ylitsesi.

FRANS (tulee ja tuo muutaman kirjeen). Tässä, armollinen rouva.

ADELHEID. Antoiko sen Kaarle itse?

FRANS. Niin, itse.

ADELHEID. Mikä sinua vaivaa? Sinä näytät niin murheelliselta.

FRANS. Niin, se on teidän tahtonne, että minun pitää surkastua kuoliaksi. Toivon vuosina te saatatte minut epätoivon kuiluun.

ADELHEID (itseksseen). Hän säälistää minua, — ja kuinka vähän tuo maksaisi minulle, jos tekisin hänet onnelliseksi! (Kuuluviin.) Ole hyvällä tuulella, poika! Minä tunnen sinun rakkautesi ja uskollisuutesi, enkä minä puolestani saata olla kiittämätön.

FRANS (allapäin). Jos te kykenisitte olemaan semmoinen, johan minä menisin manalle. Hyvä Jumala, ei minussa ole yhtään veripisaraa, jok'ei olisi teidän, ei yhtään tajua muuhun kuin rakastamaan teitä ja tekemään niin kuin teitä miellyttää.

ADELHEID. Hyvä poika!

FRANS. Te vaan imartelette minua. (Kyyneliä kiiluu hänen silmissään). Jos tämä ainoinen alttiuis ei ansaitse enempää, kuin että minä saan nähdä, mitenkä toisista pidetään paremmin, saan nähdä, mitenkä teidän kaikki ajatuksenne virittyvät Kaarlen puoleen —

ADELHEID. Sinä et tiedä, mitä sinä tahdot, vielä vähemmän, mitä sinä puhut.

FRANS (vihassa ja kiukussa polkee jalkaa). En minä tahdo enää, en tahdo enää juosta välittäjänä.

ADELHEID. Frans! Sinä unhotat itsesi.

FRANS. Minut uhrata! Minun rakas herrani!

ADELHEID. Mene pois minun silmistäni!

FRANS. Armollinen rouva!

ADELHEID. Mene, ilmoita minun salaisuuteni sille rakkaalle herrallesi!
Minä olin hullu, kun erhetyin uskomaan sinut siksi, jota sinä et ole.

FRANS. Rakas, armollinen rouva, te tiedätte, että minä rakastan teitä.

ADELHEID. Ja sinä olit minun ystäväni, niin lähellä minun sydäntäni.
Mene, kielasta ja petä minut!

FRANS. Ennen minä raskisin riistää sydämen pois rinnastani! Antakaa anteeksi, armollinen rouva!
Minun sydämeni on kovin täysi, minun aistimeni ei jaksa kestää tätä.

ADELHEID. Rakas, lämmin poika!

(Tarttuu häneen käsistä ja vetää hänet puoleensa; heidän suukkosensa yhtyvät, Frans
itkien lankeaa Adelheidin kaulaan).

Laske minut!

FRANS (rouvan kaulassa virkkaa kyyneliin tyrehtyvällä äänellä).
Jumala! Jumala!

ADELHEID. Päästä minut, muurit on kielaita kavaltajoita. Laske minut! (Hän irrotaksen). Älä horju
rakkaudessasi ja uskollisuudessasi, ja mitä kaunein palkinto odottaa sinua! (Pois).

FRANS. Kaunein palkinto! Ainoasti siihen saakka suo minun elää! Minä hennoisin murhata vaikka
oman isäni, joka minulta kieltäisi tämän paikan.

* * * * *

Jaxthausen.

GÖTZ (pöydän ääressä). ELISABETH (ynnä työssään; pöydällä kynttilä sekä
kirjoitusneuvot.)

GÖTZ. Jouten-oleminen ei ala maistua minusta ensinkään, ja tämä rajoitettu asema minulle käy päivä
päivältä ahtaammaksi; soisin, että minä voisin nukkua, tai edes kuvitella, että rauha on jotain suloista.

ELISABETH. Niinpä kirjoita kuitenkin päähän asti se historiasi, jota olet alottanut. Anna ystävillesi
aivan käteen semmoinen todistuskappale, joka saattaa sinun vihollisesi häpeään; toimita jalolle, etiselle
polvelle tuo ainoinen ilo, että sen ei tarvitse sinua tuntea väärin.

GÖTZ. Ah! Kirjoittaminen on uutteraa joutilaisuutta, se minua karvastelee. Samassa kun minä
kirjoitan siitä, mitä olen tehnyt, suututtaa minua sen ajan hukka, jonka kuluessa olisin voinut tehdä
jotain.

ELISABETH (ottaa käsikirjoituksen). Älä nyt ole noin kummallinen! Sinä olet juuri ensimmäisen
Heilbronn-vankiutesi kohdassa.

GÖTZ. Se on aina ollut minusta kamala paikka.

ELISABETH (lukee). "Siellä oli yksinpä eräitä liittolaisiakin, jotka sanoivat minulle, että minä olin
tehnyt hullusti, kun olin saapunut pahinten vihollisten eteen, vaikka minä olisin voinut hyvin arvata,
että n'eivät minua kohtele sävyisästi. Siihen minä vastasin:" — Nyt, mitä sinä vastasit? Kirjoita
eteenpäin.

GÖTZ. Minä sanoin: Jos minä niin usein olen henkeni hennonut panna alttiiksi puolustaakseni muiden
ihmisten tiluksia sekä rahoja, niin enkö minä sitä hennoisi panna alttiiksi oman kunnian-sanani
puolesta?

ELISABETH. Se maine sinulla on.

GÖTZ. Ja sitä n'eivät minulta riistä pois! Kaiken muun ne ovat minulta ottaneet, konnun, vapauden —

ELISABETH. Tämä koskee juuri sitä aikaa, jolloin minä niitä Miltenbergin ja Singlingenin miehiä tapasin ravintolassa, jotka eivät minua tunteneet. Silloin oli minulla semmoinen ilo, kuin jos olisin pojan synnyttänyt. He keskenään ylistivät sinua ja sanoivat: Hän on oikea ritarin esikuva, urhoollinen ynnä jalo vapaudessaan, tyyri ynnä uskollinen onnettomuudessa.

GÖTZ. Asettakoot minun eteeni yhdenkään, joka väittää, että minä olen pettänyt sanani! Ja sen tietää Jumala, että minä olen enemmän hikoillut palvelemassa lähimmäistäni, kuin omaa itseäni, että minä olen työskennellyt ansaitakseni urhoollisen ja uskollisen ritarin nimeä, enkä voittaakseni korkeita rikkauksasoja ynnä arvo-asteita. Ja, Jumalalle olkoon kiitos! mitä olen pyytänyt, on minulle sallittu.

LERSE, YRJÖ (tuoden metsällistä).

GÖTZ. Onnea, reippaat metsämiehet!

YRJÖ. Niiksi tätä on tultu reippaista ratsumiehistä. Saappaista on sievä sukeutua tohveliksi.

LERSE. Metsästys on kuitenkin aina jotain ja tavallaan sotaa sekin.

YRJÖ. Jos tässä maassa ei vaan aina olisi tekemistä valtakunnan-huovien kanssa. Muistuuko teidän mieleenne, armollinen herra, mitä te kerran lailla profeetan ennustitte meille: että kun maailma kääntyy ylös-alasin, niin meistä tulee metsämiehiä? Niitä me nyt ollaan ilmankin.

GÖTZ. Yhteenpä käy; meidät on kiskaistu pois omalta piiriltämme.[77]

YRJÖ. Nämä ovat arveluttavia aikoja. Jo kahdeksan päivää sitten on näyttäytynyt kamala pyrstötähti, ja koko Saksanmaa on tuskissaan: tuo ilmiö ennustaa Keisarin kuolemaa. Hän on kovin sairas.

GÖTZ. Kovin sairas! Meidän ratamme lähenee loppuansa.

LERSE. Ja täällä läheisyydessä on vielä kauheampia mullistuksia tekeillä. Talonpojat ovat nostaneet kamalan kapinan.

GÖTZ. Missä?

LERSE. Ihan Schwabenin sydämessä. Ne korventaa, polttaa ja murhaa. Minä pelkään, että ne hävittää koko maan.

YRJÖ. Hirmuinen sota on ovella. Kapinaan on jo yhtynyt noin sata paikkakuntaa, ja päivä päivältä enemmän. Myrskytuuli on äskettäin kokonaisia metsiä kaataa lahmannut, ja vähää myöhemmin on nähty sillä kulmalla, missä tuo kapina on alkanut, kaksi tulena hehkuvaa miekkaa ristikkäin ilmassa.

GÖTZ. Silloin moni minun hyvistä herroistani ja ystäväistäni myös kärsii syyttömästi!

YRJÖ. Vahinko, että meidän ei käy lähtö ratsastamaan!

VIIDES NÄYTÖS.

Talonpoikais-sota.

Meteli ja hävitys muutamassa kylässä.

VAIMOJA ynnä VANHUKSIA LAPSINEEN ja kuormineen.

JOKU VANHUS. Pois, pois, jotta vältettäisiin ne verikoirat!

JOKU VAIMO. Pyhä Jumala, kuin veripunainen on taivas, tuo mailleen menevä aurinko veripunainen!

JOKU ÄITI. Se ennustaa tulipaloa.

JOKU VAIMO. Minun mieheni! Mieheni!

VANHUS. Pois! Pois! Metsään! (Mennä rehkivät ohi).

LINK. Kaikki tyyri maahan mäsäksi, mikä tekee vastarintaa! Kylä on meidän. Ei saa mitään, mikä kelpaa, mennä hukkaan, ei mitään jäädä! Kettäkää puti puhtaaksi ja rutosti! Me sytytetään kohta.

METZLER (juosten alas kummulta). Mitenkä täällä käy, Link?

LINK. Mullin mallin, näet sen; sinä tulit luppukarkeloon. Mistä matka?

METZLER. Weinsberg'istä. Siellä se oli juhla!

LINK. Mitenkä niin?

METZLER. Me pisteltiin niitä yhteen rijoon, että se oli aika hupi.

LINK. Ketä kaikkia?

METZLER. Diedrich von Weiler sai tanssia etumaisena. Se houkka! Me kierryttiin niiden ympärille kokonainen, vimmakas joukko, ja hän yläältä kirkontornin huipusta oisi tahtonut hyvällä hyvää tuumia meidän kanssamme. Poks! Ampui joku hänelle kuulun otsaan. Me sinne ylös kuin raju-ilma, ja ikkunasta ulos maahan se uros!

LINK. Ah!

METZLER (talonpojille). Te koirat, pitääkö minun teille antaa kiireen-voidetta! Mitenkä ne kählystelee ja vitkastelee, nuo aasit!

LINK. Sytyttäkää! Että ne saavat siinä kärventyä! Eteenpäin! Tuohistakaa vaan, te nahjukset!

METZLER. Sitten me kuletettiin ulos Helfenstein, Eltershofen, noin kolmetoista aatelis-miestä, yhteensä likipitään kahdeksankymmentä. Juohdettiin ne ulos sille tasangolle, joka on Heilbronn'ia kohti. Se oli yhtä riemuhuutoa ja telmettä meikäläisten puolelta, kun tuo pitkä jono rikkaita vaivaisia syntisiä mennä vaelsi, toisiinsa silmäillä tuijottivat, ja maa ja taivas! Saarrettuja olivat ne, ennen kuin arvasivatkaan, ja kaikki pistettiin keihäällä maan marraksi.

LINK. Etten minä ollut siellä!

METZLER. Ei mulla ole kuuna päivänä ollut moista riemua.

LINK. Tuohustakaa vaan! Ulos!

JOKU TALONPOIKA. Kaikki on työpö tyhjänä.

LINK. Niin virittäkää tuli joka nurkkaan!

METZLER. Syttyy siitä sievoinen juhannus-kokko. Kas, kuinka nuo urokset siinä pylläköivät mullin mallin ja kurisivat kuin sammakot! Se tuntui niin lämpymästi heiluskelevan sydämessäni kuin viinaryppy. Siellä oli eräs Rixinger. Kun se urho ennen ratsasti metsälle, sulkatöyhtö hatussa ja sieramet torvella, ja ajoi edellään meitä koirain kanssa, ja niin kuin koiria! Min' en ollut häntä äskettäin nähnyt, hänen ajoharakka-naamansa siinä oikein äkki-oudostutti minua. — Usus! keihäs kylkiluiden lomaan, ja siinä hän makasi ja viruttihe nelin ryömin toveriensa päällä. Kuin jänikset metsän-ajon käydessä sytkähteli ja vavahteli nuo urokset sikin sokin.

LINK. Savu tupruaa jo aika lailla.

METZLER. Tuolta takapuolelta se palaa. Lähtään me saaliinemme tynesti menemään sinne suuren joukon luo.

LINK. Missä se on?

METZLER. Heilbronn'ista tänne päin. Ne on ymmällä johtajasta, jota kaikki kansa pitäisi arvossa; sillä mehän ollaan ainoasti niiden vertaisia, sen ne tuntevat ja käyvät vastahakoisiksi.

LINK. Ketä ne arvelevat?

METZLER. Max Stumpfia tai Götz von Berlichingeniä.

LINK. Se oisi hyvä, antaisipa vielä asialle jonkummoisen ulkomuodon, jos Götz suostuisi. Häntä on aina pidetty hurskasmielisenä ritarina. Ylös, ylös! Me lähtään Heilbronnia kohti. Huutakaa sitä kaikille!

METZLER. Tuo tuli loistaa meille vielä hyvän matkaa. Oletko sinä nähnyt sitä suurta pyrstötähteä?

LINK. Olen. Se on kamala, hirmuinen enne! Jos me tehdään matkaa läpi yön, niin saamme sen oikein nähdä. Se nousee näkyviin tuossa yhtä käydessä.

METZLER. Ja näkyy ainoasti viisi neljännes-tuntia. Kuin käyrä käsivarsi miekkoineen näyttää se olevan, niin verikeltapunainen.

LINK. Oletko nähnyt ne kolme tähteä sen miekan kärjessä ja lappeessa?

METZLER. Niin, ja se laaja pilvenkarvainen pyrstö tuhannen tuhansine, säilän-näköisine sateineen, ja väliin pistää siinä kuin pikku miekkoja.

LINK. Minua se on hirvittänyt ja kammottanut. Ja tuo kaikki tyynni niin kelmeän punertavaa ja sekaan monta suitsevaa, kirkasta liekkiä sekä väliin kauheita naamoja karvaisine päineen ja tuuheine partoineen!

METZLER. Oletko nähnyt niitäkin? Ja tuo kaikki tyynni kiilua vipajaa niin sikin sokin, kuin se lojuisi jossain verisessä meressä, ja huutoo niin sikin sokin, että sitä katsellessaan menee ihan äjennyksiin.

LINK. Hei! Ylös! (Pois).

* * * * *

Kenttä.

Kaukana näyttää kaksi kylää ja luostari palaa hehkuvan.

KOHL. WILD. MAX STUMPF. VÄKIJOUKKOJA.

MAX STUMPF. Te ette voi vaatia, että minun pitäisi ruveta teidän johtajaksenne. Siitä ei olisi hyötyä minulle eikä teille. Minä olen Pfalz-kreivin palvelija: kuinka minä saattaisin viholliseni johtaa omaa herraani vastaan? Ja muuten, te aina epäilisitte, että minä en siinä toimi täydestä sydäimestä.

KOHL. Tiettiin hyvin, että kyllä sinulla syitä on, kun mieli kieltäytymään tekee.

GÖTZ, LERSE, YRJÖ (tulevat).

GÖTZ. Mitä te tahdotte minusta?

KOHL. Teidän pitää ruveta meille johtajaksi.

GÖTZ. Pitääkö minun rikkoa ritarillinen sanani Keisaria vastaan ja lähteä ulos määrätystä piiristä?

WILD. Tuo ei ole mikään kieltäymisen syy.

GÖTZ. Ja vaikka olisinkin aivan vapaa, ja te tahtoisitte menetellä kuin Weinsberg'issä aatelisia sekä herroja vastaan, ja niin edelleen isännöidä, kuten ylt'ympäri maa palaa ja verin valuu, ja minun pitäis' avustaa teitä tuossa riettaassa, raivokkaassa telmeessänne, ennen te saisitte lyödä minut, niin kuin lyödään vimmainen koira kuoliaaksi, kuin rupeamaan teidän pääksenne!

KOHL. Jos se ei olisi tapahtunut, ei se ehkä tapahtuis' enää koskaan.

STUMPF. Siinä juuri oli onnettomuus, että heillä ei ollut johtajaa, jota olisivat kunnioittaneet, ja joka olisi voinut tyydyttää heidän raivonsa. Götz, ota johto huostaasi, minä pyydän sinua! Ruhtinaat, koko Saksanmaan kiittää vielä sinua siitä. Se koituu kaikille onneksi ja siunaukseksi. Ihmisiä ynnä maita säästyy siten.

GÖTZ. Miks' et sinä sitä ota vastaan?

STUMPF. Minä olen sanoutunut irti niistä.

KOHL. Meill' ei ole siunaama-aikaa pitkiin, turhan mutkaisiin tarinoihin. Lyhyesti sanoen, Götz! Ole meidän johtajamme, taikka varo linnaasi ja omaa nahkaasi! Ja sitä myöten kaksi tuntia ajatusaikaa. Vartioikaa häntä!

GÖTZ. Mitä sitä tarvitsee! Minä olen yhtä hyvin varma nyt kuin sittenkin. Mitä varten te olette lähteneet liikkeille? Jälleen vaatimaan vapauksianne ja oikeuksianne? Mitä te suotta riehutte vimmassa ja turmelette maata? Jos te tahdotte kokonaan lakata tuhoja tekemästä ja toimia kelpo miehinä, niin minä tahdon teille avulias olla vaatimustenne puolesta ja viikon päivät teidän johtajanne.

WILD. Mitä on tapahtunut, se on ensi kiihkossa tapahtunut, eikä sinua tarvita, meitä estämään vasta.

KOHL. Kolme kuukautta vähintään täytyy sinun lupautua olemaan.

STUMPF. Määrää yksi kuukaus, siihen voitte tyytyä molemmin puolin.

GÖTZ. Kyllä minun puolestani.

KOHL. Kätenne!

GÖTZ. Ja luvatkaa minulle, että te sen sopimuksen, jonka olette minun kanssani tehneet, kirjallisesti lähetätte kaikkein joukkojen tiedoksi ja seurattavaksi ankaran rangaistuksen uhalla.

WILD. Jo toki! Niin pitää tapahtua.

GÖTZ. Niin minä sitoudun olemaan kuukauden päivät.

STUMPF. Onnea! Vaan mitä sinä teetkin, niin säästä kuitenkin meidän armollista herraamme, Pfalz-kreiviä.

KOHL (hiljaa). Vartioikaa häntä! Ett'ei kukaan saa puhutella häntä, teidän läsnä-olematta.

GÖTZ. Lerse! Mene takaisin minun vaimoni luo. Ole apuna hälle! Hänen pitää kohta saada sanomia minulta.

(GÖTZ, STUMPF, YRJÖ, LERSE ja talonpoikia pois).

METZLER, LINK (tulevat).

METZLER. Mikä sopimus se on, josta olemme kuulleet puhuttavan? Mitä se sopimus tarkoittaa?

LINK. Häpeällistä on suostua tuommoiseen sopimukseen.

KOHL. Me tiedämme yhtä hyvin kuin tekin, mitä me tahdomme, ja vallassamme on sen mukaan tehdä tahi olla tekemättä.

WILD. Tuon raivoamisen ja murhaamisen täytyy kuitenkin lakata kerran, tänä päivänä tai huomenna! Nyt me olemme vielä saaneet kunnollisen johtajankin.

METZLER. Mitä lakata! Sinä kavaltaja! Mitä varten me ollaan täällä? Kostamassa vihollisillemme, itse kohotaksemme ylös niitä kukistamalla!
— Täss' on joku ruhtinaan-palvelija[78] saanut teitä neuvoa.

KOHL. Tule, Wild, poikkeen, tuo on kuin järjetön luontokappale! (Pois).

METZLER. Menkää vaan! Teihin ei yhdy mikään joukko. Nuo lurjukset! — Link, meidän pitää ne muut kiihottaa sytyttämään Miltenberg tuolla toisella puolen, ja jos tora nousee tuon sopimuksen vuoksi, niin me kerrassa lyödään kaikilta sopimus-pukareilta päät poikki.

LINK. Kuitenkin meidän puolellamme on se suuri joukko.

* * * * *

Vuori ja laakso.

Mylly taustana. Joukko RATSUMIEHIÄ. WEISLINGEN (tulee ulos myllystä FRANSIN ja yhden SANANSAATTAJAN kanssa).

WEISLINGEN. Minun hevoseni! — Te varmaan olette ilmoittanut niille toisillekin herroille?

SANANSAATTAJA. Vähintään seitsemän lippua tulee saapuville, samalla kuin tekin, metsässä Miltenbergin takana. Talonpojat kulkevat alapuolella. Kaikkialle on sanansaattajaita lähetetty, koko liittokunta on oleva ennen pitkää yhdessä. Osumatta se ei voi olla; sanotaan, että ne ovat eripuraisia keskenään.

WEISLINGEN. Sitä parempi! — Frans!

FRANS. Armollinen herra!

WEISLINGEN. Toimita täsmälleen se! Sen minä istutan sinun sieluusi. Anna rouvalle tämä kirje! Hänen pitää poistua hovista ja siirtyä minun linnaani! Oitis! Sinun pitää omin silmin nähdä, että hän lähtee pois ja matkalle, sekä ilmoittaa sitten minulle hänen lähtönsä.

FRANS. Pitää tapahtua, niin kuin te käskette.

WEISLINGEN. Sano hälle, että hänen *pitää* tahtoa! (Sanansaattajalle).
Opasta nyt meitä suorinta ja parasta tietä myöten.

SANANSAATTAJA. Meidän täytyy taivaltaa kiertoteitä. Vedet ovat nousseet tulville kaikki tuosta kauheasta sateesta.

* * * * *

Jaxthausen.

ELISABETH. LERSE.

LERSE. Lohduttakaa mieltänne, armollinen rouva!

ELISABETH. Kyyneleitä oli silmissä hänellä, kun hän heitti hyvästiä minulle. Se on julman julmaa!

LERSE. Hän vielä palautuu sieltä.

ELISABETH. Ei se ole se, joka minua surettaa. Kun hän lähti matkalle, hankkimaan mainehikasta voittoa, en minä silloin tuntenut sydämessäni tätä tuskaa. Minä ilolla odotin hänen palautumistaan, tuota joka minua nyt hirvittää.

LERSE. Niin jalo mies —

ELISABETH. Älä häntä mainitse niin, se tuottaa vaan uutta tuskaa! Nuo konnat! Ne uhkasivat tappaat hänet ja polttaa hänen linnansa. — Jos hän enää palautuu tänne — minä näen hänet synkkänä, synkkänä. Hänen vihollisensa sepittävät valheellisia haastepykälää, eikä hän pysty sanomaan: Ei!

LERSE. Hän sekä pystyy että sanoo.

ELISABETH. Hän on rikkonut sanansa. Sano: ei!

LERSE. Ei! Hänet oli pakoitettu; millä perusteella voi tuomita häntä?

ELISABETH. Ilkeys ei hae perusteita, paitsi vaan aiheita. Hän on antautunut kapinoitsijain, pahantekijäin ja murhamiesten seuraan, on kulkenut niiden etupäässä. Sano: ei!

LERSE. Herjetkää pois kiduttamasta itseänne ja minua. Eivätkö ne ole juhlallisesti luvanneet hänelle, että he eivät enää ryhdy mihinkään tuhotöihin, moisiin kuin Weinsberg'in luona? Enkö minä itse kuullut niiden sanovan puoleksi katuvalle mielellä: Jos se ei olisi jo tapahtunut, ei se ehkä tapahtuisi enää? Eikö ruhtinasten ja herrain täytyisi sittenkin olla kiitollisia hänelle siitä, kun hän vapaatahtoisesti oli ruvennut vallattoman kansan johtajaksi, tyystyttääksensä niiden raivoa, säästyttääksensä niin paljon ihmisiä sekä omaisuuksia?

ELISABETH. Sinä olet ihmis-rakas asianajaja. Jos ne hänet vangiksi ottaisivat, häntä kuin kapinallista kohtelisivat ja hänen harmaan päänsä — Lerse, minä tulisin mielipuoleksi!

LERSE. Lähetä uni virvoittamaan hänen ruumistansa, rakas ihmisten isä, jos sinä et tahdo mitään lohdutusta antaa hänen sielullensa!

ELISABETH. Yrjö on luvannut tuoda sanomia. Hän myöskään ei saane, niin kuin hän tahtoo. Heidän tilansa on pahempi kuin vankien! Minä tiedän, että heitä vartioidaan kuin vihollisia. Se hyvä Yrjö! Se ei tahtonut luopua herrastaan.

LERSE. Sydäntäni vihloi, kun hän minut lähetti luotaan. Jos te ette oisi tarvinnut minun apuani, niin ei kaikki kurjimman kuoleman vaaratkaan oisi voineet minua erottaa hänestä.

ELISABETH. En tiedä, missä lienee Sickingen. Jos minä vaan Marialle voisin lähettää sanoman!

LERSE. Kirjoittakaa te vaan, kyllä minä kirjeen toimitan sinne. (Pois).

* * * * *

Muutaman kylän luona.

GÖTZ. YRJÖ.

GÖTZ. Pikaan ratsahille, Yrjö! Minä näen Miltenberg'in palavan. Niinkö ne pitävät sopimuksen! Ratsasta sinne, sano niille mielen-aivoitus! Ne murhapolttajat! Minä sanoudun irti niistä. Ne ottakoot mustalaisen johtajakseen älköötäkään minua! Pikaan, Yrjö! (Yrjö pois). Soisin, että minä oisin tuhat peninkulmaa täältä ja makaisin syvimmissä tyrmän loukossa, mikä suinkin löytyy Turkinmaalla. Jos vaan kunnialla voisin päästä niistä! Minä koetan päivät pääksytysten taivuttaa niiden uppiniskaisuutta, lausun mitä katkerimpia totuuksia, että joutaisivatkin kyllästyä minuun ja erottaa minut.

Joku tuntematon.

TUNTEMATON. Jumala avuksi teille, sangen jalo herra!

GÖTZ. Kost' Jumala teille! Mitä sanomaa te tuotte? Mikä nimenne?

TUNTKMATON. Ei se tee mitään asiaan. Minä vaan tulin sanomaan teille, että teidän päanne on vaarassa. Ne kapinan-johtajat ovat kyllästyneet teihin, eivät siedä teiltä niin kovia sanoja enää, ovat päättäneet raivata teidät pois tieltä. Malttakaa siis mielenne, tai katsokaa mitenkä te pääsette väistymään, ja Jumala johtakoon teitä! (Pois).

GÖTZ. Kuulkaa! Vielä yksi sana! — (Itsekseen). Että tällä tavoin sinun pitää menettää elämäsi, Götz, ja näin päättää! Olkoonpa sitten! Niin on minun kuolemani varmin todistus maailman edessä siitä, että minulla ei ole mitään yhteistä ollut niiden koirain kanssa.

Muutamia talonpoikia.

ENSIMÄINEN TALONPOIKA. Herra, herra! Ne on lyöty, ne on vangittu.

GÖTZ. Ketkä?

TOINEN TALONPOIKA. Ne, jotka sytyttivät Miltenberg'in. Yksi liittolaisjoukko vetäytyi vuoren takaa näkyviin ja äkkiä hyökkäsi niiden päälle.

GÖTZ. Niitä odottaa ansaittu palkka. — O, Yrjö! Yrjö! — Hänet on vangittu samalla kertaa kuin ne ilkiöt. — Minun Yrjöni! Yrjöni! —

KAPINANJOHTAJAT (tulevat).

LINK. Ylös, herra johtaja, hei! Nyt ei ole aika virkailla. Vihollinen on lähellä, ja voimakas.

GÖTZ. Kuka sytytti Miltenberg'in?

METZLER. Jos te tahdotte mutkia tehdä, niin teille näytetään, mitenkä niitä ei tehdä yhtään.

KOHL. Pitäkää huolta sekä meidän nahkastamme että omastanne! Ylös, ylös!

GÖTZ (Metzlerille). Mitä sinä uhkailet minulle? Sinä epäkelpo!
Luuletko, että sinä minusta olet pelottavampi, sen vuoksi kun kreivi Helfensteinin veri tahraa sinun vaatteitasi?

METZLER. Berlichingen!

GÖTZ. Sinä saat kernaasti mainita minun nimeni, eivät sitä minun lapseni vasta tarvitse hävetä.

METZLER. Pois, sinä pelkuri! Ruhtinaan-kätyri! Ruhtinaan-kätyri!

GÖTZ (lyöpi häntä päähän, että hän kukistuu. Toiset tulevat väliin).

KOHL. Te olette raivossa. Vihollinen ryntää ahdistamaan joka haaralta, ja te vaan riitelette!

LINK. Hei! Ylös! Telme ja tappelu.

Weislingen. Ratsumiehiä_.

WEISLINGEN. Ajakaa niitä perästä! Ne pakenevat. Älkää antako sateen tai yön itseänne haitata. Götz on niiden joukossa, kuulen ma. Koettakaa kaikin mokomin tavoittaa hänet! Hän on pahoin haavoitettuna, sanovat meidän miehemme. (Ratsurit pois). Ja kun minä saan kiini sinut! — Se on vielä armo, jos me salaa vankilassa täytämme sinun kuoleman-tuomiosi. — Niin haihtuu hän pois ihmisten ilmoista ja muistosta lopen, ja sinä voit sitten vapaammin hengittää, hullumainen sydän![79] (Pois).

* * * * *

Yö jylhässä metsässä.

Mustalais-leiri.

MUSTALAIIS-MUIJA (nuotion ääressä). Laaji olkikattoa kuopan ylle, tyttö, kaatuu kyllä vettä, räntää yö umpeen!

MUSTALAIIS-POIKA (tulee). Yks' peltorotta, maammo. Kas! pari metsärottaa.

MUIJA. Mun pitää nylkeä net ja kärventää sulle, ja saat turkin kelsilöistä. — Sin'oot vereen tullut.

POIKA. Rotta on hammastant mua.

MUIJA. Haes mulle kuivaa puutaa, jotta nuotio saisi roihuamaan, siihen kun sun isäs saapuu; se on kai märkä kuin kuikka.

TOINEN MUSTALAIIS-MUIJA (lapsi seljässä).

ENSIMÄINEN MUIJA. Oot sie näpistänt kosolta?

TOINEN MUIJA. Himenen kyllä. Maa on täys temmellyst' ylt'-ympäri, ei huoli olla henkestään varma. Palaa kaks kylää loimottaa.

ENSIMÄINEN MUIJA. Liekkö tuolla tulipalo tuo loimo? Oon silmäillyt sitä pitkään. Ollaan nykyestään niin tottunutta taivosen tulimerkkilöihin.

MUSTALAIIS-PÄÄLLIKKÖ ja kolme MUSTALAIISTA (tulee).

PÄÄLLIKKÖ. Kuuletteko tuota villiä metsästäjää?[80]

ENSIMÄINEN MUSTALAINEN. Se karkaa suoraa päätä meidän päälle.

PÄÄLLIKKÖ. Kuinka koirat haukkuvat! Hau! Hau!

TOINEN MUSTALAINEN. Ruoskat läiskähtelee.

KOLMAS MUSTALAINEN. Metsästäjät riemuiten huhuilevat: halloo! hoi!

MUSTALAIIS-MUIJA. Tuokaa, perkeleellä, tänne esiin tarakat!

PÄÄLLIKKÖ. Ollaan kalastettu sameassa vedessä.[81] Talonpojat ryöstää itse. On ollut meille hyvin suotuisaa.

TOINEN MUIJA. Mitäs sull'on, Wolf?

WOLF. Jänis ja kukko. Paistinvarras. Nivakka palttinaa. Kolme kauhaa ja yhdet suitset.

STICKS. Villavaippa on mulla, yks saapas-pari, ja taulaa ja tulikiveä.

MUIJA. Kaikki tyyni likomärkänä, pitää kuivattaa. Tuokaa tänne!

PÄÄLLIKKÖ. Kuule, yks hevonen! Me'e, katso, mit' on!

GÖTZ (hevosella). Jumalalle kiitos! Tuolla näkyy tulta, ne on mustalaisia. Haavani vuotaa verta kovin, vihollinen kintereillä. Pyhä Jumala, sinä annat minun loppua kauheasti!

PÄÄLLIKKÖ. Tietääkö se rauhan sanomaa, ettäs tulet?

GÖTZ. Minä rukoilen teiltä apua. Minun haavani näännyttää minut lopen. Auttakaa minua satulasta!

PÄÄLLIKKÖ. Auta häntä! Jalo mies sekä olennolleen että sanoilleen.

WOLF (supattaa). Se on Götz von Berlichingen.

PÄÄLLIKKÖ. Olkaa tervetullut! Kaikki mitä meillä on, on teidän hyväksi.

GÖTZ. Kiitos teille!

PÄÄLLIKKÖ. Tulkaa sisälle minun teltaani.

* * * * *

Mustalais-päällikön telta.

PÄÄLLIKKÖ. GÖTZ.

PÄÄLLIKKÖ. Huuda mammaa, että hän tulee ja tuopi tänne retvanan juurta ja laastaria!

GÖTZ (soljauttaa haarniskansa pois).

PÄÄLLIKKÖ. Tässä on minun juhlapäivä-jakkuni.

GÖTZ. Kost' Jumala!

MUSTALAIIS-MUIJA (sitelee häntä).

PÄÄLLIKKÖ. On sydämellisen rakasta minulle, että saadaan teitä nähdä meidän luonamme.

GÖTZ. Tunnetteko te minut?

PÄÄLLIKKÖ. Ken ei teitä tuntisi! Götz, veremme ja henkemme hennotaan panna teitä puolustamassa.

SCHRICKS. Tulee metsän halki ratsumiehiä. Ovat liittolaisjoukkoja.

PÄÄLLIKKÖ. Teidän vainomiehiänne! N'ei pääse teihin saakka! Hei, Schricks, hei! Sano muillekin! Me tunnetaan lymyonkalot paremmin, kuin ne, me ammutaan ne kumoon, ennen kuin ne ennättää saada meitä näkimeensä.

GÖTZ (yksinään). O, Keisari! Keisari! Ryövärit varjelevat sinun lapsiasi. Kuuluu kovaa ammuntaa. Nuo metsäläis-utrat, jäykkiä omassa sävyssään sekä uskollisia!

MUSTALAIIS-MUIJA. Pelastakaa itsenne! Viholliset pääsee väkineen voitolle. Hai!

GÖTZ. Missä on minun hevoseni?

MUIJA. Aivan lähellä.

GÖTZ (vyöttää itsensä, ja istuksen satulaan, ilman haarniskatta). Viimeinen kerta pitää niiden tuta minun kättäni. En minä vielä ole niin heikko. (Ratsastaa pois).

MUSTALAIIS-MUIJA. Hän ajaa täyttä neliä meikäläisten luo. (Pako).

WOLF. Pois! Pakoon! Kaikki on mennyttä! Meidän päällikkömme on ammuttu! Götz vankina! (Naisten parku ja pako).

* * * * *

Adelheidin sankykamari.

ADELHEID (kirje kädessä). Hän, tai minä! Se kopeilija! Uhkaa minua! —
Me aijomme ennättää sinun edellesi. Mikä hiipii salin läpi?
(Koputetaan.) Kuka on siellä ulkona?

FRANS (vienosti). Avatkaa minulle, armollinen rouva!

ADELHEID. Frans! Hän kyllä ansaitsee sen, että mä avaan hälle. (Laskee hänet sisään).

FRANS (lankee kaulaan). Rakas, armollinen rouva!

ADELHEID. Häpeämätön! Jos sinut olisi joku kuullut!

FRANS. Oi, nukkuu kaikki, kaikki tyynni!

ADELHEID. Mitä sinä tahdot?

FRANS. Minä en saa rahtuakaan rauhaa. Minua kiusaa herrani uhkaukset, teidän kohtalonne, minun oma sydämeni!

ADELHEID. Hän taisi olla tuiki äkäisenä, kun sinä hyvästiä heitit?

FRANS. Jommoisena min'en ole herraa nähnyt muulloin. Minun linnaani pitää hänen siirtyä, sanoi, hänen *pitää* tahtoa!

ADELHEID. Ja me tottelemme?

FRANS. Minä en tiedä mitään, armollinen rouva.

ADELHEID. Petetty, hassumainen poika, sinä et huomaa, mitä tuo tarkoittaa. Hän tietää, että minä täällä olen varmaan turvassa. Hän on jo kauvan vaaninut minun vapauttani. Hän tahtoo minut omille tiluksillensa. Siellä on hänellä valta minua kohdella sen mukaan mitä viha pistää hänen päähänsä.

FRANS. Niin hän ei saa tehdä ikinä!

ADELHEID. Aijotko sinä estää häntä?

FRANS. No hän ei saa!

ADELHEID. Minä jo ennakoita näen koko kurjuuteni. Linnastansa hän minut raastaa väkivallalla, sulkee minut johonkin luostariin, teljen taakse.

FRANS. Kuolema ja kadotus!

ADELHEID. Tahdotko sinä pelastaa minut?

FRANS. Ennen kaikki![82] kaikki!

ADELHEID (itkien ja sylin langeten Fransin kaulaan). Frans! Ah pelastuaksemme!

FRANS. Hänen pitää kukistua maahan, ja minä tahdon astua jalkani hänen niskansa päälle.

ADELHEID. Ei mitään kiihkoa! Sinun pitää saada minulta kirje hänelle, täysi nöyryyttä, että minä muka tottelen. Ja tästä pikku pullosta tipauta hänelle pisara juoman sekaan.

FRANS. Antakaa! Teidän pitää olla vapaa!

ADELHEID. Vapaa! Kun sinun ei enää tarvitse vavisten varpaillasi hiipiä minun huoneeseeni eikä minun enää hätäjälin kuiskata sinulle: Tielle, Frans, päivä koittaa!

* * * * *

Heilbronn.

Tyrmän edusta.

ELISABETH. LERSE.

LERSE. Jumala ottakoon teiltä pois tämän tuskan, armollinen rouva! Maria on täällä.

ELISABETH. Jumalan kiitos! Lerse, me ollaan vajottu kauheaan surun alhoon. Niin se nyt on, kuin minä aavistin kaikki. Vankina, niin kuin kapinannostajat, pahantekijät, heitetynä syvimpään tyrmään —

LERSE. Minä tiedän kaikki.

ELISABETH. Et mitään, et mitään, et mitään sinä tiedä, viheliäisyys on liika suuri! Hänen ikänsä, hänen haavansa, hiipivä kuume, ja enemmän kuin tämä kaikki, vielä hänen sielunsa synkkyys sen vuoksi että näin pitää hänestä tulla loppu.

LERSE. Myös tämä, että Weislingen on keisarillinen komisarius.

ELISABETH. Weislingen?

LERSE. On käytetty tavattoman ankaraa eksekutsionia. Metzler on poltettu elävältä, satoja on rattahin ruhjottu, seipääseen pistetty, mestattu, neljäksi reväisty hevosten vetäisemällä. Kauttaaltaan tämä maa on ikään kuin mikä teurashuone, jossa ihmis-lihaa on kaupan polkuhinnasta.

ELISABETH. Weislingen komisarius! O, Jumala! Yksi toivon säde, Marian pitää mennä hänen tykönsä, hän ei voi siltä kieltää mitään. Hänellä on aina ollut hento sydän, ja kun hän näkee sen ihmisen, jota hän rakasti niin, jonka hän on saattanut niin onnettomaksi. Missä on Maria?

LERSE. Yhä vielä ravintolassa.

ELISABETH. Vie minut sen luo. Sen täytyy heti lähteä. Minä pelkään pahinta.

* * * * *

Weislingenin linna.

WEISLINGEN. Minä olen niin sairas, niin heikko. Kaikki minun luuni on ontot. Katala kuume on niistä kalvanut pois ytimen. Ei yön lepoa, ei päivän rauhaa. Puolihorroksissa myrkyllisiä unia. Mennä yönä minä olin kohtaavinani metsässä Götz'in. Hän paljasti miekkansa ja vaati minua mittelyyn. Minä tapasin omaa miekkaani, käsi kieltäytyi minua palvelemasta. Silloin hän pisti miekkansa tuppeen, viskasi vaan minuun halveksivan silmäyksen ja astui minun ohitseni. — Hän on vankina, ja minä vapisen hänen edessänsä. Kurja ihminen! Sinun sanasi on hänet kuolemaan tuominnut, ja sinä kauhistut, kuin minkä pahan tehnyt, hänen uni-olentonsa edessä! — Ja pitääkö hänen kuolla? — Götz! Götz! — Me ihmiset emme johda omaa elämäämme itse; pahoille hengille on annettu valta, että ne meidän turmioksemme

harjoittavat helvetin-ilkeyttään (itseksseen). Voipunut! voipunut! Kuin kynteni on niin siniset! — Kylmä, kylmä, jäytävä hiki lamauttaa joka jäseneni. Kaikki tyynni pyörii minulla silmäini edessä. Voisinkohan nukkua! Ah!

MARIA (astuu sisään).

WEISLINGEN. Jesus Maria! — Jätä minut rauhaan! Jätä minut rauhaan! — *Se olento puuttui vielä!* Hän kuolee, Maria kuolee ja ilmestyy minulle. — Jätä minut, autuas henki! Minä olen kurja ilmankin.

MARIA. Weislingen, en minä ole mikään henki. Minä olen Maria.

WEISLINGEN. Se on hänen äänensä.

MARIA. Minä tulen sinulta rukoilemaan veljeni elämää. Hän on syytön, niin rangaistavalta kuin hän näyttäneekin.

WEISLINGEN. Vaiti, Maria! Sinä taivaan enkeli tuot helvetin tuskat mukanasasi. Älä puhu enää!

MARIA. Ja minun veljeni pitää siis kuolla? Weislingen, se on kauhistavaa, että minun tarvitsee sanoa sinulle, että hän on syytön, että minun täytyy kujerrella, sinua hillitäksi kaikkein kamalimmasta murhasta. Sinun sielusi on sisimpiä syvyyksiänsä myöten vihoillis-voimain vallassa. Ja tuo on Adelbert'ia!

WEISLINGEN. Sinä näet, kalman kuluttava huoku on minut manalle puhaltanut, minun voimani vaipuu hautaan päin. Minä kuolisin kurjana, ja sinä tulet, syöstäksesi minut epätoivoon. Jos minä voisin puhua, niin sinun mitä katkerin vihasi sulaisi sääliksi ja surkutteluksi. O, Maria! Maria!

MARIA. Weislingen, minun veljeni kituu sairaana vankilassa. Hänen vaikeat haavansa, hänen ikänsä! — Ja jos sinä hennoisit hänen harmaan päänsä — Weislingen, me joutuisimme toivottomuuteen.

WEISLINGEN. Jo riittää. (Soittaa).

FRANS (äärettömässä mielenliikutuksessa). Armollinen herra!

WEISLINGEN. Paperit tuolta, Frans!

FRANS (hakee ne).

WEISLINGEN (repäisee auki muutaman vihkon ja näyttää Marialle erästä paperia). Tässä on sinun veljesi kuoleman-tuomio allekirjoituksineen.

MARIA. Taivaan Jumala!

WEISLINGEN. Ja noin minä repäisen rikki sen! Hän elää! Mutta voinko minä uudestaan luoda, mitä olen tuhonnut? Älä itke noin, Frans! Hyvä poika, minun kurjuuteni koskee syvästi sinun sydämeesi.

FRANS (lankee hänen eteensä ja likistää hänen polviansa).

MARIA (itseksseen). Hän on hyvin kipeä. Hänen hahmonsä murtaa minun sydämeni. Kuinka minä rakastin häntä! Ja nyt minä näin lähellä häntä, kuinka elävästi sen tunnen!

WEISLINGEN. Frans, nouse ylös ja heitä itku! Minä toivottavasti voin vielä toipua. Eteenpäin elävän mieli.

FRANS. Ette koskaan, koskaan! Teidän täytyy kuolla.

WEISLINGEN. Minunko täytyy?

FRANS (pois suunnalta). Myrkkyä! Myrkkyä! Omalta vaimoltanne! Minä! Minä! (Syöksyy ulos).

WEISLINGEN. Maria, juokse häntä katsomaan. Hän on epätoivon houreissa. (Maria rientää ulos). Myrkkyä omalta vaimoltani! Voi! Voi! Minä jo tunnen. Piina ja kuolema!

MARIA (toisesta huoneesta). Apua! Apua!

WEISLINGEN (yrittää nousta). Jumala, enkö minä jaksa!

MARIA (tulee). Hän on poissa. Salin akkunasta syöksyi hän raivoksissa Mainin uomaan.

WEISLINGEN. Hyvä on hänelle! Sinun veljelläsi ei ole mitään vaaraa. Ne muut komisariukset, etenkin Seckendorf, ovat hänen ystäviänsä. He suovat heti ritarillisen vankeuden hänelle, hänen sanaansa

luottaen. Hyvästi, Maria ja mene!

MARIA. Minä jäisin sinun luoksesi, sä hyljätty raukka!

WEISLINGEN. Kyllä raukka ja hyljätty! Sinä olet hirmuinen kostaja, Jumala! — Minun vaimoni —

MARIA. Heitä pois nuo ajatukset. Käännä sydämesi Armahtajan puoleen.

WEISLINGEN. Mene, rakas sielu, anna minun jäädä omaan kurjuuteeni. — Kauhistavaa! Myös sinun läsnä-olosi, Maria, tää viimeinen lohtu, on tuskaa.

MARIA (itsekseni). Vahvista minua, o Jumala! Minun sieluni sortuu hänen sielunsa kanssa.

WEISLINGEN. Voi! Voi! Myrkkä omalta vaimoltani! — Minun Frans'ini tuon iljetyksen viettelemä! Kuinka se vartoo kuulokorvana airutta, joka saattaisi sanoman: Hän on kuollut! Ja sinä, Maria! Maria! Miksi sinä olet tullut jokaista minun nukkuvaa synti-muistoani herättämään! Jätä minut, että minä kuolisin pois!

MARIA. Anna minun jäädä! Sinä olet yksin. Ajattele, että minä olen sinulla sairaan-hoitajana. Unhota kaikki! Suokoon Jumala niin kaikki sinulle anteeksi, kuin minä sinulle suon kaikki tyynni anteeksi!

WEISLINGEN. Sinä, sielu, täysi rakkautta, rukoile minun puolestani, minun puolestani! Minun oma sydämeni on teljessä.

MARIA. Hän tulee armahtamaan sinua. — Sinä olet voipunut.

WEISLINGEN. Minä kuolen, kuolen, ja en voi kuolla tyhjään — rauveten. Ja tässä kauheassa elämän ja kuoleman kamppauksessa on helvetin-tuskat.

MARIA. Armahtaja, armahda häntä! Vaan yksi ainoa säde *sinun* rakkauttasi suo hänen sydämeensä, että se avautuisi lohdutukselle, ja hänen henkensä saisi viedä toivon, elämäntoivon myötänsä kuoloon!

* * * * *

Synkkä, ahdas holvi.

SALAISEN TUOMIO-ISTUIMEN JÄSENIÄ. (Kaikki naamaroituja).

VANHIN. Salaisen tuomio-istuimen[83] tuomarit, vannokaa köyden ja kalvan uhalla, että olette vilpittömät, että tuomitsette hengenrikos-asiassa, rankaisette hengenrikos-asiassa, ikään kuin Jumala! Onko teidän sydämenne puhtaat ja teidän kätenne, niin nostakaa kätenne ylös, huutakaa kirousta ja tuhoa pahantekijäin päälle: Kirous! Tuho!

KAIKKI. Kirous! Tuho!

VANHIN. Huutaja, alota oikeudenkäynti!

HUUTAJA. Minä huutaja huudan kannetta pahantekijöitä vastaan. Jonka sydän on puhdas, jonka kädet on puhtaat saattaakseen vannoa köyden ja kalvan uhalla, hän syyttäköön köyden ja kalvan kautta! syyttäköön, syyttäköön!

SYYTTÄJÄ (astuu esiin). Minun sydämeni on puhdas pahanteosta, käteni puhtaat viattomasta verestä. Jumala, anna minulle anteeksi pahat ajatukset ja varjele pahan-tahto teosta! Minä nostan ylös käteni ja syytän, syytän, syytän!

VANHIN. Ketä sinä syytät?

SYYTTÄJÄ. Syytän minä köyden ja kalvan uhalla Adelheid von Weislingeniä. Hän on tehnyt itsensä syypääksi aviorikokseen, on miehensä myrkyttännyt tämän aseenkantaja-pojalla. Poika on itse tuominnut itsensä, mies on kuollut.

VANHIN. Vannotko totuuden Jumalalle, syyttäväsi totuuden mukaan?

SYYTTÄJÄ. Minä vannon.

VANHIN. Ja jos syyte löyettäisiin vääräksi, tarjoatko sinä oman kaulasi murhaajan ja aviorikkojan rangaistusta kärsimään?

SYYTTÄJÄ. Minä tarjoon.

VANHIN. Teidän äänenne! (He puhelevat salaa vanhimmalle).

SYYTTÄJÄ. Salaisen tuomio-istuimen tuomarit, minkä tuomion te nyt langetatte Adelheid von Weislingenille, joka on tullut syytetyksi aviorikoksesta ja murhasta?

VANHIN. Kuolla pitää hänen! Kuolla katkera, kaksinainen kuolema. Köydellä ja tikarilla pitää hänen saada kaksinkertainen kosto kaksinkertaisesta pahanteosta! Ojentakaa kätenne ylös ja huutakaa tuhoa hänen päällensä! Tuho! Tuho! Kostajan käsiin!

KAIKKI. Tuho! Tuho! Tuho!

VANHIN. Kostaja! Kostaja, astu esiin.

KOSTAJA (esiytyy).

VANHIN. Tartu tässä köyteen ja kalpaan, tuhotaksesi hänet taivaan kasvojen edessä, kahdeksan päivän kuluessa! Missä sinä tapaat hänet — alas, alas hän tomuun! — Tuomarit, te jotka tuomitsette hengenrikos-asiassa, ikään kuin Jumala, varjelkaa sydämenne pahanteosta ja kätenne viattomasta verestä!

* * * * *

Talo lähellä ravintolaa.

MARIA. LERSE.

MARIA. Hevoset ovat saaneet levähtää kyllin. Meidän pitää lähteä, Lerse.

LERSE. Levätkäähän toki huomiseen asti. Yö on kovin jylyseä.

MARIA. Lerse, min' en saa rauhaa, ennen kuin näen veljeni. Koetaan rientää! Ilma kirkastuukin; meillä on odotettavissa kaunis päivä.

LERSE. Niin kuin te käskette.

* * * * *

Heilbronn.

Vankila.

GÖTZ. ELISABETH.

ELISABETH. Minä pyydän sinua, rakas mieheni, puhu minulle! Sinun vaiti-olosi huolestuttaa minua. Sinä hehkut sammuksiin oman itsesi sisässä. Tule, katsotaan haavojasi; ne paranee aika lailla. Tuossa alakuloisuuden synkkyydessä en tunne minä sinua enää.

GÖTZ. Etsitkö sinä Götz'iä? Hän on jo kauvan sitten ollut ja mennyt. Ne ovat minun erä erältä silponeet, mun käteni, mun vapauteni, mun omaisuuteni, mun hyvän nimeni ja maineeni. Minun pääni, mitä sen on?[84] — Mitä te olette kuulleet Yrjöstä? Onko Lerse rientänyt noutamaan häntä?

ELISABETH. On, rakas ystävä![85] Nouse pystyyn, voi paljon kääntyä.

GÖTZ. Kenen Jumala lyöpi alas, se ei nouse pystyyn itse. Minä tiedän parhaiten, mikä painostaa minun hartioitani. Kovaa-onnea kokemaan olen minä tottunut. Täss' ei nyt ole Weislingen yksin, ei talonpojat yksin, ei Keisarin kuolema ja mun haavani. — Täss' on kaikki yhdessä. Mun hetkeni on tullut. Minä toivoin, että se olisi samoin kuin minun elämäni. Tapahtukoon *Hänen* tahtonsa!

ELISABETH. Etkö sinä tahtoisit syödä jotain?

GÖTZ. En mitään, hyvä rouva! Katsos, kuin tuolla ulkona paistaa aurinko!

ELISABETH. Oikein kaunis kevätpäivä.

GÖTZ. Rakas puolisoni, jos sinä voisit puhutella vartijan, jotta hän suostuisi puoleksi tuntia päästämään minut pikku puistoonsa, että minä siellä saisin nauttia armasta aurinkoa, kirkasta taivasta ja raitista ilmaa!

ELISABETH. Ihan heti! ja kyllä hän suostuukin.

MARIA. LERSE.

MARIA. Mene sisään ja katso, mitenkä siellä on. (Lerse pois).

ELISABETH. VANGINVARTIJA.

ELISABETH. Jumala teille palkitkoon rakkautesne ja uskollisuutesne minun herraani kohtaan! (Vartija pois). Maria, mitä sanomia sinä tuot?

MARIA. Veljeni turvallisuuden vakuutta. Ah! mutta minun sydämeni on särjetty. Weislingen on kuollut, oman vaimonsa myrkyttämänä. Minun mieheni väikky hengen vaarassa. Ruhtinaat käyvät taistelussa ylen mahtaviksi häntä kohti; sanotaan, että hänet on suljettu ja piiritetty.

ELISABETH. Älä usko huhuja. Äläkä anna Götz'in huomata mitään.

MARIA. Kuinka hän jaksaa?

ELISABETH. Minä jo pelkäsin, että hän ei elä siihen asti, kun sinä tulet takaisin. Herran käsi makaa raskaana hänen päällensä. Ja Yrjö on kuollut.

MARIA. Yrjö! Se kultainen poika!

ELISABETH. Kun ne katalat olivat sytyttäneet Miltenberg'in palamaan, lähetti hänet herransa sinne, että hän tyystyttäisi niitä. Siellä oli karannutkin joukko liittolaisia niiden kimppuun. — Yrjö! Oisivatkin ne kaikki puoltansa pitäneet, niin kuin hän — niillä oisi kaikilla täytynyt olla hyvä omatunto. Monta on pistetty kuoliaaksi, ynnä Yrjökin. Hän kuoli kuin kunniallinen ratsumies.

MARIA. Tietääkö sen Götz?

ELISABETH. Me pidämme sitä salassa häneltä. Hän kysyy minulta kymmenen kertaa päivässä ja lähettää minut kymmenen kertaa päivässä kuulostamaan, mitenkä jaksaa Yrjö. Minä en hirviä antaa hänen sydämellensä tätä viimeistä iskuä.

MARIA. O, Jumala! Mitä on tämän maallisen maan toiveet!

GÖTZ. LERSE. VANGINVARTIJA.

GÖTZ. Kaikkivaltijas Jumala! Kuinka hyvä on ihmisen olla sinun taivaasi alla! Kuinka vapaata! — Puut mehuvat silmikolle, ja koko maailma toivoo. Jääkää hyvästi, minun armahaiseni! Minulta on juuret hakattu pois, minun voimani vaipuu hautaan päin.

ELISABETH. Saanko lähettää Lersen hakemaan luostarista sinun poikasi, että sinä vielä kerran saisit nähdä ja siunata häntä?

GÖTZ. Antakaa hänen olla, hän on pyhempi kuin minä, hän ei tarvitse mun siunaustani. Meidän hääpäivänämme, Elisabeth, ei minua aavistuttanut, että olen näin kuoleva. Minun vanha isäni siunasi meitä, ja hänen rukouksestaan kumpusi perikunta jaloja, urhoollisia poikia. — *Sinä* et ole kuullut häntä, ja minä olen viimeinen suvusta. — Lerse, sinun saapuvilla-olosi ilahuttaa minua tänä kuoleman hetkenä enemmän kuin ennen kuumimmassa ottelussa. Siihen aikaan johti minun henkeni teitä. Nyt sinä pidät minua pystyssä. Ah, jospa minä saisin vielä kerran nähdä Yrjön, saisin itseäni lämmittää hänen silmänsä katseessa! Te luotte silmänne maahan päin ja itkette. — Niinkös hän on kuollut? — Yrjö on kuollut. — Kuole, Götz! — Sinä olet yli oman itsesi elänyt. Kuinka hän kuoli? Ah, vangitsivatko he hänet niiden murhapolttajain joukossa, ja hän on teloitettu?

ELISABETH. Ei, hän kaatui keihästettynä Miltenberg'in kahakassa. Kuin jalopeura torjui hän vapautensa puolesta.

GÖTZ. Jumalan kiitos! — Hän oli parhain poika auringon alla ja urhoollinen. — Päästä minun sieluni nyt! — Vaimo parka! Minä jätän sinut turmeltuneeseen maailmaan. Lerse, älä heitä häntä sikseen! — Sulkekaa sydämenne huolellisemmin kuin porttinne. Tulee petoksen ajat; sille on vapaus annettu. Epäkelvot hallitsevat kavaluudella, ja jalo ihminen joutuu heidän verkkoonsa. Maria, Jumala sinulle antakoon miehesi jälleen! Ja minä toivotan, että älköön hän ikinä langetko niin syvälle, kuin korkealle hän on kohonnut! Selbitz kuollut, ja se hyvä Keisari, ja minun Yrjöni. Antakaa minulle joku siemaus vettä. — Taivahallinen ilma! — Vapaus! Vapaus! (Hän kuolee).

ELISABETH. Vaan tuolla ylhäällä, ylhäällä *Sinun* luonasi! Maailma on vankeus.

MARIA. Jalo mies! Jalo mies! Voi sitä vuosisataa, joka sinut sysäsi pois itsestään!

LERSE. Voi sitä jälkisukua, joka sinut tuntee väärin!

SELITYKSIÄ.

Henkilöluettelossa:

MAKSIMILIAN: Maksimilian I, Saksan keisari, 1495-1519, itävaltalaisista (Habsburg'in) sukua. Vaikka hän ei sotaretkillään onnistunut, laajensi hän kuitenkin valtakuntaa laajoilla maanalueilla, jotka hän sai naimalla ja poikiaan naittamalla rikkaille ruhtinattarille. Maassa ennestään rehottavaa laittomuutta ja nyrkkivaltaa hän yritti häätää *maanrauhan-lailla* ja n.s. *kamarioikeudella*, joka asevoimalla (*executio*) kuritti rauhanrikkokjia. Kunpa nuo keinot olisivatkin auttaneet! Mutta ruhtinaat ja suuret herrat, niistä välittämättä, sortivat vähäväkisempiään mielin määrin. Eikä keisari kyennyt heille mitään. — Ollen suuri sivistyksen suosija, sepitti hän itsekin pari ritariromaania: *Weisskunig*, jossa hän itse on sankarina, ja ehkä myös *Teuerdank'in*. Näissä ilmenee ritarillisen keisarin ihastus keskiajan ritarielämään; hän onkin saanut liikanimen "viimeinen ritari".

GÖTZ VON BERLICHINGEN: Tämän ritarin sukulinna oli *Jaxthausen*, Jaxt-joen varrella Schwabenissa; asuntolinna Hornberg (Homberg). Götz oli uskonpuhdistuksen puolella; kuitenkin hänen hautansa on Schönthalin luostarissa.

ELISABETH: Götz oli kahdesti naimisissa: ensimmäinen vaimo oli Dorothea von Sachsenheim, toinen Dorothea von Illesheim. Historian Götz'illä oli monta lasta; näytelmässä on vaan ainoa poikanen *Kaarle*, joka ei ole perinyt isänsä urhoutta ja joutuu luostariin. — *Elisabeth-nimellä* on runoilija nimitetun muistanut omaa erinomaista äitiään.

MARIA: Historian Götz'illä ei, eikä runoilijallakaan ollut Maria nimistä sisarta, vaan sisar, joka luonteeltaan muka oli sitä laatua, kuin näytelmän Maria. Ei historiassa Götz ja Sickingen ole langoksia.

YRJÖ: ravintolan isännän keskenkasvuinen poika. Yrjö on Götz'in silmäterä, ja nimi johtaa *Pyhään Yrjänään*, joka oli ritarisuuden suojelus-pyhimys. Taru kertoo hänen kärsineen marttyyrikuoleman v. 303. Kuivissa on Yrjänä kaunis nuorukainen, joka istuen papurikon ratsun seljässä pistää peitsellä lohikäärmettä, perkelettä.

WEISLINGEN, WEISLING: Adelbert von Weislingen. Weisling on merkitykseltään joko pikku-viisas (Klugling), viekas, tai näytelmässä mainittu "Salakkavalkonen" (Weissfisch, valko-kala, kiiltävä, sileä). — Adelbert ja Adelheid (Adel = jalo, aateli) viittaa ylimys-sukuun.

VELI MARTIN: Martti eli luostarinimellään Augustin (augustinolais-munkki Erfurtista), ikään kuin huutajan ääni uskonpuhdistaja-kaimalleen, nim. mikäli hän tuntee tukalaa tuskaa yrittäessään mahdotonta — tukahuttaa ihmistä luonnollisine tunteineen mustan munkin kaapun alle.

HANS VON SELBITZ: toisjalka, puujalka, jalo ritari, vaikka karkeampaa tekoa kuin esim. Lerse.

FRANS VON SICKINGEN: Historiassa kyllä jalo mies, joka m.m. suosi uskonpuhdistusta ja harrasti uusia sivistyspyrintöjä, mutta Götziiin verraten on hänen ritarillisuutensa paljon pintapuolisempaa. Hän soti ja taisteli yhtenä, mutta sotain aiheina ei niinkään usein ollut mieli puolustaa heikkoja ja sorrettuja kuin kunnian himo ja halu laajentaa ennestäänkin laveita alueitansa. Hän kuoli Trieriä, Pfalz'ia ja Hesseniä vastaan kahakassa v. 1523, kun vihollisten piirittäessä häntä Landstuhlin linnassa joku palkki putosi hänen päällensä.

LERSE: Tällä nimellä runoilija on muistanut nuoruuden ystäväänsä, joka kuoltuaan sai tämän jälkimaineen: "harvinaisen luja ja hyvä mies ja ystävänsä ystävä."

METZLER: von Ballenberg, historiallinen, näytelmässä raakamaisin talonpojista.

MAX STUMPF: historiallinen.

[1] Franken: Rheinin, Mainin, Neckarin tienoilla. Siellä *Bamberg*, kaupunki ynnä hippakunta jo v. 1007.

[2] Schwarzenberg: linnan ja kylän nimi.

[3] yläällä linnassa: Ritari-linnat sijaitsivat vuorten kukkuloilla.

[4] Veit: vanha saks. mies-nimi; St. Veit, Pyhä Veit, kuuluisa pyhimys; myös kylän- ja luostarin nimi.

[5] ruhtinasten: Hallitsijan ohessa oli monta ruhtinasta, hengellistä ja maallista. Vaaliruhtinailla oli etuoikeutena kuninkaan vaali. Toisia olivat ne ruhtinaat, "suuret", "säädyt", joilla vaan oli ääni ja asema valtiopäivillä.

[6] Taistelijain: jotka jotain hyvää asiaa varten toimivat, taistelevat.

[7] arttisokkaa: *Cynara scolymus, jalo-ohdake*, jonka kukkalehdet ovat ravintoa, — tunnettu nyt jo Etelä-Suomessakin herkkuna. Munkit olivat maanviljelijöitä, tarhureita, rohtojen laatijoita, aikoinaan viljelyksen edistäjiä yleensä.

[8] Landshut: kaupunki Baierissa Iserin varrella. Tapaus historiallinen.

[9] hurskaasta lapsesta: Viittaa aikakauden vinoa kasvatusta. Maria kerrottaa omaa keksimäänsä tarua niin sanoilleen, ja Kaarle ei siitä muuta tajua, kuin minkä kokee matkia sanoja. Toisin Elisabeth, hän koettaa kehittää luonnetta.

[10] kristillisenä ritarina: *Ritari* ruotsalaisesta *riddare*, saks. Ritter, joiden juurena on *rida, reiten* = ratsastaa. Siis ritari oikeastaan: ratsastaja, ratsumies. Mutta ritari (*riddare*, Ritter) on jotakin enempää kuin pelkkä ratsumies l. ratsusotilas (= *ridare*, *ridknekt*, *Reiter*) vaikka hänkin ajaa ratsulla. Hän on aatelisnuorukaisesta juhllallisesti "lyöty" ritariksi, esim. pyh. Yrjänän nimeen, ja ritarin ulkonainen asu ja olemus — asepuku, ratsu, juhlat y.m. — ilmaisevat "ritarisuutta". "Ritarillisuus" on ritarin hyve: ylevä jalomielisyys ja urheus, ja varsinkin kohteliaisuus naisia kohtaan. Ken ritarillisuuden loukkasi tai ei sitä toisessa tunnustanut, sai haasteen kaksintaisteluun.

[11] Pfalz-kreivi: Pfalz, kreivikunta molemmin puolin Rheiniä, ja nämä kreivit valtakunnan ruhtinaita. — Pfalz, lat. *palatium, palatsi*, oli alkuaan semmoinen linna, jossa keisari asusti, kun oli sillä kulmalla valtakuntaansa.

[12] mitä — tavoittaa: sitä ritarillista, sisällistä suuruutta, jaloutta, joka on Götz'in miehuus.

[13] Kastor ja Polluks: Nuo kreikkalaisen tarun ja runon *kaksoisveljekset* olivat keskiajan ritareilla esikuvina, mitä uskolliseen veljeyteen tulee taisteluissa ja vaaroissa.

[14] vasallien: vasalli oli se, joka oli maansa saanut joltakin hallitsijalta tai ruhtinaalta läänityksenä ja oli velvollinen siitä häntä sotaan seuraamaan miehineen tai muita palveluksia tekemään. Näistä kehittyi aikaisin aatelisto, ylimysääty.

[15] perivihollinen: Turkkilaiset. Kun he Konstantinopolin valloituksen jälkeen saivat vahvan jalansijan Euroopassa, kävi heidän valtansa kristikunnalle kovin vaaralliseksi.

[16] Bologna: kaupunki Yiä-Italiassa; jo alussa 12:ta vuosisataa oli siellä yliopisto, jossa harjoitettiin roomalaista oikeutta. "Bononia docet" (Bologna opettaa), sanottiin.

[17] Hessen (ynnä Fulda): Ylä-Rheinin piiriä. Apotti muistelee jotain sen puolen miestä.

[18] Corpus juris: Itä-Rooman keisari Justinianus (527-560) oli julaissut koko Roomalaisen oikeuden *Codex Justinianus* nimisenä lakikirjana. Aikojen kuluessa kertyi siihen lisää paljon keisarillisia asetuksia ynnä germanilaisiakin oikeussääntöjä, niin että 12:nnellä vuosisadalla täytyi toimittaa siitä uusi laitos, nimeltä *Corpus juris* s.o. "Oikeuden runko". Tämän pohjalla oikeustiedettä harjoitettiin Bolognan yliopistossa ynnä muualla keskiajan kuluessa, ja oppineet lisäsivät siihen selityksiä ja reunamuistutuksia ("glossae") kosolta (esim. *Accursius* 13:lla vs:lla). Vielä uudempana aikana on Corpus juris ollut lain-laatumuksen pohjana ja vielä nytkin sen sääntöjä osittain myönnetään päteviksi.

Tuo Bambergin piispa jonka nimeä ei mainita (saa vaan nimityksiä moisia kuin pappi, mustanuttu, ruhtinas) on niin oppimaton, että luulee jonkun keisarin itse kirjoittaneen Corpus juris'en ja samaisen Keisarin vielä silloin elävän! Olearius oikaisee hänen erehdyksensä. — Latinaiset ammattisanat *implicite, explicite* ymmärtää apotti väärin: juuri edellinen on: *lain hengen mukaan*, jälkimäinen: *sanalla sanotusti*, nimenomaan. Yleensä näytelmässä kuvautuu, miten oikeus- ja laki-asia oli huonolla kannalla; siihen tulee vielä keski-ajalta jäänyt muisto, että Italiasta tunkeutuvan roomalaisen oikeuden, lain, ja saksalaisen, vielä suullisen oikeuden kesken on ollut taistelua.

[19] Doctores juris: Lakitieteen tohtorit, vihityt.

[20] osaan ylistää: mitenkä Bamberg'issä lakimiehiä, oppineita kunnioitetaan, kun Frankfurtissa niitä melkein kivitetään.

[21] laki on muuttumaton: kirjoitettu laki, Corpus juris.

[22] Sachsenhausen: tavallaan osa Frankfurtia, Mainin vasemmalla puolen; siitä lienee ollut joku typeryyden maine, jonka vuoksi irvihammas ei malta vieläkään edes sillä olla pistelemättä, kun Olearius on Frankfurtista kotoisin.

[23] maanrauhasta: V. 1495 Worms'in valtiopäivillä, Maksimilian I:sen aikana, säädettiin *ainainen maanrauha* ja valtakunnan *kamari-oikeus*, joka ylinnä jakoi lain hoitoa varten koko Saksanmaan kymmeneen piiriin, joista muiden muassa yksi oli *Ylä-Rhein*. Mitä maanrauhaan muuten tulee, niin sitä oli paljon ennenkin, ja sen ohessa n.s. *saatto-oikeus*: Saattoherralta sai matkustaja rahalla vuokrata itsellensä aseellisen n.s. saattomiehen, turvakseen ryöväystä y.m. vastaan sekä sai *saattomerkin* todisteeksi maksusta.

[24] missään yliopistossa: isku Oleariukselle.

[25] tiedämme: Piispa vihdoin kyllästyy iskuihin ja pistoihin.

[26] Atrian jälkeen — —: Alkuperäisessä tekstissä ajan tavan mukaan latinaksi: Post coenam stabis seu passus mille meabis. (Vanha kouluvärssy.)

[27] Teidän palveluspoikanne: Frans, Weisingenin aseenkantaja-poika, joka on käynyt Bamberg'issä Götz'in palveluspoikaa ehdottamassa irti laskettavaksi.

[28] paratiisi-lintu: *Paradisea*, tuotu Europaan: ihmeen komea höyhenistään, joita laittelee yhä ja yhä, kyniksen; vaikea pyydetävä.

[29] kiellettyä suuruutta: Samaa kuin: mitä — tavoittaa (katso sel. 12).

[30] Kupiido: lat. Cupido (= Amor), rakkauden-jumala, joka siivekäs jousi-, nuoli-, soihtuniekka pikku uros, siinä "asussaan", muka pian valloittaa tuon nuoren lesken, *Adelheidin*, ynnä muut aistillisen kepeät Bamberg'in hovinaiset.

[31] Shakki: tietää, että toisen kuningas joutuu pulaan. *Voitettu!* tietää, että toisen kuningas joutuu peräti auttamattomiin. — Shakki, persial. *Schah*, kuningas, siis kuningaspeli, keski-ajalla kulkeutunut Europaan — Indiasta, Persiasta. (Vert. tammilauta.) Siinä on 8 x 8 = 64 ruutua, ja nastoja niin kuin: *kuningas* (vert. "norsunluu-kuningas"), *talonpoikia* ("yhden talonpojan") *juoksurit*, *hevokset* ("otuksen"). Siitä tuumii Liebetraut, ett'ei sitä peliä olisi keksinyt oppinut mies, jolla ei ole mokomaa mielikuvattia, eikä maailman-mies, joka ei voisi olla niin törkeä, että laatisi semmoista lelypeliä kuninkaalle j.n.e.

Taru kertoo, että kuningas salli keksijän anoa palkintoa, ja tämä anoi: pelilaudan ensi ruudulle pannaan yksi vehnäjyvä, toiselle kaksi, kolmannelle neljä, — edelleen suurettieteellisen progressionin mukaan. Vaan kun ruvettiin laskemaan, eihän siihen riittänyt kuninkaan jyvävarat puoliksikaan. — Huolimatta Liebetrautin tuumista, on tuo peli jo niin mainio, että sillä on sanomalehtensä, kirjallisuutensa y.m. — ja Saksapa kehuukin itseään etevimmäksi siinä!

[32] heikko luonne: Siveellisesti näet, piispa. Narri saa juoruella!

[33] aivojen koetus-kivi: Isku piispalle.

[34] taamia: fransk. *dame*, nainen, suom. tammilauta, tammipökö, jossa siis tammi on *dame*, — ei: puu, tammi!

[35] in usum Delphini: dauphinin, s.o. perintöruhtinaan, kruununperijän käytettäväksi, niinkuin *Franskan kuningas Ludvig XIV* oli toimituttanut viattoman, erikoisesti silkoitun annoksen kreikkalaista ja latinaista kirjallisuutta dauphinia varten —!

[36] sukuuetteloimme: Lausuma tarkoittaa tuota köykäistä Bamberg'in hoviväkeä, joka omassa ontoudessaan urkkii yhä täysinäisemmäksi esi-isiensä pitkää riviä.

[37] te sanoitte: te, Liebetraut, jolle *Weisingen* oli ilmoittanut, vaikka Adelheid ottaakin puheen vuoron ja teeskennellen, omasta puolestaan muka piittaamatonna, sanoo: — "heittäkää pois mielestänne tuo!"

[38] helmipaattaa: lat. Pater noster, virol. paater, suom. "Isä meidän"; *rukousnauha*, jonka helmillä rukousten lukumäärä lasketaan.

[39] peltopyy —: Pieni peltopyy, jota viehätellen pyydetään.

[40] Valtakunnan kaupungit: Näitä ei hallinnut mikään vasalliruhtinas, vaan ne kuuluivat välittömästi valtakuntaan, keisarin ylikaitsennon alle; omissa sisällisissä asioissaan oli niillä täysi itsenäisyys ja oma

valtiomuoto.

[41] kultavitjat: Pormestaruus on Nürnberg'in erikoisuus, *kultavitjoineen*, joihin kuuluu medaljonki, minkä toisella puolen on kuninkaan rintakuva, toisella kaupungin vaakuna.

[42] sukkeluukseineen: On oltu kahdella päällä siitä, mitä tässä tuo *sukkeluus*, älykkyys, tarkoittaa, kunnes havaittiin joku puheenparsi, jonka mukaan tässä olisi ymmärrettävä erikoista Nürnberg'in sukkeluutta ("Witz").

[43] Sarvet: Näyttää viittaavan ikivanhaan ivaan "aisankannattajan sarvista", jota ivaa Shakespearekin on paljon käyttänyt. Tuommoinen pilapuhe tuntuu jokseenkin arveluttavalta ylhäisen naisen suussa.

[44] kurppia: Sitä herkkulintua varten on keksimälläkin keksitty pyyntikeinoja.

[45] Spessart: Metsävuoristo, tammisto länsi-Saksassa.

[46] kameleontti: *Chamaelnm*, eräs sisiliskoeläin, kumma siitäkin, että sen väri (karva) on ihmeellisen vaihtuilevainen ajan ja mieli-alan mukaan.

[47] Valani kautta: Mitä ivaa! Adelheid juuri on halveksimassa valaa. Ajan vakuutus-tapaa hän kyllä siinä noudattaa. —

[48] Siinä valhepukimessa: Yrjöllä näet oli nuttu (ja merkki) peräisin siltä ratsurilta, joka oli piispan antamana saattomiehenä ollut kauppamiehiä turvaamassa.

[49] Bambergiläisiä: Yrjö oli valhepukimessaan. Välttämättä puhetta siitä, hän ei vastaa, vaan alkaa puhua asiastaan. Foiniks: Kreikkalaisen tarun iki-nuortuva ihme-lintu, kaiken uudentumisen esikuva.

[50] terve tyttö, (toisin: epäterve): Arvion selitys riippunee siitä, miten Adelheidin luonne tajutaan.

[51] lahjoitin sen (suosioni) eräälle toiselle: nimittäin *sille* Weislingille, jonka hän tunsu huhun mukaan ja ensin.

[52] taas Weislingen: Götz'in vihollinen.

[53] tunnustähtiä sekä ihmeitä: (Ev. Joh. 4, 48.) — Näet, kyllähän minä sitten — kun olet minun tilukseni kohentanut kuntoon! Viha Götz'ia vastaan ja kunnian-himo on Adelheidin kaikki kaikessa. Hän tietää, että Weislingen vielä ihailee Götz'ia; ja Adelheid ihailee tuolla: "politiikan vuoksi", että Weislingenin näet tulee kuitenkin vehkeillä Götz'ia vastaan.

[54] Sapupi: Aessori, jommoisen Göthe oli Wetzlarissa nähnyt ja tuntenut, ja jonka nimestä (*Pape, Papius*) kirjaimia siirrellen tekaisi italialaisen: *Sapupi*.

[55] — — ryöväriä: Katkeruudessa lausuttu.

[56] Speieriin: Valtakunnan kamari-oikeus oli ensin Frankfurt'issa, sitten Speierissä, ja vuodesta 1693 *Wetzlarissa*. Göthen siellä ollessa (kts. Esipuhetta), oli par'aikaa kamarioikeuden asessorien *tarkastus*. Monta asessoria hyljättiin *lahjain-oton* vuoksi, niinpä Papiuskin. — Götz ei suuresti luota kamarioikeuden apuun, pikemmin *omaa-apuun*.

[57] hydra: Tarun käärme-hirviö: jos sen monista päistä yksi hakattiin pois, kasvoi kaksi sijaan.

[58] Eksekutsioni: lat. *executio*, toimeenpano, esim. tuomion, rangaistuksen toimeenpano — tässä Götz'ia vastaan; sana merkitsee myös ulos-ottoa, ryöstöä.

[59] Toinen upseeri: Sama kuin *Toinen ritari*.

[60] kirjeemme: Se oli kirjallinen julistus, jonka mukaan Götz oli valtakunnan-kirouksen alainen, lainsuojaton, henkipatto. Kiroustuomiota toimeenpanemassa oli Eksekutsioni-sotaväki.

[61] ritarista: Sama kuin *toinen upseeri*.

[62] Sinut vieköön, Hän karkuuttaa, Sinä perk.: Nuo: *Sinut, Hän, Sinä* tarkoittavat Götz'ia.

[63] En — — hennoisi: Siinä kapteeni teeskentelee, — ja ritari lirkuttelee: "hennokaa toki!"

[64] lyijyä: Räystäskouru ja lasiruutujen pitimet olivat lyijyä, jota vielä suomen. *lyijyypuut* muistuttanee.

[65] raihmaisessa ruumiissa: valtakunnassa.

[66] kuin lintu häkistä: Yrjö itse on tuossa laulussa "lintu:" "Hih, lintu lensi harjalle".

[67] meidän herramme: Piiritys päättyy, kun nuo katalat, jotka ovat toimivinaan oikeuden nimessä, turvautuvat kavalaan juoneen jaloa ritaria vastaan.

[68] kapusini: Kummittelevia vainajain henkiä (pahoja) manasivat munkit ja papit *säkkiin*, pyssyyn ja kantoivat kauvaksi.

[69] oikeuden-airut: oikeudenpalvelijat ovat oikeuden aasia: aasitkin kaupungissa, mitään ajattelemta, laahaavat säkkiä myllyyn, ruhkaa tanhuille; *sen* = neuvoston.

[70] järjestyksessä: tarkoittaa muodollista asiain kulkua; vaan Götz tajuaa sillä: oikeutta, totuutta.

[71] Keisarin kuvaa: nim. medaljongissa rinnallaan.

[72] sepittää onnemme: *fabrum esse suae quemque fortunae, onnensa seppä.* — *Trier ja Pfalz*: historiallista.

[73] taulapäiden luo: neuvos-herrain luo.

[74] Kaarle: Kaarle V, viittaamassa vaan, minne asti Adelheidin kunnianhimo tähtäisi keisarinnaksi!

[75] hovista: *Keisarin* hovista, joka sitä nykyä on *Augsburg'issa*; hoviin on Adelheid seurannut, niin kuin jo ennen lupailikin, rouvana Weislingeniä.

[76] sinua rakastan: Rakkaus = ankkuri; myrsky = mustasukkaisuuden raivo; köysi = luottamus tuohon rakkauteen.

[77] piiriltämme: kuin tähti, säännölliseltä radaltaan eksynyt pyrstötähti, joka ennustaa kamalia.

[78] ruhtinaan-palvelija: muka: Götz.

[79] hullumainen sydän: Weislingenin sydän ei saa rauhaa, niin kauvan kuin Götz'in ritarillinen, henkinen suuruus sitä kaivelee.

[80] villiä metsästäjää: Taru metsästäjistä (ilmassa), ja mustalaiset peräisin Indiasta.

[81] sameassa vedessä: Häiriön, kapinan aikaan on hyvä ollut näpistellä.

[82] Ennen kaikki: Näet; ennen kuin Adelheid saa joutua luostariin.

[83] Salainen tuomio-istuin: Vapaa kuvaus *Fehm*-oikeudesta, joka keski-ajan metelien ja laittomuuden vallitessa harjoitti ylimääräistä tuomarin valtaansa. Näytelmässä tämä viittaa siihen oikeuden rappeutumiseen, että ylhäinen henkilö ilman tämmöistä oikeustoa olisi jäänyt rankaisematta. — Naista ei tuomittu *Fehm*-oikeudessa. Näytelmässä tuo käy päinsä, kun rangaistus ei tule näkyviin.

[84] mitä sen on: — Mitäs siitä! Tuskan puhetta! Kyllä Elisabeth kaippaa, tämä vaimoista "kukka", vaikka ei paljon näy, ei kuulu.

[85] On, rakas ystävä: Säälän hätävalhe.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GÖTZ VON BERLICHINGEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of

this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work

is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.